

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Şeyda DEMİRDAĞ

EBEVEYNE YABANCILAŞMA OLGUSUNUN BOŞANMAYA UYUM SÜRECİNDEKİ
ETKİSİNİN İNCELENMESİ: ÇOCUKLAR VE EBEVEYNLER ÜZERİNDEN BİR
DEĞERLENDİRME

Psikoloji Anabilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2025

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Şeyda DEMİRDAĞ

EBEVEYNE YABANCILAŞMA OLGUSUNUN BOŞANMAYA UYUM SÜRECİNDEKİ
ETKİSİNİN İNCELENMESİ: ÇOCUKLAR VE EBEVEYNLER ÜZERİNDEN BİR
DEĞERLENDİRME

Danışman

Prof. Dr. Seda BAYRAKTAR

Psikoloji Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2025

T.C.
Akdeniz Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Şeyda DEMİRDAĞ'ın bu çalışması, jürimiz tarafından Psikoloji Anabilim Dalı Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Dr. Öğretim Üyesi Ece VARLIK ÖZSOY (İmza)

Üye (Danışman) : Prof. Dr. Seda BAYRAKTAR (İmza)

Üye : Dr. Öğretim Üyesi Mustafa Şahin ÖZDEN (İmza)

Tez Başlığı: Ebeveyne Yabancılaşma Olgusunun Boşanmaya Uyum Sürecindeki Etkisinin İncelenmesi: Çocuklar ve Ebeveynler Üzerinden Bir Değerlendirme

Onay: Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Tez Savunma Tarihi : 03/07/2025

Mezuniyet Tarihi : 07/08/2025

AKADEMİK BEYAN

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Ebeveyne Yabancılaşma Olgusunun Boşanmaya Uyum Sürecindeki Etkisinin İncelenmesi: Çocuklar ve Ebeveynler Üzerinden Bir Değerlendirme” adlı bu çalışmanın, akademik kural ve etik değerlere uygun bir biçimde tarafımda yazıldığını, yararlandığım bütün eserlerin kaynakçada gösterildiğini ve çalışma içerisinde bu eserlere atıf yapıldığını belirtir; bunu şerefimle doğrularım.

(İmza)

Şeyda DEMİRDAĞ

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

31 / 07 / 2025

TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU BEYAN BELGESİ

Öğrenci Bilgileri	
Adı-Soyadı	Şeyda DEMİRDAĞ
Öğrenci Numarası	202352102007
Anabilim Dalı	Psikoloji
Programı	Psikoloji
Danışman Öğretim Üyesi Bilgileri	
Unvanı, Adı-Soyadı	Prof. Dr. Seda BAYRAKTAR
Yüksek Lisans Tez Başlığı	Ebeveyne Yabancılaşma Olgusunun Boşanmaya Uyum Sürecindeki Etkisinin İncelenmesi: Çocuklar ve Ebeveynler Üzerinden Bir Değerlendirme
Turnitin Bilgileri	
Ödev Numarası	2723233076
Rapor Tarihi	31.07.2025
Benzerlik Oranı	Alıntılar hariç: % 13 Alıntılar dahil: %15
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE, Yukarıda bilgileri bulunan öğrenciye ait tez çalışmasının a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana Bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 144 sayfalık kısmına ilişkin olarak Turnitin adlı intihal tespit programından Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esaslarında belirlenen filtrelemeler uygulanarak yukarıdaki detayları verilen ve ekte sunulan rapor alınmıştır. Danışman tarafından uygun olan seçenek işaretlenmelidir: ( ) Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşmıyor ise: Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporunun doğruluğunu onaylarım. ( ) Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşıyor, ancak tez/dönem projesi danışmanı intihal yapılmadığı kanısında ise: Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporunun doğruluğunu onaylar ve Uygulama Esaslarında öngörülen yüzdelerle sınırlarının aşılmasına karşın, aşağıda belirtilen gerekçe ile intihal yapılmadığı kanısında olduğumu beyan ederim.	
Gerekçe:	
Benzerlik taraması yukarıda verilen ölçütlere uygun olarak tarafımda yapılmıştır. İlgili tezin orijinallik raporunun uygun olduğunu beyan ederim.	
Danışman Öğretim Üyesi Unvanı, Adı-Soyadı İmza	

İÇİNDEKİLER

ŞEKİLLER LİSTESİ	iv
TABLOLAR LİSTESİ	v
KISALTMALAR LİSTESİ	vii
ÖZET	viii
SUMMARY	x
TEŞEKKÜR	xii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM KURAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Aile Ve Aile Hukuku	3
1.1.1. Aile Kavramı ve Ailenin İşlevleri	3
1.1.2. Aile Hukukunun Temel İlkeleri	4
1.1.3. Eşlerin Birbirlerine Karşı Olan Yükümlülükleri	5
1.1.3.1. Eşlerin Evlilik Birliğinin Mutluluğunu Birlikte Sağlama Yükümlülüğü	6
1.1.3.2. Sadakat Yükümlülüğü	6
1.1.3.3. Çocukların Bakım, Eğitim ve Gözetimine Özen Gösterme Yükümlülüğü	6
1.1.3.4. Birlikte Yaşama Yükümlülüğü	7
1.1.3.5. Yardımlaşma Yükümlülüğü	7
1.1.4. Hukuksal Düzlemde Boşanma	7
1.1.5. Velayet	9
1.1.6. Çocukla Kişisel İlişki Kurulması	11
1.2. Boşanma ve Boşanmaya Uyum	12
1.2.1. Boşanma Olgusu	12
1.2.2. Boşanma Nedenleri	14
1.2.3. Boşanmanın Etkileri	16
1.2.3.1. Boşanmanın Yetişkinler Üzerindeki Etkileri	16
1.2.3.2. Boşanmanın Çocuklar Üzerindeki Etkisi	17
1.2.4. Boşanmaya Uyum	18
1.2.4.1. Yetişkinlerin Boşanmaya Uyumunu Etkileyen Faktörler	21
1.2.4.2. Çocukların Boşanmaya Uyumunu Etkileyen Faktörler	23
1.2.5. Boşanma ve Boşanmaya Uyum ile İlgili Yapılan Çalışmalar	26
1.3. Ebeveyne Yabancılaşma Olgusu	31
1.4. Benlik Saygısı	34
1.5. Bağlanma	36

İKİNCİ BÖLÜM YÖNTEM

2.1. Araştırmanın Amacı ve Araştırma Deseni	40
2.2. Araştırma Evreni ve Örneklemi	41
2.3. Veri Toplama Araçları	41
2.3.1. Sosyodemografik Bilgi Formu:	42
2.3.2. Baker Yabancılaşma Ölçeği (BYO) (The Baker Alienation Questionnaire):	42

2.3.3. Çocuklar İçin Boşanmaya Uyum Envanteri (ÇBUE) (The Child Adjustment Inventory: Assessing Transition in Child Divorce Adjustment):	42
2.3.4. Rosenberg Çocuklar için Benlik Saygısı Ölçeği (ÇBSO) (Child Rosenberg Self-esteem Scale):	44
2.3.5. Kerns Güvenli Bağlanma Ölçeği (KGBÖ) (Kern's Security Scale):	44
2.3.6. Derinlemesine Görüşme	45
2.4. Uygulama Yöntemi	46
2.5. Değerlendirme Yöntemi	46

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM BULGULAR

3.1. Nicel Analiz Bulguları.....	49
3.1.1.Betimleyici İstatistik Analizleri	49
3.1.2.Demografik Değişkenler ve Araştırma Değişkenleri Arasındaki Analiz Sonuçları ...	51
3.1.3.Araştırma Değişkenleri ile İlgili Diğer Analiz Sonuçları	59
3.2. Nitel Analiz Bulguları	66
3.2.1. Katılımcıların Demografik Bilgileri	66
3.2.2. Nitel Görüşmelerden Elde Edilen Temalar Haritası	67
3.2.3. Nitel Görüşmelerden Elde Edilen Temalara İlişkin Kod Frekans Bilgileri.....	68
3.2.3.1. Ebeveynlerin Boşanmaya ve Velayete Yönelik Deneyimleri Teması	68
3.2.3.2. Çocuğun Ayrılık Sürecine Tepkisi Teması	69
3.2.3.3. Çocuğun İhtiyaçlarını Karşılama Konusunda Hayatına Dâhil Olma Teması	70
3.2.3.4. Çocuğun Diğer Ebeveynle Görüşme Sıklığı ve Türü Teması.....	71
3.2.3.5. Diğer Eş Hakkında Çocukla Konuşma Teması.....	71
3.2.3.6. Ebeveyne Yabancılaşma Teması.....	72
3.2.3.7. ÇTM Sistemine Yönelik Görüş Teması	73
3.2.3.8. Boşanma ve Velayet Sürecine İlişkin Öneriler Teması	74
3.2.4. Nitel Analiz Sonucu Oluşturulan Kelime Bulutu	75

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM TARTIŞMA

4.1. Demografik Değişkenlere Yönelik Tartışma.....	76
4.2. Araştırma Değişkenlerine Yönelik Tartışma.....	82

SONUÇ	87
KAYNAKÇA.....	90
EK-1 Bilgilendirilmiş Onam Formu	114
EK-2 Veli İzin Formu.....	115
EK-3 Çocuk Rıza Formu	116
EK-4 Çocuk Kişisel Bilgi Formu	117
EK-5 Ebeveyn Görüşme Soruları	118
EK-6 Baker Yabancılaşma Ölçeği	119
EK-7 Çocuklar İçin Boşanmaya Uyum Envanteri	121
EK-8 Çocuklar İçin Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği	122

EK-9 Kerns Güvenli Bağlanma leği (Anne Formu)	123
EK-10 Kerns Güvenli Bağlanma leği (Baba Formu)	125
ÖZGEÇMİŞ	127

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 3.1 Model Analizi Sonucu.....	65
Şekil 3.2 Nitel Görüşmelerden Elde Edilen Temalar	67
Şekil 3.3 Kelime Bulutu	75

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 2.1 Shapiro-Wilk Analizi Sonuçları	47
Tablo 3.1 Katılımcıların Frekans Analizleri	50
Tablo 3.2 Cinsiyet ve Araştırma Değişkenleri Arasında Gruplar Arası Bağımsız t Testi	51
Tablo 3.3 Annenin Çalışma Durumuna Göre Araştırma Değişkenleri Arasında Gruplar Arası Bağımsız t Testi	52
Tablo 3.4 Çocuğun Hangi Ebeveyni ile Yaşadığı Durumuna Göre Araştırma Değişkenleri Arasında Gruplar Arası Bağımsız t Testi	52
Tablo 3.5 Benlik Saygısı Puanının Anne Eğitim Durumuna Göre Karşılaştırılmasına İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları	54
Tablo 3.6 Benlik Saygısı Puanının Anne Eğitim Durumuna Göre Karşılaştırılmasına İlişkin Post Hoc Analizi Sonuçları	54
Tablo 3.7 Boşanmaya Uyum ve Babaya Güvenli Bağlanma Puanlarının Çocukların Birlikte Yaşamadığı Ebeveyni ile Görüşme Sıklığına Göre Karşılaştırılmasına İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları	55
Tablo 3.8 Boşanmaya Uyum Puanının Çocukların Birlikte Yaşamadığı Ebeveyni ile Görüşme Sıklığına Göre Karşılaştırılmasına İlişkin Post Hoc Analizi Sonuçları	56
Tablo 3.9 Güvenli Bağlanma(Baba Formu) Puanının Çocukların Birlikte Yaşamadığı Ebeveyni ile Görüşme Sıklığına Göre Karşılaştırılmasına İlişkin Post Hoc Analizi Sonuçları	56
Tablo 3.10 Anneye Güvenli Bağlanma Puanının Çocukların Birlikte Yaşamadığı Ebeveyni ile Görüşme Şekline Göre Karşılaştırılmasına İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları	57
Tablo 3.11 Anneye Güvenli Bağlanma Puanının Çocuğun Birlikte Yaşamadığı Ebeveyni ile Görüşme Şekline Göre Karşılaştırılmasına İlişkin Post Hoc Analizi Sonuçları	58
Tablo 3.12 Yaş Değişkeni ve Araştırma Değişkenleri Arasında Pearson Korelasyon Analizi Sonucu	59
Tablo 3.13 Çocukların Ebeveynlerine Yabancılaşma Durumları	59
Tablo 3.14 Boşanmaya Uyum ve Anneye Güvenli Bağlanma ve Babaya Güvenli Bağlanma Puanlarının Çocukların Ebeveyne Yabancılaşma Durumlarına Göre Karşılaştırılmasına İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları	60
Tablo 3.15 Boşanmaya Uyum Puanının Çocuğun Yabancılaşma Yaşama Durumuna Göre Karşılaştırılmasına İlişkin Post Hoc Analizi Sonuçları	61
Tablo 3.16 Anneye Güvenli Bağlanma Puanının Çocuğun Yabancılaşma Yaşama Durumuna Göre Karşılaştırılmasına İlişkin Post Hoc Analizi Sonuçları	61

Tablo 3.17 Babaya Güvenli Bağlanma Puanının Çocuğun Yabancılaşma Yaşama Durumuna Göre Karşılaştırılmasına İlişkin Post Hoc Analizi Sonuçları	62
Tablo 3.18 Araştırma Değişkenleri Arasında Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Katsayısı Analiz Sonuçları	62
Tablo 3.19 Model Analizi Sonucu.....	63
Tablo 3.20 Değişkenlerin Model Analizi Sonuçları.....	64
Tablo 3.21 Katılımcılara Ait Demografik Bilgiler	66
Tablo 3.22 Kod Frekans Tablosu	68

KISALTMALAR LİSTESİ

akt	Aktaran
A.Y.	Anayasa
ASAGEM	Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü
AKGBO	Kerns Güvenli Bağlanma Ölçeği (Anne Formu)
BYO	Baker Yabancılaşma Ölçeği
BKGBO	Kerns Güvenli Bağlanma Ölçeği (Baba Formu)
CBSO	Rosenberg Çocuklar için Benlik Saygısı Ölçeği
CBUE	Çocuklar için Boşanmaya Uyum Ölçeği
ÇTM	Çocuk Teslim Merkezi
EYS	Ebeveyne Yabancılaşma Sendromu
f.	Fıkra
İİK	İcra ve İflas Kanunu
KGBO	Kerns Güvenli Bağlanma Ölçeği
m.	Madde
SPSS	Sosyal Bilimler için İstatistik Paket Programı
TMK	Türk Medeni Kanunu
T.C.	Türkiye Cumhuriyeti
v.d.	ve Diğerleri
v.b.	ve Benzeri

ÖZET

Boşanma; tüm dünyada giderek etkisini hissettiren ve şiddeti artan bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Boşanma bireyler için hem bir kriz yaşantısı hem de değişim ve gelişim süreci niteliği taşıyabilmektedir. Boşanma sürecinin doğurduğu olumlu ve olumsuz sonuçlar, çocukları ve ebeveynleri birçok yönden etkilemektedir. Gerçekleştirilen bu çalışmada; boşanma sürecinde ve(ya) boşanma sonrasında ortaya çıktığı görülen ebeveyne yabancılaşma olgusunun boşanmaya uyum sürecine etkisinin incelenmesi ve bu sürece benlik saygısı ve çocukların ebeveynlerine güvenli bağlanma düzeyleri gibi değişkenlerin etkisinin olup olmadığının araştırılması amaçlanmaktadır.

Çalışmanın örneklemini; Antalya Adliyesinde Aile Mahkemelerinde boşanma davası görülmüş ve(ya) görülmekte olan ailelerden 9-12 yaş aralığındaki 85 çocuk ve 20 ebeveyn oluşturmaktadır. Veri toplama aracı olarak Çocuk Kişisel Bilgi Formu (Sosyodemografik Bilgi Formu), ebeveyne yabancılaşma düzeyini belirlemek için Baker Yabancılaşma Ölçeği, çocukların boşanma sürecindeki uyum düzeyini saptamak için Çocuklar İçin Boşanmaya Uyum Envanteri, çocukların benlik saygısı düzeylerini saptamak için Rosenberg Çocuklar için Benlik Saygısı Ölçeği, çocukların ebeveynlerine bağlanma düzeylerini belirleyebilmek için Kerns Güvenli Bağlanma Ölçeği kullanılmıştır. Ayrıca araştırmacı tarafından oluşturulmuş yarı yapılandırılmış sorular aracılığıyla ebeveynler ile derinlemesine görüşmeler yapılarak; ebeveynlerin boşanma sonrası deneyimleri, çocukları ile ilişkileri ve ebeveyne yabancılaşma olgusu ile ilgili farkındalıkları hakkında bilgi edinilmiştir. Araştırma karma yöntem kullanılarak yürütülmüştür. Toplanan nicel verilerin analizinin gerçekleştirilebilmesi amacıyla SPSS 27.0 paket programı kullanılmış ve bağımsız gruplar için t testi analizi, tek yönlü varyans analizi (ANOVA), Hayes'in Macro 4.2 eklentisi ile aracı değişken model analizi uygulanmıştır. Nitel verilerin analizi için Maxqda Analytics Pro 2020 programı kullanılmış olup, elde edilen araştırma çıktıları içerik analizi tekniği kullanılarak değerlendirilmiştir.

Yürütülen istatistiksel analizler neticesinde boşanma uyum ile ebeveyne yabancılaşma, anneye güvenli bağlanma ve babaya güvenli bağlanma puanlarında ve demografik değişkenler arasında anlamlı bir farklılaşma olduğu görülmüştür. Araştırma sonuçlarına göre annesi ile yaşayan çocukların, babası ile yaşayan çocuklara göre boşanmaya uyumunun daha yüksek olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Diğer bir bulguya göre birlikte yaşamadığı ebeveyni ile daha az sıklıkta görüşen çocukların boşanmaya uyumunun daha yüksek olduğu saptanmıştır. Araştırma değişkenleri ile yürütülen analizlere göre, babaya yönelik yabancılaşma yaşayan çocukların, herhangi bir ebeveynine yabancılaşma yaşamayan çocuklara göre boşanmaya uyum düzeyinin

daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Analiz sonuçları, çocukların benlik saygısı düzeylerinin artmasının boşanmaya uyum düzeyinde azalmaya neden olduğunu göstermiştir. Elde edilen diğeri bir bulgu, anneye güvenli bağlanma düzeyinin yüksek olmasının çocukların boşanmaya uyum düzeyini pozitif yönde yordadığıdır. Ayrıca yürütölen model analizinde elde edilen bulgulara göre, boşanmaya uyum değışkeni ile benlik saygısı arasındaki ilişkide anneye güvenli bağlanmanın marjinal olarak kısmi aracı role sahip olduğu görölmüştür. Elde edilen bulgulara bakıldığında; ebeveyne yabancılaşma, benlik saygısı ve güvenli bağlanma değışkenlerinin boşanmaya uyumu etkileyen faktörler olduğu, bulguların farklı açılardan alanyazını doğruladığı düşünölmektedir.

Yapılan araştırma sonucunda; ebeveynlerin ve adli personellerin boşanma süreci ve ebeveyne yabancılaşma olgusu hakkında bilgi ve farkındalıklarının artırılması ve bu hususların velayet süreçlerinin yürütölmesinde dikkate alınması gerektiğı, ebeveyne yabancılaşma ve boşanmaya uyum konusunda yapılacak akademik çalışmaların artırılması ve çalışmalardan elde edilecek çıktıların bireylerin faydasına olacak şekilde uygulamalara nasıl yansıyabileceğı hususunda değeriendirmelerin yapılması gerektiğı düşünölmüştür.

Anahtar Kelimeler: Boşanma, Boşanmaya uyum, Ebeveyne yabancılaşma, Güvenli Bağlanma, Benlik saygısı

SUMMARY

**AN EXAMINATION OF THE IMPACT OF PARENTAL ALIENATION ON THE
ADAPTATION PROCESS TO DIVORCE: AN EVALUATION THROUGH THE
PERSPECTIVES OF CHILDREN AND PARENTS**

Divorce is a phenomenon whose impact is increasingly felt and whose severity is increasing worldwide. Divorce can be both a crisis and a process of change and development for individuals. The positive and negative consequences of divorce affect children and parents in many ways. This study aims to examine the impact of parental alienation, which occurs during and/or after the divorce process, on the divorce adjustment process and to investigate whether variables such as self-esteem and children's secure attachment to their parents influence this process.

The study sample consisted of 85 children aged 9-12 and 20 parents from families whose divorce cases had been or are currently being filed in the Family Courts of the Antalya Courthouse. Data collection tools included the Child Personal Information Form (Sociodemographic Information Form), the Baker Alienation Scale to determine parental alienation, the Children's Adjustment to Divorce Inventory to determine children's adjustment to the divorce process, the Rosenberg Self-Esteem Scale for Children to determine children's self-esteem, and the Kerns Secure Attachment Scale to determine children's attachment to their parents. Furthermore, in-depth interviews were conducted with the parents using semi-structured questions developed by the researcher to obtain information about the parents' post-divorce experiences, their relationships with their children, and their awareness of parental alienation. The research was conducted using mixed methods. To analyze the collected quantitative data, SPSS 27.0 was used, and independent groups t-test analysis, one-way analysis of variance (ANOVA), and mediator variable model analysis were performed using Hayes' Macro 4.2 plugin. Maxqda Analytics Pro 2020 was used for qualitative data analysis, and the resulting research outputs were evaluated using content analysis.

As a result of the statistical analyses conducted, it was observed that there was a significant difference between divorce adjustment and parental alienation, secure attachment to mother, secure attachment to father scores and demographic variables. According to the research results, it was found that children living with their mothers had a higher adjustment to divorce compared to children living with their fathers. Another finding was that children who

had less frequent contact with the parent they did not live with had a higher adjustment to divorce. According to the analyses conducted with the research variables, it was concluded that children who experienced alienation from their fathers had a higher level of adjustment to divorce compared to children who did not experience alienation from either parent. The analysis results showed that an increase in children's self-esteem levels caused a decrease in the level of adjustment to divorce. Another finding was that a high level of secure attachment to the mother positively predicted children's level of adjustment to divorce. In addition, according to the findings obtained in the model analysis, it was seen that secure attachment to mother had a marginal, partial mediating role in the relationship between the divorce adjustment variable and self-esteem. When the findings obtained were examined; It is thought that parental alienation, self-esteem and secure attachment variables are factors affecting adjustment to divorce, and the findings confirm the literature from different perspectives.

As a result of the research conducted, it was thought that the knowledge and awareness of parents and judicial personnel about the divorce process and the phenomenon of parental alienation should be increased and that these issues should be taken into account in the conduct of custody processes, that academic studies on parental alienation and adaptation to divorce should be increased and that evaluations should be made on how the outcomes of the studies can be reflected in practice for the benefit of individuals.

Keywords: Divorce, Adjustment to Divorce, Alienation to Parents, Secure Attachment, Self-esteem

TEŞEKKÜR

Yüksek lisans eğitimim boyunca tecrübesiyle, akademik bilgisiyle ve potansiyelimi keşfetmemi sağlayan rehberliği ile bana yol gösteren, ilgisini ve zamanını özveriyle benimle paylaşan, çalıştığım alanın değerini bana hissettiren ve çalıştığım alana katkı yapmamı sağlayan, genç yaşta edindiği başarılarına hayran olduğum çok değerli danışman hocam Prof. Dr. Seda BAYRAKTAR'a;

Tez değerlendirme jürime katılmayı kabul ederek beni onurlandıran ve değerli görüşlerini paylaşan hocalarım Dr. Öğr. Üyesi Ece VARLIK ÖZSOY ve Dr. Öğr. Üyesi Mustafa Şahin ÖZDEN'e;

Yüksek lisans ve lisans eğitimim boyunca bilgileri ile ufkumu açan, mesleğimle ilgili edindiğim kazanımlarımı borçlu olduğum, gerek mesleki yaşamıma dair gerekse sosyal yaşamıma dair öğretileri ile hayatıma değerli katkıları olan Ondokuz Mayıs Üniversitesi ve Akdeniz Üniversitesi Psikoloji Bölümündeki tüm değerli hocalarıma;

Pedagojik formasyon eğitimim sürecinde bilgisi, anlayışı, şefkati ile hep yanımda olan ve çalışmalarımı takdir eden, yüksek lisans eğitimi almamı benden bile daha çok isteyip beni yüreklendiren sevgili hocam Dr. Öğr. Üyesi Adile YILMAZ'a;

Beni bugünlere getiren, iyi bir birey olarak yetişmemi sağlayan, eğitimimi tamamlayıp bir meslek sahibi olmam için ellerinden gelen ne varsa yapan, yüksek lisans eğitimim boyunca da desteğini esirgemeyen sevgili aileme;

Tez çalışmam kapsamında veri toplama sürecimde desteklerini esirgemeyen ve bana yardımcı olan değerli mesai arkadaşlarım Antalya Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Müdürlüğü uzmanlarına;

Araştırmama kendi rızaları ile katılarak çalışmama büyük katkı sağlayan ve deneyimlerini benimle paylaşan değerli çocuklarımıza ve değerli ebeveynlerimize;

Yüksek lisans eğitimimiz boyunca beraberce ders çalışarak sabahladığımız, dertleştığımız, zorlandığımız anlarda birbirimize destek olduğumuz sevgili arkadaşlarım Arş. Gör. Psk. Beyza Ünal'a ve Uzm. Psk. Berk Uslu'ya;

Tanıştığımız günden beri her konuda desteğini hissettiğim, sevgisi ve varlığı ile bana güç veren, kişisel ve mesleki gelişimim için bana elinden gelen her konuda yardımcı olan ve beni yüreklendiren, yapamayacağımı düşündüğüm her an da bana gücümü hatırlatan, yüksek lisans eğitimim boyunca da sabırla her anımda yanımda olan hayat arkadaşım, canım eşim Ufuk Doğuş DEMİRDAĞ'a teşekkürlerimi ve sevgilerimi sunarım.

Psk. Şeyda DEMİRDAĞ

GİRİŞ

Boşanma, sadece evli bireyler arasındaki hukuki bir ayrılık durumu ile sınırlı kalmayıp, gerek çocukların gerekse yetişkinlerin duygusal ve psikolojik yapılarını etkileyen önemli bir yaşam olayıdır. Ülkemizde ve dünya genelinde giderek artan bir yoğunlukta ilerleyen, modern yaşamın durumsal krizleri arasında alanyazında yerini alan bir kavram olarak karşımıza çıkan boşanma, çok boyutlu ve karmaşık yapısı ile uzun bir zaman periyodunda meydana gelen psikolojik ve sosyal bir geçiş dönemi olarak nitelendirilir. Bireysel, toplumsal ve kültürel nitelikler bakımından her olgu için farklılıklar gösteren boşanma süreci birçok değişimi de beraberinde getirdiğinden bir uyum süreci olarak ifade edilmektedir (Uçan vd., 2005:23-24).

Boşanma, aile yapısının işleyişinde meydana getirdiği değişimler sebebi ile hem bir kriz hem de bir değişim süreci niteliği taşır. Bahsi geçen değişim sürecinde vurgulanan, aile yapısı içerisindeki ilişkilerin tamamen bitmesi değil yeniden ifade edilmesidir. Aile yapısının içerisinde çocuklar da yer alıyorsa bahsedilen yeniden ifade etme süreci daha zor hale gelebilmektedir (Pais ve White, 1979:272). Boşanma bu zorlayıcı yanlarına rağmen; bireylerin duygusal olgunluklarını geliştirmesine, bağımsızlık kazanmasına ve kişisel gelişim potansiyellerini fark etmelerine de fırsat sağlayabilir (Herman, 1974:108-111).

Boşanma sürecinin sonuçlarından azami derecede etkilenen çocuklar için bu dönem; velayet sahibi ebeveynlerden daha az etkin bir şekilde faydalanma, velayet sahibi olmayan ebeveynle ilişkide azalma, ebeveynler arası anlaşmazlıkların devam etmesine maruz kalma, ekonomik kaynaklarda azalma ve taşınma, okul değiştirme ve geçici ebeveyn evlilikleri ve boşanmaları gibi diğer yıkıcı yaşam olayları ile de sonuçlanabilmektedir (Amato, 2000:1272).

Alana dair çocuklarla ilgili kişisel mesleki gözlemler, boşanma sürecinde çocukların yaşadığı uyum problemlerinin en güçlü kaynaklarından birinin, ebeveynlerin birbirlerine yönelik olumsuz tutumları ve bu tutumların çatışmaya evrildiği durumlarda ortaya çıkan ebeveyne yabancılaşma olgusu olduğuna işaret etmektedir. Gardner (1999:97) ebeveyne yabancılaşma olgusunu bir sendrom olarak nitelendirmeye başlamış; özellikle boşanma sürecinde ya da sonrasında meydana gelen, bir ebeveynin diğer ebeveyne yönelik çocukta inkar ve iftira kampanyası sürdürmesi ve bu sürecin çocuğun diğer hedefteki ebeveyni görmeyi reddetmesi ile sonuçlanması şeklinde bir tanım yapmıştır. Yaşanılan bu durum sadece çocuğun hedef ebeveynle ilişkisini yıpratmakla kalmayıp; aynı zamanda çocuğun bağlanma dinamiklerini, benlik saygısını ve boşanmaya uyumunu da olumsuz yönde etkileyebilmektedir (Ben-Ami & Baker, 2012:172-173).

Yapılan bu çalışmada; alanda oluşan tecrübelerin yarattığı merakla ve alanyazında konu ile ilgili yapılan çalışmaların niceliksel olarak henüz yeterli düzeye ulaşmadığının fark edilmesinin verdiği motivasyonla, boşanma sürecinde ve(ya) boşanma sonrasında ortaya çıktığı görülen ebeveyne yabancılaşma olgusunun boşanmaya uyum sürecine etkisinin incelenmesi ve bu sürece benlik saygısı ve çocukların ebeveynlerine güvenli bağlanma düzeyleri gibi değişkenlerin etkisinin olup olmadığının araştırılması amaçlanmaktadır. Araştırma karma yöntem kullanılarak yürütülmüş olup, ebeveynlerle yapılan nitel görüşmeler ile nicel verilerden edinilen bulguların zenginleşmesi ve boşanmaya uyum sürecine ilişkin ebeveynlerin deneyim ve gözlemleri ile olgunun onlar açısından da anlaşılması hedeflenmiştir. Araştırmanın sınırlılığı olarak, örneklem grubunun yalnızca Antalya ilinde bulunan ve hukuki süreçleri Antalya Adliyesinde yürütülen çocuklar ve ebeveynler arasından seçilmesi değerlendirilebilir. Bu durum, elde edilen bulguların farklı coğrafi ve sosyoekonomik gruplara genellenebilirliğini sınırlamaktadır. Diğer yandan, ebeveynlerden alınan verilerin, katılımcıların boşanma sürecine ilişkin kişisel anlatılarına dayanması nedeni ile subjektif yorumlar içerme ihtimali bulunmaktadır. Araştırmanın alanyazına sağlayacağı umut edilen katkısı, boşanma sürecinin çocuğun psikososyal gelişimi üzerindeki etkilerini hem bireysel (benlik saygısı, bağlanma) hem de ilişkisel (ebeveyne yabancılaşma) değişkenlerle birlikte ortaya koymasındır. Aynı zamanda ebeveynlerle yapılan görüşmelerle, boşanma sürecinin aile dinamikleri üzerindeki etkilerine dair daha derin bir anlayış sunmak hedeflenmektedir. Araştırmanın amacı doğrultusunda nicel aşamada sınanması hedeflenen araştırma soruları aşağıda yer almaktadır:

AS1: Ebeveyne yabancılaşma yaşamayan çocukların ebeveyne yabancılaşma yaşayan çocuklara göre boşanmaya uyum düzeyleri farklılaşmakta mıdır?

AS2: Katılımcı çocukların benlik saygısı düzeyleri boşanmaya uyum gösterme düzeyi üzerinde anlamlı bir etkiye sahip midir?

AS3: Katılımcı çocukların ebeveynlerine bağlanma düzeyleri boşanmaya uyum gösterme düzeyi üzerinde anlamlı bir etkiye sahip midir?

AS4: Katılımcı çocukların sosyo-demografik ve boşanma sürecine ilişkin özelliklerine göre boşanmaya uyum düzeyleri anlamlı biçimde farklılaşmakta mıdır?

AS5: Çocuklardaki benlik saygısı ve boşanma uyum düzeyleri arasındaki ilişkide anneye güvenli bağlanma düzeyinin aracılık etkisi var mıdır?

Araştırmanın nitel aşamasında; ebeveynlerin boşanma sürecine uyumu algılama biçimleri, ebeveyne yabancılaşma olgusu ile ilgili bilgi ve deneyimleri ve ayrılık süreci sonrasında çocukları ile ilişkilerinde meydana gelen değişimleri araştırmak hedeflenmektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Aile ve Aile Hukuku

1.1.1. Aile Kavramı ve Ailenin İşlevleri

Aile; tüm sistemlerce ve yasalarla kabul edildiği üzere toplumun yapısını oluşturan en temel birimdir. Aile kavramına yönelik dar anlamdan geniş anlama uzanan birçok tanımlama yapılmış olup, hukuk düzenleri aile sistemini detaylı bir şekilde düzenlemişlerdir. Aile kavramı en kapsamlı anlamı ile aynı soydan ortak bir kültüre sahip olan bireylerin sevgi ve dayanışma gibi değerlerle sürdürdüğü bir sistem olarak karşımıza çıkar. Aile kavramının dar anlamına bakıldığında ise; evlenen eşlerden oluşan bir birlikteliği ifade ettiği görülür (Kılıç ve Kılıç, 2023:482).

Ulusal ve uluslararası birçok hukuksal düzenlemede toplumsal yapının temeli atfedilen aile kurumunun önemine vurgu yapan ve aile kurumunu korumaya yönelik düzenlemeler yapılmıştır. Bu amaç doğrultusunda anayasanın m. 41. Hükmüne göre; “*Aile, Türk toplumunun temelidir ve eşler arasında eşitliğe dayanır (f.1). Devlet, ailenin huzur ve refahı ile özellikle ananın ve çocukların korunması ve aile planlamasının öğretimi ile uygulanmasını sağlamak için gerekli tedbirleri alır, teşkilatı kurar (f.2). Her çocuk, korunma ve bakımdan yararlanma, yüksek yararına açıkça aykırı olmadıkça, ana ve babasıyla kişisel ilişki ve doğrudan ilişki kurma ve sürme hakkına sahiptir (f.3). Devlet her türlü istismara ve şiddete karşı çocukları koruyucu tedbirler alır (f.4).*” (Anayasa, m.41)

Aile; toplumsallaşmanın ilk aşamasını gerçekleştirerek toplumsal düzene ve dengeye etki etmektedir. Aile kurumunun hem kendi yapısı içerisinde hem de bahsedildiği üzere topluma karşı üstlenmek zorunda olduğu sorumlulukları vardır. Bireylerin dünyaya geldiği, aile üyelerinin desteği ile toplumsallaşmaya hazırlandığı ve doğumla birlikte içerisinde yer aldığı toplumun sosyal ve kültürel özelliklerini kazandığı aile ortamı tüm toplumlar için azami derecede öneme sahiptir (Karlı, 2019:2). Diğer yandan aile kurumunun, insan türünün devamının sağlanması açısından da büyük önemi vardır.

Sürekli bir gelişim ve değişim içerisindeki bir varlık olan insan gibi aile kurumu da bir yapı olarak canlıdır ve bir araya gelen kişilerin beraberliklerinden meydana gelmektedir

(Dolanbay ve Aykara, 2024:27). Aile kurumunun bu değişen ve gelişen canlı yapısının korunması, sürdürülmesi toplumun refah ve mutluluğu için de büyük önem arz etmektedir.

Tarihi sürekliliğin muhafızı ve kültürel ve beşeri değerlerin aktarıcısı görevi gören aile, devredilemeyecek ölçüde önemli işlevlere sahip olduğundan mevcudiyetini ve önemini korumaktadır (Demirkan, 2006:96). Aile kurumunun; insan neslinin devamı ile nüfusun artışı mümkün kılan biyolojik işlevi; sevgi, saygı, güven duyma, dayanışma gibi psikolojik ihtiyaçlarının giderilmesini sağlayan psikolojik işlevi; toplumun değerlerini, yargılarını benimseyerek toplum içerisinde bir yer edinmeyi sağlayan toplumsallaştırma işlevine eşlik eden eğitim işlevi; kültürel değerleri aktarma işlevi; çocuğın bakım ve sorumluluğunu üstlenme ve korunmasını sağlama işlevi; ekonomik işlevi gibi çok sayıda işlevleri olduğu kabul edilmektedir (Kır, 2011:385).

1.1.2. Aile Hukukunun Temel İlkeleri

Türk aile hukuku yapısını incelediğimizde;

- a. Ferdiyetçilik ilkesi
- b. Devamlılık ve birlik ilkesi
- c. Zayıfların korunması ilkesi
- d. Eşitlik ilkesi
- e. Devletin müdahale etme ilkesi
- f. Düzenleme serbestisinin bulunmaması ilkelerinin yer aldığını görmekteyiz.

Türk aile hukuku incelendiğinde; kadın ve erkeğe tam fiil ehliyetinin verilmesi, hem aile yapısı içerisinde yaşayan hem de aile yapısı içerisinde yaşamayan çocukların durumu, velayet hakkının kişiler tarafından kötüye kullanılmasının sonuçları, müşterek ve(ya) müşterek olmayan çocukların sahip olduğu haklar ile bu haklardan faydalanma gibi konularda yapılan düzenlemeler ferdiyetçilik (bireycilik ilkesinin) bir sonucudur.

Aile kurumunun resmi olarak başlaması ve devamlılık kazanması, çiftlerin resmi memur huzurunda ve tanıkların şahitliğinde evlenmek üzere beyanlarını ifade etmeleri üzerine mümkün olmaktadır. Evliliğin başlamasından sonra; çiftler ancak yargı organlarının verecekleri karar doğrultusunda evliliklerini sonlandırabilirler. Bu durumda; aile kurumunun devamlılık ve iki farklı cinsiyetten meydana gelen bir birlik olduğunun bir göstergesi niteliğindedir (Kılıç ve Kılıç, 2023:486). Ayrıca Türk Medeni Kanunu'nun 185. maddesi ve 186. Maddesi; *“Evlenmeyle eşler arasında evlilik birliği kurulmuş olur. Eşler, bu birliğin mutluluğunu elbirliğiyle sağlamak ve çocukların bakımına, eğitim ve gözetimine beraberce özen göstermekle yükümlüdürler.”*, *“Birliği eşler beraberce yönetirler. Eşler birliğin giderlerine güçleri*

oranında emek ve malvarlıkları ile katılırlar.” hükümlerini içermektedir (TMKm 185/II-III, 186/II-III). Bu hükümlerden de anlaşılacağı üzere; kanun koyucu evlilik birliğinin önemine vurgu yapmakta ve bu birliğin eşlerin birlikte gösterecekleri çaba ile sürdürülebilir hale geleceğine vurgu yapmaktadır. Madde 186.’nın 3. fıkrasındaki düzenleme ile ekonomik durumu zayıf olan tarafın korunması amaçlanmıştır. Devamlı veya yeterli düzeyde geliri olmayan eş, evlilik birliğinin giderlerine katkısını maddi olarak değil emeği ile gerçekleştirecektir (Akıntürk ve Ateş, 2022: 10). Ayrıyeten; zayıfların korunması ilkesi gereği aile hukuku düzenlemelerinde, çocuğun ebeveynlerine karşı ve vesayet altındakilerin vesayet organlarına karşı korunmasına yönelik düzenlemelere yer verilmiştir (Akkurt vd., 2022:320).

Aile kurumu içerisinde eşler; anayasanın da 41/1 hükmünde de belirtildiği gibi eşitlik ilkesine dayanır (Akkurt vd., 2022:320). Aile birliğinin meydana gelmesi ve devamlılığının sağlanması amacı ile evvelki yasaların erkek eşe tanıdığı imtiyazlar kaldırılmış, anayasamızın 10. Maddesinde eşlerin eşitliğinin sağlanabilmesi için düzenlemeler yapılmıştır (Kılıç ve Kılıç, 2023:486). *“Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir.”* (Ek fıkra: 7/5/2004-5170/1 md.) *“Kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir. Devlet, bu eşitliğin yaşama geçmesini sağlamakla yükümlüdür.”*(AY.10)

Aile hukukunun özel hukukun bir dalı olarak kabul edilmesi ile birlikte, kamu yararı ve kamu düzenini sağlamak gibi amaçlarla ilgili alanlara devletin pek çok konuda müdahale yetkisi bulunmaktadır (Akkurt vd., 2022:322). Devlet bu müdahale yetkisi ile aile kurumu bünyesinde oluşabilecek olumsuzlukların ortadan kaldırılabilmesi adına ilgili kurum ve kuruluşlarla birlikte tedbirler alma gücüne sahiptir (Kılıç ve Kılıç, 2023:486).

Aile hukuku ilişkileri kanunda düzenlendiği haliyle oluşmaktadır. Yasada yer almayan bir hükmü veya durumu eşlerin kendi aralarında varacakları bir anlaşma ile düzenlemeleri mümkün değildir (Akıntürk ve Ateş, 2022:11).

Türk aile hukukunun temellerini oluşturan bu ilkelerin doğrultusunda aile kurumunu oluşturan bireylere verilen yükümlülüklerle aile kurumunun sağlam temellere oturtulması amaçlanmıştır (Kılıç ve Kılıç, 2023:486).

1.1.3. Eşlerin Birbirlerine Karşı Olan Yükümlülükleri

Evlilik birliğinin sürekliliği içerisinde eşlerin birbirlerine karşı uymak durumunda olduğu yükümlülükler “Evliliğin Genel Hükümleri” başlığı altında bir önceki alt başlıkta sözü geçen TMK’nın 185. Maddesi ve akabindeki hükümlerde düzenlenmiştir. Kanun koyucu tarafından düzenlenen bu yükümlülükler, sınırlayıcı nitelikte değildir (Samat, 2010:32).

1.1.3.1. Eşlerin Evlilik Birliğinin Mutluluğunu Birlikte Sağlama Yükümlülüğü

Eşlerin elbirliği ile evlilik birliğinin mutlu ve huzurlu devamlılığını sağlamaları TMK'nın 185. maddesinin 2. fıkrasında eşlerin birbirlerine karşı olan yükümlülükleri arasında yer almıştır. Kadın ve erkek birlikte mutlu bir yaşam geçirmek maksadı ile bir araya gelirler. Evlilik hayatında mutlu bir yaşantının hüküm sürmemesi halinde, evlilikten umut edilen sonuçlar meydana gelmeyecektir (Akıntürk ve Ateş, 2021:112). Eşler, evlilik birliğinin mutlu bir şekilde devamlılığını sağlayacak tutum ve davranışları beraberce saptamalı ve bu hususta görüş birliği ile hareket etmelidirler (Gümüş, 2008:10-11; Öztan, 2015:197).

1.1.3.2. Sadakat Yükümlülüğü

Eşlerin birbirlerine karşı sadakat yükümlülüğü ile ilgili hükümlere TMK m. 185/3' te değinilmiştir ve bu madde hükmüne göre; “*Eşler birlikte yaşamak, birbirine sadık kalmak ve yardımcı olmak zorundadırlar.*” Eşler, evlilik birliği içerisinde cinsellik, aile sırları gibi konularda birbirlerine sadık kalmakla yükümlüdürler. Bu yükümlülüğünün aksine olan eylemler, özel boşanma sebebi olarak değerlendirilebilir (Akkurt vd., 2022: 344).

1.1.3.3. Çocukların Bakım, Eğitim ve Gözetimine Özen Gösterme Yükümlülüğü

“*Eşlerin, çocukların eğitim, bakım ve gözetimine beraberce özen göstermekle yükümlü oldukları*” hususu TMK'nın 185. maddesi 2. fıkrasında hükmedilmiştir. Zira TMK m. 327/1 de, “*çocuğun bakımı, eğitimi ve korunması için gerekli giderlerin anne ve baba tarafından karşılanacağını*” hükme bağlamaktadır. Diğer taraftan TMK m. 186/3' de de, evlilik birliğinin giderlerine eşlerin ekonomik imkânları oranında, emek ve mal varlıkları ile katılacağı hükmü yer almaktadır. Bu kapsamda ele alındığında eşler çocukların bakım ve korunmasını, psikolojik ve fiziksel gelişimlerini, maddi ve manevi olanaklar dâhilinde birlikte ve eşit bir şekilde sağlamalıdır (Akıntürk ve Ateş, 2021:114; Könezoğlu, 2006: 47).

Eşler için çocukların bakım yükümlülüğü; çocukların bütün beslenme, giyim gibi temel ihtiyaçlarının karşılanmasını, eğitim almalarının sağlanmasını ve masraflarının karşılanmasını, sağlıklarının bozulması durumunda tedavilerinin sağlanması ve çocuklara refakat edilmesini kapsamaktadır (Akıntürk ve Ateş, 2021:114). Bahsi geçen çocuk olgusunda sadece müşterek çocuklardan bahsedilmemekte; eşlerin müşterek olmayan çocukları da dâhil edilmektedir. (Öztan, 2015: 214).

1.1.3.4. Birlikte Yaşama Yükümlülüğü

TMK madde 185/3'e göre eşler birlikte yaşamakla yükümlüdürler. Eşlerin birlikte yaşaması hali ortak bir konutu paylaşmayı da gerektiren bir durumdur (Kılıçoğlu, 2015: 207). Bahsi geçen nedenlerle eşlerin, geçerli bir sebep olmaksızın ortak yaşamı terk etmemeleri gerekir. Aksi takdirde bu durum, özel bir boşanma sebebi olarak değerlendirilebilir. Birlikte yaşama yükümlülüğü bireylere verilen bir hak olarak da sınıflandırılmaktadır (Akkurt vd., 2022: 344).

1.1.3.5. Yardımlaşma Yükümlülüğü

Evlilik yaşantısı içerisinde; bireyler birbirlerine yardımcı olmak ve destek olmakla yükümlüdürler. Bu yükümlülük TMK m. 185/3 içerisinde “*eşler birbirlerine yardımcı olmak zorundadır*” şeklinde açık bir şekilde ifade edilmiştir (Ayan, 2004:50). Eşlerin hem iyi günde hem de kötü günde birbirlerine yardımlaşma ve dayanışma içinde olmaları gerekmektedir. Bu yardımlaşma hali maddi ve manevi yönden olabilir (Akkurt vd., 2022: 345).

1.1.4. Hukuksal Düzlemde Boşanma

Eşlerin hayatta oldukları halde evlilik birliğini sona erdiren normal durum boşanmadır. Boşanmayı bu açıdan bakıldığında; eşler sağ iken, kanunlarda yer alan bir nedene bağlı olarak, eşlerden birinin dava açmasının nihayetinde hâkimin vereceği karar ile evliliğin sonlandırılması şeklinde tanımlamak mümkündür (Akıntürk, 2003:213). Boşanma ile ilgili alan yazında birçok tanıma yer verilmiştir (Yeğin, 2022:227). Diğer bir tanımda boşanma; evlilik birliğinin artık taraflara beklenen katkıyı sağlayamadığı durumlarda, hukuki yollarla sona erdirilmesini mümkün kılan yargısal bir süreç olarak yorumlanmıştır (Aras, 2011:28).

Evlilik birliği içerisinde zaman içerisinde meydana gelen sorunlarla başa çıkma hususunda güçlük çeken eşler için boşanma kararı kaçınılmaz olabilir. Boşanma süreci, stresli bir dönemdir ve kişilerin yaşamında köklü değişikliklere neden olur. Boşanma, yaşamın son bulması kadar bireyler için sarsıcı bir ayrılık yaşantısıdır. Evlilik birliğinin bitmesi, hem eşle kurulan duygusal bağlardan vazgeçmeyi hem de onun fiziksel yokluğunu kabullenmeyi gerektirir (Finzi vd., 2000:2).

Mevcut istatistikler boşanma sayılarının giderek artan bir ivme kazandığını ortaya koymaktadır. Bunun yanında, bazı ülkelerde evlilik oranlarının düşük olması boşanma oranlarının da düşük görünmesine sebep olmaktadır. Nihayetinde, boşanma dünya genelinde önemli bir olgudur. Yakın tarihlerde boşanmanın gerçekleşmesini zorlaştıran hukuki ve toplumsal engellerin daha esnek bir yapı kazanmasıyla, boşanma kararının alınması

hususundaki eğilim, toplumun farklı kesimlerindeki bireylerde artış göstermektedir ki bu durum dikkate değer bir gelişmedir (ASAGEM, 2018:97-98).

Ülkemizde de ekonomik ve sosyal hayattaki farklılaşmaların eşliğinde boşanma oranlarının artış gösterdiği görülmektedir (Sayan Karahan, A., 2012:5).

TMK’ da; aile hukuku başlığı kapsamında yer alan nişanlılık, evlenme, eşler arasında mal paylaşımı, boşanma, evliliğin genel hükümleri, velayet, soy bağı ile ilgili hususlar, evlat edinme olguları ile ilgili hükümler düzenlenmiştir. TMK’da boşanma sebeplerine, boşanma davasının açılmasına, yargılama sürecine ve karar aşamasına ilişkin hükümler yer almaktadır. Kanun uyarınca, evliliğin sona erdirilebilmesi için dava açılabilmesinin koşulu, eşlerin boşanma sebeplerinin bahsi geçen kanun hükümlerinde yer alması ile mümkün olabilmektedir (Sayan Karahan, A., 2012:6).

TMK 161-166. Maddeler arasında hüküm altına alınmış boşanma sebepleri şu şekilde düzenlenmiştir:

- **Madde 161 (Zina) :** *“Eşlerden biri zina ederse, diğer eş boşanma davası açabilir. Davaya hakkı olan eşin boşanma sebebini öğrenmesinden başlayarak altı ay ve her halde zina eyleminin üzerinden beş yıl geçmekle dava hakkı düşer. Affeden tarafın dava hakkı yoktur.”*
- **Madde 162 (Hayata kast, pek kötü veya onur kırıcı davranış):** *“Eşlerden her biri diğeri tarafından hayatına kastedilmesi veya kendisine pek kötü davranılması ya da ağır derecede onur kırıcı bir davranışta bulunulması sebebiyle boşanma davası açabilir. Davaya hakkı olan eşin boşanma sebebini öğrenmesinden başlayarak altı ay ve her halde bu sebebin doğumunun üzerinden beş yıl geçmekle dava hakkı düşer. Affeden tarafın dava hakkı yoktur.”*
- **Madde 163 (Suç işleme ve haysiyetsiz hayat sürme):** *“Eşlerden biri küçük düşürücü bir suç işler veya haysiyetsiz bir hayat sürer ve bu sebeplerden ötürü onunla birlikte yaşaması diğer eşten beklenemezse, bu eş her zaman boşanma davası açabilir.”*
- **Madde 164 (Terk) :** *“Eşlerden biri, evlilik birliğinden doğan yükümlülüklerini yerine getirmemek maksadıyla diğeri terk ettiği veya haklı bir sebep olmadan en az 6 aylık sürede ortak konuta dönmediği ve istem üzerine yapılan ihtarın sonuçsuz kaldığı takdirde terk edilen eş, boşanma davası açabilir. Diğeri ortak konutu terk etmeye zorlayan veya haklı bir sebep olmaksızın ortak konuta dönmesini engelleyen eş de terk etmiş sayılır.”*

- **Madde 165 (Akıl hastalığı):** *“Eşlerden biri akıl hastası olup da bu yüzden ortak hayat diğer eş için çekilmez hale gelirse, hastalığın geçmesine olanak bulunmadığı resmi sağlık kurulu raporuyla tespit edilmek koşuluyla bu eş boşanma davası açabilir.”*
- **Madde 166 (Evlilik birliğinin sarsılması):**
  - **Şiddetli geçimsizlik:** *“Evlilik birliği ortak hayatı sürdürmeleri kendilerinden beklenmeyecek derecede temelden sarsılmışsa eşlerden her biri boşanma davası açabilir. Davacının kusuru daha ağır ise davalının kötü niyetli olmamak kaydı ile davaya itiraz hakkı vardır.”*
  - **Anlaşmalı boşanma:** *“Evlilik en az bir yıl sürmüş ise, eşlerin birlikte başvurmaları veya birinin diğerinin davasını kabul etmesi halinde taraflar bizzat dinlenip boşanmanın mali sonuçları ve çocukların durumu konusunda gerekli düzenlemelerde anlaşmaları durumunda anlaşmalı boşanma davası açılabilir.”*
  - **Fiili ayrılık:** *“Boşanma sebeplerinden herhangi biriyle açılmış davanın reddine karar verilmesinin kesinleştiği tarihten başlayarak bir yıl geçmesi halinde ortak hayat yeniden kurulmamışsa eşlerden her biri boşanma davası açabilir.”*

TMK’ da hüküm altına alınmış boşanma sebeplerinden en az birinin oluşması, boşanmayı gerekli kılan sebeplerin var olduğuna mahkeme tarafından karar verilmesi, eşlerden birinin boşanmak üzere başvurması hallerinde tarafların boşanması gerçekleşebilmektedir. Boşanma, eşlerden birinin boşanma hususunu değerlendirmesinden boşanma ile ilgili mahkeme kararının kesinleşmesine kadar süren bir süreç olarak karşımıza çıkar (Sayan Karahan, A., 2012:7).

1.1.5. Velayet

Tarihsel sürece bakıldığında yalnızca babaya tanınan ve çocukları üzerinde kapsamlı bir yetki olarak değerlendirilen velayet, zaman içerisinde anneye de tanınmıştır. Velayet; öncelikli olarak çocuğun yüksek yararını gözetmeyi amaçlayan, onun hem şahsi hem de malvarlığına ilişkin ihtiyaçlarını karşılamada ebeveynlere sorumluluk yükleyen ve bu sorumlulukları yerine getirebilmeleri için onlara yasal yetki tanıyan bir kurumdur (Akyüz, 2000:236).

Aile, çocuğun fiziksel, bilişsel, duygusal ve sosyal gelişimini destekleyen; bakım, beslenme, eğitim, sağlık ve barınma gibi temel gereksinimlerinin karşılanmasında hem psikolojik hem de hukuki açıdan merkezi bir işlev üstlenir (Akyüz, 2018:3). Toplumsal ilişkiler

doğaları gereği bazı düzenlemeleri gerektirmektedir. Velayet bağı ile kurulan ilişki de beraberinde birçok kuralın ve düzenlemenin açığa çıkmasına neden olmuştur. Velayetin, önceki tarihlerde ebeveynlerin çocuk üzerindeki hâkimiyeti yönüne vurgu yapılırken; sonraki dönemlerde çocuğun üstün yararı ve ebeveynlerin sorumluluk ve hakları daha fazla önem kazanmıştır (Koçoğlu, 2018: 29).

Velayet, istisnai durumlar haricinde genel uygulamada ergin olmayan çocukların ve nadiren ergin kısıtlı bireylerin bakım, eğitim, gözetim, korunma ve temsiline yanı sıra mal varlıklarının idaresine ilişkin sorumlulukların, anne ve babaya birlikte yüklenmiş hak ve görevler bütünüdür (Er Kıdak, 2021:1).

Velayet hakkı, çocuğun öz anne ve babasına birde var ise çocuğu evlat edinene tanınan bir haktır çünkü bu hak sahip olduğu kişiye çocuğun hem kişisel mevcudiyeti hem de malvarlığı ile ilgili çok geniş bir yetki verir (Dede, 2019:23; Energin, 2019:8).

Velayet ile ilgili hükümler TMK'nın 335. İle 351. maddeleri arasında düzenlenmiştir. TMK'nın 335,336 ve 337. maddelerindeki hükümlerde velayet hakkının kime verileceği hususları düzenlenmiştir: TMK m. 335 uyarınca; *“Ergin olmayan çocuk anne ve babasının velayeti altındadır. Yasal sebep olmadıkça velayet anne ve babadan alınamaz.”* hükmolunur. TMK m. 336 uyarınca; *“Evlilik devam ettiği sürece anne ve baba velayeti birlikte kullanırlar. Ortak hayata son verilmiş veya ayrılık hali gerçekleşmişse hâkim velayeti eşlerden birine verebilir. Velayet hakkı anne veya babadan birinin ölümü halinde sağ kalana, boşanmada ise çocuk kendisine bırakılan tarafa aittir.”* TMK m. 337 uyarınca; *“Ana ve baba evli değilse velayet anaya aittir. Ana küçük, kısıtlı veya ölmüş ya da velayet kendisinden alınmışsa hâkim çocuğun menfaatine göre vasi atar veya velayeti babaya verir.”* TMK'nın 339 ve sonrasında gelen maddelerde velayet hakkının kapsamı, çocuğun korunması, velayetin kaldırılması ile ilgili düzenlemelere yer verilmiştir.

Türk hukuk sisteminde velayet kavramının kamusal düzene dair olduğu kabul görmektedir. Aile sisteminin bir ferdi olan çocuk, aynı zamanda toplumun da bir bireyi olup, onun sağlıklı şekilde yetiştirilerek topluma kazandırılması esastır. Çocuğun gelişiminin risk altına girdiği durumlarda, devlet gereken müdahalelerde bulunarak hedeflenen gelişimin korunmasını amaçlar. Çocuğun üstün yararına aykırı hallerde, aileye ya da çocuğa yönelik koruyucu ve destekleyici tedbirlerin alınması gündeme gelir (Akt. Altın Üzer, 2024:15).

Çocuk ve bakım veren kişi arasındaki velayet ilişkisi; kendiliğinden, kanunlarda hükmedilen sebeplerle ve(ya) mahkeme kararları neticesinde son bulabilir (Akyüz, 2018:237; Reyhani Yüksel, 2016:13). Velayet ilişkisi; çocuğun erginlik yaşına gelmesi, ölmesi, anne ve baba dışında biri tarafından evlat edinilmesi, evlatlık bağının son bulması, soy bağı ilişkisinin

ortadan kaldırılması, çocuğun kısıtlanarak vesayet altına girmesi, ebeveynlerinin ölümü gibi durumlarda son bulmaktadır (Er Kıdak, 2021:18).

1.1.6. Çocukla Kişisel İlişki Kurulması

Boşanma davasının sonuçlanması neticesinde verilen mahkeme kararı doğrultusunda velayeti kullanma hakkı kendisine tanınmayan ebeveynin çocuk ile kişisel ilişki kurma hakkı, çocuğunu görme ve onunla vakit geçirme hakkından mahrum bırakılmaması için ebeveyne verilen ve anne babanın kişilik haklarından biri olarak değerlendirilen bir haktır. Bu sebeptir ki anne ya da baba çocuğu ile kişisel ilişki kurmayı bir hak olarak talep edebilir (Ceylan, 2006:165; Velidedeoğlu, 1965:269). Kişisel ilişki hakkının yetkilerinin bir başka kişiye devredilmesi mümkün değildir (Dural, Gümüş, Oğuz:144).

Önceki süreçte “Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına” dair işlemler İcra ve İflas Kanunu (İİK) çerçevesinde yürütülmekteydi. İcra ve İflas Kanunu Madde 25, 25/a, 25/b, 341 çocuk teslimi ile ilgili konuları içermektedir. Bu bağlamda ‘çocuk haczi’ olarak da ifade edilen, çocuk teslimi ve çocukla ilgili işlemler icra dairesi tarafından gerçekleştirilmekteydi. Bu işlemler çocuğun taşınır bir mal gibi ebeveynlerin birinden alınıp diğerine verilmesi ve uygulamanın icra memuru, polis memuru tarafından yapılması şeklinde gerçekleşmekteydi. Bahsi geçen uygulama metoduna ek olarak; bu sistemde uzmanların etkinliklerinin beklenen düzeyde olmaması, çocuğun üzerinde yarattığı olumsuz psikolojik etkiler, ebeveynlerin icra takibi için ücret ödeme zorunluluğu, işlemlerin zaman zaman tekrarlanması gibi, mahkeme kararlarına karşı gelmeye yönelik olan davranışların etkisizliği gibi faktörler sistemin eleştiriye maruz kalan diğer yönleri olmaktadır. İİK çerçevesinde yürütülen bu sistem çocuk teslimi ve çocukla kişisel ilişki kurma sürecinin “çocuğun üstün yararı” amacına hizmet etmemesine ve sürecin çocuk açısından değil anne baba üzerinden ilerlemesine neden olmaktadır (Türkmen, 2020: 1130).

7343 sayılı İİK ile “Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun” kapsamında çocuk teslimi, çocukla kişisel ilişki kurulması, velayet hususlarında önemli düzenlemeler gerçekleştirilmiştir. Çocuk teslimi ve çocukla kişisel ilişki kurulmasına yönelik hükümler, 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu’na m.41/A vd. hükümleri olarak eklenmiştir. Bu hükümlerin uygulamasına yönelik yol gösterici olması amacı ile de “Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına İlişkin İlâm ve Tedbir Kararlarının Yerine Getirilmesine Dair Yönetmelik”, 4 Ağustos 2022 tarihinde Resmi Gazete’de yayınlanmıştır (Baş ve Baş, 2023:2).

“Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına İlişkin İlâm ve Tedbir Kararlarının Yerine Getirilmesine Dair Yönetmelik” e göre çocuk teslimi; “*velayete ilişkin*

verilen ilam veya tedbir kararına istinaden süreklilik arz etmeyen, çocuğun yükümlüden alınarak hak sahibine verilmesi sürecidir.” Yönetmelik kapsamında; “*çocuk teslimi veya çocukla kişisel ilişki kurulmasına dair ilam ve tedbir kararı gereğince çocuğu teslim etmesi gereken kişi*” olarak yükümlü ifadesi kullanılmaktadır. Yönetmeliğe göre kişisel ilişki ise; “*ilam veya tedbir kararına istinaden velayeti altında bulunmayan veya kendisine bırakılmayan anne ve babanın ya da diğer kişilerin çocukla sınırlı bir süre görüşmesi veya birlikte kalması süreci*” olarak tanımlamaktadır (Baş ve Baş, 2023:7-8).

“Çocuk teslimine ve çocukla kişisel ilişki kurulmasına ilişkin aile mahkemeleri tarafından verilen ilam ve tedbir kararları, Adalet Bakanlığınca kurulan Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Müdürlüklerince yerine getirilir. Müdürlüklerde yeterli sayıda müdür, müdür yardımcısı, psikolog ve sosyal çalışmacı görevlendirilmektedir. Bununla birlikte bu süreç taraflara herhangi bir maddi yükümlülük getirmemektedir” (5395 sayılı Kanun m.41/A, f.1).

“Çocuk teslimi ve çocukla kişisel ilişki kurulmasına ilişkin ilam ve tedbir kararlarının yerine getirilmesine ilişkin işlemler müdürlükçe belirlenen ve ‘çocuk görüşme merkezleri’ olarak da isimlendirilen teslim mekânlarında gerçekleştirilir”. (“Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına İlişkin İlâmların Yerine Getirilmesine Dair Yönetmelik m. 20”). “Teslim mekânlarının belirlenmesinde çocuğun üstün yararı gereğince fiziksel ve ruhsal gelişimine uygun yerlerin seçilmesine özen gösterilmelidir” (Yönetmelik m.20/II).

Çocuk teslimi ve çocukla kişisel ilişki kurma sürecinde uzmanın tutumu oldukça önemli olmaktadır. Uzmanın çocukla kurduğu iletişim biçimi hem çocuk için hem de ebeveynler için azami düzeyde öneme sahiptir. Ebeveyn bu sayede çocukla nasıl iletişim kurması ve kurmaması gerektiğine dair bilgi sahibi olabilmektedir. Çocuk teslimi ve çocukla kişisel ilişki sürecinde uzmanların, boşandıkları halde aralarındaki çatışmaları bir şekilde devam ettiren ebeveynlere rastlaması olası bir durumdur. Böyle bir durumla karşılaşıldığında ya da ebeveynler çocuk teslimi ve çocukla kişisel ilişki kurulması hususunda bir olumsuzluk veya çatışma yaşadıklarında ana motivasyonun ‘çocuğun üstün yararı ve çocuğun iyilik hali’ olduğu vurgusu yapılmalıdır (T.C. Adalet Bakanlığı, 2023:51).

1.2. Boşanma ve Boşanmaya Uyum

1.2.1. Boşanma Olgusu

Dünya genelinde hızlı bir şekilde gerçekleşen sosyoekonomik ve kültürel değişimlerin meydana getirdiği tetikleyici etkinin beraberinde aile yapısı ve evlilik ilişkilerinde de kaçınılmaz bazı değişimler olmuştur (Şener ve Terzioğlu, 2008:8). Evlilik kavramı ortak bir

yaşamın paylaşıldığı, bünyesinde karşılıklı beklenti ve ihtiyaçları, ödün vermeyi barındıran ve evliliğin niteliklerine uygun roller kapsamında ilerlemesini sürdüren bir bağdır. Evlilik elbette herkes tarafından yaşamın sonuna kadar sürmesi ümit edilerek kurulan, çiftlerin birbirine bağlılığını gerektiren bir kurumdur ve yoğun bir paylaşım gerektirmektedir (Arslan, 2000:1). Evlilik birliğinin farklı sebeplerle devamlılığının sağlanamaması ve yasal olarak sonlandırılması olan boşanma; gerek toplumsal gerekse bireysel etkilere sahip çok boyutlu bir olgudur (Canbulat, 2017:1).

Boşanma; aile ve hukuk alanındaki araştırmalarda evlilik ilişkisinin hukuki süreçle sona erdirilmesi olarak tanımlanmaktadır (Plummer ve Koch-Hattem, 1986:523). Boşanma; bir başka tanıma göre, kişilerin yaşamında psikolojik, sosyal, duygusal ve ekonomik açılardan birçok değişime neden olan travmatik bir yaşam krizi olarak değerlendirilir. (Herman, 1974:108-111). İnsan yaşamında strese neden olan diğer yaşantılardan farklı olarak boşanma; belirli sınırları olan bir yaşam olayından ziyade farklı düzeyleri farklı stres düzeyi içeren bir evre olarak değerlendirilmektedir (Pledge, 1992:154).

Boşanma; ülkemizde de giderek çoğalan bir ivme ile ilerleyen, modern yaşamın durumsal krizleri arasında alanyazında yerini alan bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Boşanma, çok boyutlu ve karmaşık yapısı ile çok uzun bir zaman periyodunda meydana gelen psikolojik ve sosyal bir süreci ifade eder. Bu süreç; bireysel, toplumsal ve kültürel nitelikler bakımından farklılıklar gösterebilmektedir. Bireylerin yaşamlarında köklü değişimlere neden olan ve bu değişimlere uyum sağlama sürecini beraberinde getiren boşanma bu yönüyle bir geçiş dönemi olarak değerlendirilmektedir (Uçan vd., 2005:23-24). Bireyler boşanma sürecinin gerçekleşmesi ile birlikte taşınmak durumunda kalma, yaşam kalitesinin düşmesi, ekonomik kısıtlılıklar, mevcut ise çocukların velayetini alma hususunda hukuki mücadeleyi sürdürmek veya çocuklarla olan ilişkinin sona ermesi, sosyal destek kanallarında kayda değer azalmalar gibi çok farklı stres faktörlerine maruz kalmaktadır (Amato, 2000:1271).

Evlilik kurumunun beraberinde getirdiği hak ve sorumlulukların kanunlar aracılığı ile sonlandırılmasını ifade eden boşanma, aile yapısının işleyişinde meydana getirdiği değişimler sebebiyle hem bir kriz hem de bir değişim sürecidir. Esasında bahsi geçen bu değişim sürecinde meydana gelen, aile yapısı içerisindeki ilişkilerin tamamen bitmesi değil yeniden ifade edilmesidir. Aile yapısının içerisinde çocuk yer alıyorsa, vurgulanan yeniden ifade etme süreci biraz daha zor hale gelebilmektedir (Pais ve White, 1979:272). Vurgulanan tüm bu olumsuz neticelerine rağmen, boşanma oranları küresel bir artış sergilemektedir (Thomson, 2014:250). Tarihsel olarak norm dışı ve toplumsal olarak kabul görmeyen bir olgu olarak ele alınan boşanma (Şentürk, 2008:8); modern aile yapısında meydana gelen değişimlerle birlikte evlilik

kurumuna yüklenen anlamın dönüşmesine sebep olmuş ve bu durum bireylerin beklentilerini karşılamayan ilişkileri sonlandırma eğilimini artırmıştır (Demircioğlu, 2000:40-44).

Faillen ayrı yaşama süreci ile başlayan ve hukuki olarak son bulan boşanma süreci altı evreden meydana gelmektedir (Özgüven, 2001: 310);

1. Boşanma; ilk aşamada çiftlerin aralarındaki sorunların varlığını fark edip, duygusal olarak uzaklaşmalarının başlaması ile birlikte ‘duygusal boşanma’ olarak belirmektedir.

2. Evlilik birliği içerisinde eşlerden birisinin boşanma sürecini başlatmak amacı ile hukuki bir girişimde bulunarak bir avukata danışması ile ‘yasal boşanma’ süreci başlamaktadır.

3. Ayrılma sürecinin gerçekleşmesi ile birlikte çiftler arasındaki mal paylaşımı, tazminat, nafaka gibi sorunlar ile ilgili ‘ekonomik boşanma’ gerçekleşmektedir.

4. Müşterek çocuklar ile ilgili velayet ve kişisel ilişki hakları, anne-babanın çocuklar ile ilgili sorumluluklarını içeren ‘aile boşanması’ boşanmanın duygusal anlamda en zorlu aşamalarından biri olarak meydana gelmektedir.

5. Boşanma sürecinin gerçekleşmesinden sonra eşlerin ayrı ayrı sosyal yaşamlarında meydana gelen değişimler, çiftlerin ortak sosyal çevreden kopmak durumunda kalması, yeni sosyal çevre oluşturma girişimleri gibi durumlar ‘sosyal boşanma’ aşamasını oluşturmaktadır.

6. Son aşama olan psikolojik boşanma aşaması; boşanmanın gerçekleşmesinden sonra bireylerin ayrılık sürecini benimsemeleri ve nihayetinde bağımsız birer birey olduklarını kabullenmeleri sürecini oluşturur.

1.2.2. Boşanma Nedenleri

Boşanma olgusunu tek bir nedene dayandırabilmek, olgunun çok boyutlu yapısı gereği olağan bir durum değildir. Boşanmanın pek çok nedeni olabilir. Bu nedenler içerisinde en somut sebepler aldatma, psikolojik rahatsızlıklar ve fiziksel şiddet görme durumlarıdır (Akt. Taşdemir, 2022:11). Daha modern bir toplum yapısının gelişmeye başlaması ile birlikte toplumsal bilincin artması ve bireysel hakların genişlemesi, çiftlerin aralarındaki ekonomik ve sosyal bağlılığı azaltmaktadır. Çiftler arasındaki bağlılığın zamanla zayıflaması, bireyler arasında güvene dayalı problemlerin meydana gelmesine ve sadakat duygusunun yitirilmesine yol açmış; bu durum da evliliklerin boşanma ile sonuçlanmasında etkili olmuştur (Can ve Aksu, 2016:889).

Sürekli artan boşanma oranları nedeni ile alanyazındaki çalışmalar da boşanma sürecinin nedenlerini irdelemeye yönelmiştir. Boşanma olgusunun nedenlerini ortaya koymayı amaçlayan çalışmalar, bu süreci deneyimleyen bireylerin sunduğu gerekçeler ve boşanma için risk oluşturan faktörler olmak üzere iki ayrımda sürdürülmektedir (Öksüzler Cabılar, 2023:9).

Boşanmaya neden olabilecek risk faktörlerini ortaya koyabilmek adına yapılan çalışmalar kök ailelerinde de boşanmış olma durumlarının, evlilik yaşının düşük olmasının (Amato ve Rogers, 1997:621-623; White, 1990:906) ve evlilik birliğinin çok erken evrelerinde gerçekleşen gebeliğin (White, 1990:906) evliliğin sona ermesine yol açabilecek faktörler olabileceğini göstermektedir. Diğer yandan bireylerin evlilikten farklı beklentilerinin olması, ailede bireyler arasındaki iletişimin zarar görmesi, gün geçtikçe farklılaşan karı-koca rolleri ve bununla bağlantılı şekilde meydana gelen çatışmalı cinsiyet rolleri de Henslin'e göre boşanma oranlarının artışına ortam hazırlamaktadır (Akt. Şentürk, 2008:13-14).

Türk kültüründe boşanma nedenleri ile ilgili yapılan çalışmaların sonuçları ise yüksek sosyoekonomik koşullara sahip olan, modern tanışma yöntemlerini deneyimleyerek evlenen ve erken yaşta evlenen kadınlarda evlilik birliğinin boşanma kararı ile son bulma oranının daha fazla olduğunu ortaya koymaktadır (ASAGEM, 2018:121-123). Arıkan (1996:74-75)'a göre ise; toplumumuzdaki boşanma ile ilgili risk faktörleri; genç yaşta evlenme, farklı dini inançlara ve eğitim düzeyine sahip olma, kök ailelerin evlilik hususundaki kararlarına karşı çıkarak evlenme, eşlerin farklı yetiştirilme tarzları gibi faktörlerdir.

Çiftlerin boşanma kararı almasının nedenleri hususunda yapılan çalışmalarda; çocuk sahibi olmanın boşanma kararı alma konusunda önleyici ya da itici bir faktör olup olmadığı ile ilgili net bir bulguya ulaşmak kolay değildir. Bazı araştırmacılar; bu durumun daha düşük boşanma düzeyi ve boşanma kararının ileri bir tarihe alınmasıyla ilgili olduğunu (Can ve Aksu, 2016:897; Canham vd., 2014:603; Rankin ve Maneker, 1985:49); bazı araştırmacılar da çocuk sahibi olmanın ya da olmamanın anlamlı bir etkisinin olmadığını ileri sürmüşlerdir.

Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğünün toplumumuzdaki boşanma ve boşanmaya neden olan faktörler ile ilgili yürüttüğü çalışmada; en yoğun belirtilen boşanma nedenlerinin sırasıyla; yakın çevrenin evliliğe müdahale etmesi, ilişki doyumunun az olması, sadakatsizlik, ekonomik sorunlar, psikolojik ve(ya) fiziksel şiddet, eşlerin alışkanlıkları, ev yaşantısında görev paylaşımındaki problemler olarak saptanmıştır. Cinsel yaşama dair sorunlar, çalışma hayatı nedeni ile ortaya çıkan sorunlar, yaşam tarzı ve değerlerdeki ayrılıklar, çocuklar ile ilgili hususlarda yaşanan sorunlar, yaş, inanç ve eğitim düzeyi farklılıkları gibi sebepler de çiftleri evliliklerini sonlandırma kararına iten diğer sebepler arasında belirlenmiştir (ASAGEM, 2014:75).

1.2.3. Boşanmanın Etkileri

1.2.3.1. Boşanmanın Yetişkinler Üzerindeki Etkileri

Boşanma durumunun, süreci deneyimleyen bireylerin yaşamında olumlu veya olumsuz pek çok tesiri olabilmektedir (İymen, 2020:12). Boşanma, aileyi oluşturan bireyler için zorlayıcı, travmatik bir yaşam krizidir. Zor ve karmaşık bir kriz olmasına rağmen; bireylerin duygusal olgunluklarını geliştirmesine, bağımsızlık kazanmasına ve kişisel gelişim potansiyellerini fark etmelerine de fırsat sağlayabilir (Herman, 1974:108-111).

Boşanmanın akabinde çiftlerin ayrı yaşamlar sürmeye başlaması ile birlikte, duygusal desteğin kaybedilmesi, eşler arası çatışmalar, nafaka sorunları, tek başına ebeveynlik yapmak zorunda kalma, ekonomik zorlukların başlaması gibi yaşam olayları gerçekleşebilir ve bu olayların neden olduğu (Amato, 2000:1272) stres kişilerin sağlığını olumsuz etkileyebilir (Shor vd., 2012:46). Bu bağlamda boşanma; psikolojik, fizyolojik, hukuki, ekonomik ve toplumsal gibi birçok yönden bireyin yaşamına etki edebilecek uzun bir dönemi ifade eder (Canbulat, 2017:2).

Boşanmanın bireylerin yaşamında hukuki etkilerine bakıldığında; velayet ve nafaka konuları, boşanan bireylerin çoğunlukla çatışma yaşadığı ve zorlayıcı hususlardır. Ortak çocuğun velayetinin hangi ebeveyne verileceği, velayet hakkını üstlenen ebeveynin sorumluluğunun artması, velayetin kendisinde bırakılmadığı ebeveynin çocuğu ile kuracağı kişisel ilişki sürecinde olabilecek değişimler ayrılma kararı alan çiftin yeni şartlara ve farklılaşan ilişkilere uyum göstermesini zaruri hale getirmektedir (Öngider, 2013:146). Diğer taraftan boşanma sürecinin meydana getirdiği birtakım ekonomik sıkıntılar, hukuki ve diğer aşamalar için yapılan harcamalar, ortak konuttan taşınan birey için yeni konut bulma ihtiyacı gibi problemler bireyler için stres verici (Arıkan, 1996:180; Turner, 2006:495) ve uyum bozucu nitelikte olabilir (Asanjarani vd., 2017:20). Bahsi geçen bu durum; ekonomik olarak bir kazancı veya güvencesi olmayan bireyler için daha güç bir hal alır (Can ve Aksu, 2016:893). Bireyler için boşanma sürecinin uyum bozucu etkisi sosyal, toplumsal ve psikolojik alanlarda kendisini gösterebilmektedir.

Toplumun boşanma ile ilgili ön yargılı yaklaşımının neden olduğu boşanan bireye yönelik olumsuz tutumlar; bu bireyler için damgalanmaya sebep olarak aile baskısını ve toplumsal baskıyı daha yoğun halde getirmektedir (Akgül Sarpkaya, 2013:32; Arıkan, 1996:181; Herman, 1974:109). Evlilik birliğinin sona ermesi ile birlikte bireylerin sosyal çevrelerinde de değişimler meydana gelebilmektedir ve dolayısıyla bireylerde sosyal anlamda girişkenliğin azalması ile birlikte çevrelerinde azalma görülebilmektedir. Bu durum, bireyin benlik algısı üzerinde de negatif etkilere neden olabilmektedir (Amato, 2000:1272; Symoens

vd., 2014:22). Bazı araştırma bulgularına göre ise; boşanma genellikle duygusal ve sosyal destekte başlangıçta bir azalmaya neden olsa da, insanlar boşanmanın ardından yeni, destekleyici yakın ilişkiler kurma hızları da dâhil olmak üzere sosyal ağları yeniden kurma becerileri açısından farklılık göstermektedir (Amato, 2000:1272).

Boşanma süreci bireyler için psikolojik ve duygusal alanlarda da karmaşık ve zor bir dönemdir. Boşanma kararının alınmasının akabinde bireylerde kaygı, uyku bozuklukları, kendine zarar verici eylemler, iştahsızlık ve dürtüsel davranışlar gibi sorunlar meydana gelebilmektedir (Lawson ve Thompson, 1996:249). Evlilik hayatının dolayısıyla birlikte yaşamın sona ermesi ile birlikte özgüven ve benlik saygısında düşme, gelecek ile ilgili karamsarlık duygusunda artış gözlemlenebilmektedir (Frisby vd., 2012:719). Bireylerin diğer yıkıcı olaylardaki deneyimlediği karmaşık yas sürecinde olduğu gibi boşanma yaşantısında da üzüntü, suçluluk, utanç ile yalnızlıkla birlikte öfke duyguları yaşanabilmektedir (Bloom vd., 1985:19; Emery ve Wyer, 1987:179; Wallerstein, 1986:70).

Cinsiyetler arası karşılaştırma ile yapılan bir çalışma da, kadınların boşanma sonrası daha çok psikolojik sağlık ile ilgili problemler, erkeklerin ise ayrılığı kabullenme ve fiziksel sağlık ile ilgili problemler yaşadıkları saptanmıştır (Chiriboga, 1982:113).

1.2.3.2. Boşanmanın Çocuklar Üzerindeki Etkisi

Boşanma deneyimi; birçok çocuk için karmaşık ve stresli bir süreçtir (Aggarwal vd., 2007:96). Boşanma sürecinin çocuklar üzerindeki etkilerinin araştırıldığı pek çok çalışmada; ayrılık sürecini deneyimleyen ailelerdeki çocukların evlilik birliği içerisinde yaşayan çocuklara göre daha yüksek oranda davranış problemleri olduğu görülmüştür. Bu çocukların ayrıca akademik başarılarının da daha düşük olduğu saptanmıştır. Ebeveynlerinin ayrılık sürecinden sonra çocuklar daha depresif bir duygulanıma sahip olmakta ve uyumsuz davranışlar sergileme eğilimleri artmaktadır. (Öngider, 2013:157).

Boşanma deneyiminden etkilenme, bütün çocuklar için aynı düzeyde gerçekleşmemektedir. Boşanma sürecinden sonra anne ya da babadan ayrı yaşamını sürdürmek durumunda olan çocuğun gündelik hayatı oldukça değişiklik gösterir. Çocuk için yaşamını sürdürebilmesi için gerekli olan güvence kaynaklarından birinin yoksunluğu, boşanma aşamasında yaşanan deneyimler gibi unsurlar zorlayıcı olabilmektedir (Kahraman, 2016:44).

Boşanma sürecinin çocuk üzerinde yarattığı etkilere yönelik çalışmalarda üç temel problem alanı saptanmıştır; bunlardan birincisi boşanmanın çocuğun gündelik hayatına olan etkileridir. Çocuğun yaşamını sürdürdüğü evin ve(ya) bireylerin değişim göstermesi, ebeveynleri ile arasındaki ilişkinin değişmesi gibi durumlar çocuğun hayatında önemli

unsurlardır. Çocuğun boşanma sürecinde içerisinde bulunduğu yaş ve gelişim dönemi de çocuğu etkileyen unsurların ikincisini oluşturmaktadır. Boşanma süreci esnasında çocuğun küçük yaşta olması, gelecek yaşantısında birtakım olumsuz yaşantıların gerçekleşmesine ortam sağlayabilmektedir. Diğer yandan, çocuğun boşanma süreci sonrasında anne ya da babasından biri ile yaşamını devam ettirme mecburiyeti de çocuğun üzerinde etki bırakan unsurlardan biri olabilmektedir (Keskin, 2016:15-16).

Çocuklar açısından boşanma süreci; velayet sahibi ebeveynlerden daha az etkin bir şekilde faydalanma, velayet sahibi olmayan ebeveynle ilişkide azalma, ebeveynler arası anlaşmazlıkların devam etmesine maruz kalma, ekonomik kaynaklarda azalma ve taşınma, okul değiştirme ve geçici ebeveyn evlilikleri ve boşanmaları gibi diğer yıkıcı yaşam olayları ile de sonuçlanabilmektedir (Amato, 2000:1272). Yörükoğlu (2000:109)'nun aktardığına göre, boşanmanın çocuklar üzerindeki etkilerini inceleyen çalışmalar; boşanmış ailelerde ergenlik dönemindeki çocuklarda psikolojik sorunlara daha sık rastlanıldığını saptamışlardır. Akademik başarıda azalma, uyumsuz davranış gösterme oranının artması ve duygusal sorunlar en sık rastlanan psikolojik problemler arasındadır.

Özetlemek gerekirse; boşanmış aile çocuklarının boşanmamış aile çocuklarına göre hem yakın geçmişte hem de ileriki yaşamlarında yaşama ihtimali oldukları risk faktörleri; depresyon, benlik saygısı ve diğer ruh sağlığı sorunları, güven duygusunda azalma, okulda davranış ve akademik sorunlar, çocuk suçluluğu, gerek ebeveynleri ile gerekse de akranları ile ilişki problemleri ve yetişkinlik yaşamında kendilerinin de boşanma riski sergilemeleridir (J. Kelly ve Emery, 2003). Bahsi geçen riskler gerçekçi olmasına rağmen, her çocuğun bu riskleri yaşayacağı değerlendirmesi yapılmamalıdır. Bu konuda yapılan çalışmalarda elde edilen oranlara bakılacak olursa; boşanmış aile çocuklarının yaklaşık %25'i, boşanmamış aile çocuklarının yaklaşık %15'i, yaşamları süresince önemli düzeyde duygudurum ve uyum problemleri yaşamaktadırlar. Büyük oranda, boşanmış aile çocukları için de zaman içerisinde bu risklerin azaldığı saptanmıştır. Kelly'e göre boşanmış aile çocukları için risk faktörlerinden daha çok dayanıklılık olgusu önem arz etmektedir (Erden, 2014:53).

1.2.4. Boşanmaya Uyum

Boşanma deneyimi, insanların yaşamında mühim değişiklikler ve düzenlemeler yapmaları konusunda zorlayıcı bir unsurdur. Bu süreçte bireylerin deneyimledikleri stres faktörlerinin çoğunu kendine özgü kılan durum; kısa bir zaman dilimi içerisinde bireylerin yaşamlarının birden fazla alanında ve eş zamanlı olarak değişimleri gerektirmesidir (Pledge, 1992:155). Daha önce de travmatik bir kriz yaşantısı olduğu vurgulanan boşanma sürecinin

akabinde yeni ve zorlayıcı bir dönem olan boşanmaya uyum süreci başlamaktadır (Körük ve Sapmaz, 2019:136). Boşanma ve boşanmaya uyum ile ilgili alanyazın incelendiğinde; araştırmacıların boşanma uyum olgusu ile ilgili farklı tanımlar yaptığı görülmektedir. Kramrei ve arkadaşları (2007:153-154); boşanmaya uyum olgusunu “boşanmadan kaynaklanan yaşam değişimlerine alışma ve boşanma sonrası psikolojik ve duygusal bütünlüğe ulaşma süreci” olarak açıklamaktadır.

Bireyin boşanma sonrasındaki uyum sürecinde, yaşananları yeniden anlamlandırması ve olumlu bir perspektif geliştirerek başa çıkma becerilerini devreye sokması önemlidir (Sakraida, 2008:871-873). Bireyin kazanması gereken bu becerilerin vurgulandığı diğer bir tanımda boşanmaya uyum Boon (2005) tarafından; bireyin kimliğini, rollerini, aile ilişkilerini ve ebeveynlik biçimini yeniden şekillendirdiği, eski eşle kurulan ilişkinin değiştiği ve sosyoekonomik koşullarda yeni bir yaşam düzenine geçildiği çok yönlü bir yeniden yapılanma süreci olarak açıklar. Boşanmaya uyum süreci Diedrick (1991:35) tarafından ise; iki kanala ayrılan bir evre olarak tarif edilmektedir. Bu iki kanaldan ilki; statü, aşk ve yaşama biçiminin kaybına uyum gösterme diğeri ise, boşanmanın ardından oluşan yeni yaşam stiline sonuçları ile uyum gösterebilmek adına gerekli becerilerin kazanılmasını ifade eder.

Boşanmış bireylerin karşılaştığı problemler ve stres faktörleri ana hatları ile üç kategoriye ayrılmaktadır: pragmatik kaygılar, kişiler arası ve sosyal sorunlar ve aile ile ilgili stres faktörleri. Pragmatik konular alanında; hem erkekler hem de kadınlar için ev onarımı ve bakımı, iş performansı, ev düzeni ve geçim gibi konular bireyler için zorlayıcı olabilmektedir. Ayrıca, boşanmış kişiler bunalmışlık, zaman yönetimi konusunda yetersizlik, ne yapacaklarını ya da nasıl yapacaklarını bilememe duygularını ifade etmektedirler. Kişiler arası-sosyal alanda ise; daha önceki arkadaş çevresi ile ilişkilerin bozulması özellikle de çocuklu boşanmış kadınlarla erkeklerin ilişki kurmak istememeleri gibi durumlar sorun teşkil edebilmektedir. Bu alandaki sorun sadece kişilerin sosyal çevrelerinin tutum ve davranışları ile ilgili olmayıp, boşanmış kişilerin de kişiler arası ilişkilere dair bakış açısı ve tutumlarını değiştirmelerinden kaynaklanabilmektedir. Hem yeniden bir uzun süreli ilişkiye dâhil olma korkusu hem de savunmasızlık hissi, boşanmış birçok bireyin sosyal aktivite düzeyini etkilemektedir. Boşanmış bireylerin aileleri ile etkileşimleri de boşanma sonrası uyumu güçleştiren sorun alanlarından biri olan karşımıza çıkmaktadır. Boşanma öncesinde, sırasında ve sonrasında eşler arasındaki uzun süreli ve olumsuz iletişim, genellikle etkili bir uyum gösterme halini engellemektedir (Berman ve Turk, 1981:179-180).

Bireylerin boşanma sürecine ve boşanma sonrasındaki yaşama verdikleri duygusal tepkiler, boşanmaya uyum sürecinin temel bir unsuru niteliğindedir. Bahsedilen duygusal

tepkiler, boşanma gerçekleşmeden başlar ve yasal süreç tamamlandığı zaman yoğunlaşır. Boşanma sonrası yaşanan kişisel ve duygusal sorunlar hem erkekler hem kadınlar için benzerdir ancak erkekler için bu sorunlar sürecinde başında yoğun iken kadınlar için süreklilik arz edebilir. Boşanma sürecinin özellikle ilk yılında bireyler depresyon, kararsızlık, öfke, kaygı duygularını ve düşük benlik saygısı, sosyal ve cinsel roller ile ilgili kafa karışıklığı durumlarını yaşadıklarını ifade etmektedirler. Bu duygusal tepkiler bireylerin boşanma sonrasındaki yaşantılarının diğer alanlarını etkilemekte ve diğer alanlardan etkilenmektedir (Berman ve Turk, 1981:180).

Spanier ve Casto'ya (1979) göre, boşanmış bireylerin uyum süreci iki temel boyutta incelenebilir. Bunlardan ilki; evliliğin sona ermesini kabullenme ve bu duruma uyum sürecidir. Bu süreç; hukuki işlemleri tamamlama, mal paylaşımı, varsa çocukların velayetleri ile ilgili düzenlemeler yapma ve sosyal çevreyi bilgilendirme gibi aşamaları kapsar. Eş zamanlı olarak bireyler, bu evrede suçluluk, öfke, üzüntü, kıskançlık, rahatlama ve değersizlik gibi duygularla başa çıkmaya çalışırlar. İkinci boyut ise, boşanma sonrası yeni bir yaşam biçimi oluşturma ile ilgilidir. Bu aşama; maddi koşullara göre yeni yaşantıyı düzenlemek, gerekli ise yeni bir ev bulmak, tek ebeveyn rolünü üstlenmek ya da kısıtlı ebeveyn ilişkisine adapte olmak gibi durumları kapsar. Yeni sosyal ilişkiler kurmak ve yalnızlık, korku ve yetersizlik duyguları ile başa çıkmak da bu aşamada yerini alır. Başarılı bir uyum, bireye özgürlük, mutluluk ve artan benlik saygısı gibi olumlu duygular kazandırabilir.

Boşanma süreci yalnızca evliliği gerçekleştiren eşleri ilgilendiren bir süreç olmayıp çocuğun yaşamını da doğrudan etkileyen etkileyen bir faktördür (Öngider, 2013a:140). Birçok araştırmacıya göre, boşanma sürecinin çocukların uyumu üzerinde olumsuz etkileri olduğu saptanmış ancak bu etkinin her çocuk için boyutunun aynı olmadığı vurgulanmıştır (Lansford, 2009:140). Yapılan araştırmalarda; boşanma sürecini deneyimleyen çocukların çeşitli olumsuz gelişimsel problemler açısından daha fazla risk altında olduğu ortak bir fikirdir. Çocukların uyum düzeyini değerlendirmede; dışa dönük problem davranışlar, içe dönük duygusal sorunlar, akademik başarı ve sosyal ilişkilerin niteliği sıkça değerlendirilen göstergelerdir. Çocuğun boşanma sürecinde göstereceği uyum; çocuğun boşanma sırasındaki yaşı, diğer demografik özellikleri, sosyoekonomik düzey, ebeveynler arası çatışma, çocuğun boşanma öncesindeki uyum düzeyi gibi birçok faktörden etkilenmektedir (Lansford, 2009: 149).

Çocuklar genellikle ebeveynlerinin boşanmasının akabinde kısa vadeli uyum zorlukları yaşayabilirler, ancak bu zorlukların şiddeti zaman geçtikçe azalabilir ve ilk uyum döneminin ardından ortadan kalkabilir (Lansford, 2009:141). Boşanma sürecinde çocuğa, gelişim düzeyine uygun ve açık bir iletişimle bilgi verilmesi, çocuğun uyumu açısından önemli bir adımdır.

Ancak bazı ebeveynler, çocukların duygusal zarar göreceği endişesi ile bu konuyu onlarla paylaşmaktan kaçınılmaktadırlar. Oysa, çocukların güvendikleri aile yapısındaki ani değişimi anlamadan ve desteklenmeden sağlıklı biçimde uyum sağlamaları çoğu zaman mümkün olmamaktadır (Öngider, 2006:23).

Boşanma süreci esnasında ve sonrasında meydana gelen problemlerin çoğu, zaman içerisinde azalma gösterir ve birey nihayetinde bir dengeye ulaşarak, toplumsal yaşamına yeniden adapte olur (Berman ve Turk, 1981:180). Psikososyal destekleyici müdahaleler boşanma sürecine uyum sağlamaya çalışan bireyler için oldukça önemli bir yere sahiptir ve ruh sağlığını koruyucu bir işleve sahiptir (Uçan vd., 2005:27). Boşanma sürecine uyumu ve bireylerin sosyal yaşantılarındaki yeterliliği sağlamak üzere tasarlanacak bir müdahale planının; bireylerin maruz kaldıkları zorluklar, bu zorlukların bireylerin stres düzeyine olan katkısı, kullanılabilecek başa çıkma yöntemlerinin çeşitliliği ve ne derece etkili olabilecekleri konularındaki bilgilerin kullanılarak hazırlanması önemlidir (Lazarus, 1978:36).

1.2.4.1. Yetişkinlerin Boşanmaya Uyumunu Etkileyen Faktörler

Boşanma oranlarının artması ile birlikte araştırmacılar çalışmalarını boşanma süreci kadar boşanma sonrasına uyum sürecine de odaklamaya başlamışlardır. İlgili alanyazın incelendiğinde birçok faktörün bireylerin boşanmaya uyum sürecini farklı düzeylerde ve farklı şekillerde etkilediği görülmektedir.

Boşanma ile ilgili alanyazın, boşanma sürecini deneyimleyen yetişkinlerin dayanıklılığına katkı sağlayan faktörleri saptamaktadır ve bu faktörler genel olarak başa çıkma sürecine katkı sağlayan faktörlerle paralellik göstermektedir. Kriz yaşantısının sonrasında bireyin psikolojik denge durumuna tekrar ulaşma yeteneği, birçok değişkenin birlikte etkisinden kaynaklanır. Bireyin bazı temel tutum ve becerilere sahip olması ne kadar başarılı bir uyum sergileyeceği ile doğrudan alakalıdır. Stresi yapıcı bir şekilde yönetebilmek, destek mekanizmaları edinmek, olası tehlikeleri değerlendirebilmek, boşanma ile yaşamda meydana gelen değişimi kontrol ve sorumluluk sahibi olduğumuz bir olanak olarak olumlu bir şekilde görmek gibi tutum ve beceriler bunlara örnek teşkil eder (Graff-Reed, 2004:4).

Boşanmaya uyum sürecine etki eden demografik faktörlerden cinsiyet faktörüne baktığımızda elde edilen çalışma bulgularına göre; kadınların erkeklerden daha yüksek boşanmaya uyum düzeyine sahip oldukları, kadınların ayrılık kararını verme ve süreci başlatma ihtimalinin erkeklerden daha yüksek olduğu, kadınların sona eren evlilik sürecinden kurtuldukları için erkeklerden daha mutlu olduğu, kadınların eski eşlerine yönelik, erkeklere göre daha olumsuz duygulanım içerisinde olduğu, erkeklerin evlilikten ayrışma konusunda

daha fazla güçlük çektikleri sonuçları elde edilmiştir (Zeiss vd., 1981). Bazı araştırmacılar ise boşanmaya uyum düzeyinde cinsiyetler arasında anlamlı bir farklılık olmadığını ifade etmektedirler (Yılmaz ve Fişioğlu, 2005:84). Kadınların uyum süreci ile ilgili yukarıda bahsedilen bulguya benzer başka bir araştırma bulgusu da; kadınların boşanma kararı akabinde benlik ve kimliklerine dair olumlu değişiklikler bildirmeleridir. Erkekler ise, yeni bir ilişkiye başlama durumunu olumlu bir netice olarak nitelendirmektedirler (Bevino ve Sharkin, 2003:93).

Boşanmaya uyum sürecini etkileyen bir diğer demografik faktör olan yaş faktörü ile ilgili elde edilen bulgulara bakıldığında; araştırmaların çoğu, boşanmaya uyum gösterme düzeyinin bireylerin boşandıkları yaş ilerledikçe azaldığını vurguladığı görülmektedir (Chiriboga, 1982:109; Wallerstein, 1986:74). Elde edilen bu bulgunun, yaşlı bireylerin, genç bireylerle karşılaştırıldığında evlilik birliği içerisinde duygusal ve maddi olarak daha çok emek harcamaları ve yeniden evlenebilme ihtimallerinin daha az olması ile ilişkili olabileceği sonucuna varılabilir (Uğurel, 2024:20).

Bireylerin eğitim düzeylerinin yüksek olması da bilişsel başa çıkma becerilerini artıran bir faktör olması sebebi ile boşanmaya uyumu artıran etmenlerden biridir (Mancini vd., 2011:150). Eğitim ve gelir düzeyinin yüksek olması, bir işe sahip olmak gibi unsurlar cinsiyet fark etmeksizin boşanmaya uyum süreci için önem arz etmektedirler (Yılmaz ve Fişioğlu, 2005:98). Özellikle kadınlar için boşanma sonrasında en önemli stres faktörleri finansal endişeler, yalnızlık, eğitim ve kariyer eksikliği gibi görünmektedir. Birçok kadın, özellikle genç yaşta evlenenler, eşlerinden ayrı bir mesleki ve sosyal kimlik geliştirememektedir. Bu nedenle, evlilik çerçevesinin dışında özgüvenlerini geliştirmelerine imkân sağlayacak referans noktaları eksiktir (Graff-Reed, 2004:5).

Boşanmaya uyum sürecini hızlandırıcı etkisi olduğu görülen bir diğer faktör, boşanma sonrası yeni bir ilişkinin bireyin hayatına dâhil olmasıdır. Araştırmalar, ilişkinin niteliği önemsenmeksizin, yeni bir ilişkiye sahip olmanın boşanmaya uyum süreci için anlamlı olduğunu ortaya koymaktadır (Yılmaz ve Fişioğlu, 2005:99).

Boşanmaya uyum sürecini etkilediği ortaya koyulan başka bir unsur olan bireyin boşanma kararına ne ölçüde dâhil olduğu, bireyin boşanmayı ne kadar stresli algıladığını etkilemektedir. Boşanma sürecini başlatmayan tarafın, bu durumu çoğu zaman tehdit edici ve zorlayıcı bir deneyim olarak nitelendirdiği görülmektedir (Sakraida, 2008:879-880). Boşanma sürecini başlatan tarafın ise boşanmaya daha iyi uyum sağladığı ve bu durumun bilhassa kadınlarda daha yoğunlukta olduğu ileri sürülmektedir (Pettit ve Bloom, 1984:592; Yılmaz ve Fişioğlu, 2005:84).

Evlilik birliği içerisinde çiftlerin çocuk sahibi olup olmamalarının boşanma uyum sürecine etkisi tartışmalı bir konudur. Boşanan birey, çocuğunu sona eren evliliği hususunda bir dayanak olarak düşünebileceği gibi, ayrılma sürecinin meydana getirdiği problemlere ek bir problem olarak da görebilir (Öngider, 2013b:153; Veevers, 1991:105). Çocuk sahibi olmanın bir sonucu olarak velayet hususunda verilen mahkeme kararlarının tarafları memnun etmemesi, boşanan bireylerin en sık deneyimledikleri sorunlarda biridir (Madden-Derdich vd.; 1999:597). Velayet sahibi olmayan ebeveynin çocuklarla kişisel ilişki kurmasına yönelik yaşanan sorunlar daha çok erkeklerde boşanmaya uyumu zorlaştıran bir unsurdur (Bottom, 2014:33).

Boşanmaya uyumu etkileyen önemli unsurlardan birinin de evlilik birliği içerisindeki ilişkinin niteliği olduğu vurgulanmaktadır. Evlilikleri çatışmalı olan çiftlerin boşanmaya uyum sürecinde daha olumlu bir duygulanım içerisinde oldukları görülmüştür (Amato ve Hohmann-Marriott, 2007:621). Evlilikleri ile ilgili olumlu düşünce ve duygulara sahip olan kişilerin ise boşanma sürecini zorlu bir yaşantı olarak nitelendirdikleri saptanmıştır (Kalmijn ve Monden, 2006).

Araştırmalar bazı kişilik özelliklerinin de boşanmaya uyumla bağlantılı olduğunu ortaya koymaktadır. Bunlar; bağlanma stili, öz saygı ve öz yeterlilik, kişisel yetkinlik, dışa dönüklük, sosyal olgunluk, umut ve iyimserliktir. Ayrıca boşanma sonrası uyuma katkıda bulunduğu kanıtlanmış başa çıkma stratejileri, stresle başa çıkma konusunda geçmiş deneyimler ve destek sistemlerinin varlığıdır (Graff-Reed, 2004:4). Rohde-Brown ve Rudestam'ın (2011:117-119) bulgularına bakılacak olursa; bireyin hem kendisini hem de eski eşini affedebilme becerisi ile öfke düzeyi, boşanmaya uyum sürecinde belirleyici bir rol oynamaktadır. Özellikle eski eş affetmenin, duygusal iyileşme sürecinde önemli bir adım olduğu ve bu affetme tutumunun, birey için işlevsel bir başa çıkma stratejisi olarak işlediği ileri sürülmektedir (Rye vd.; 2004:31-33).

Boşanmaya uyumu etkileyen bireysel faktörlerin yanında toplumsal faktörlerde yer almaktadır. Boşanmaya olumsuz bir bakış açısı ile yönelen ve boşanmanın sık görülmeyeceği toplumlarda boşanmaya uyum sağlama süreci, boşanmanın daha kabul edilebilir olduğu toplumlara kıyasla daha zorlayıcıdır (Shah, 2016).

1.2.4.2. Çocukların Boşanmaya Uyumunu Etkileyen Faktörler

Boşanma süreci, çocuğun yaşamında birçok problemi de beraberinde getiren, pek çok değişime neden olan ve dolayısıyla bu yeni döneme çocuğun uyum göstermesini gerektiren bir evredir (Amato, 2000:1278). Bu nedenle boşanma sürecinin meydana getireceği belirsizlikler,

kaygılar ve güvensizlikle başa çıkmaya çalışan çocuk için bu döneme olumlu veya olumsuz etki eden etmenlerin neler olduğunun ortaya koyulması önemlidir (Eroğlu ve Topkaya, 2019:195).

Psikoloji alanında çalışan araştırmacılar arasında yaygınlaşan ve birçok araştırmacının hem fikir olduğu düşünce; çocuğun nasıl bir aile ortamında yaşadığının çocuğun boşanmaya verdiği tepkilerde ve gösterdiği uyum düzeyinde merkezi bir rol üstlendiğidir (Hetherington ve Hagan, 1999:134). Yapılan araştırmalar çocukların boşanmaya uyumunu etkileyen faktörlerin çok çeşitli olduğunu ortaya koymaktadır. Bu faktörlerin en önemlilerinden biri çocukların boşanma sürecinde ve sonrasında ebeveynleri ile kurduğu ilişkinin niteliğidir (Öngider, 2013a:157). Çocuğun birlikte yaşadığı ebeveyninin fiziksel ve psikolojik sağlığı, ebeveynlerinin çocuğa sunuyor oldukları sosyal ve ekonomik koşullar, ebeveynlerinin birbiri ile olan ilişkileri, aile dışı stres unsurları da çocuğun boşanmaya uyumunu etkileyen faktörler arasındadır (Hetherington ve Hagan, 1999:134).

Emery'e (2013) göre; boşanmaya uyumu etkileyen etmenler arasında ebeveynlerin çatışma yönetebilme yetenekleri, çocuğun bu çatışma durumlarına verdiği tepkiler, çocuğun boşanma sürecindeki yaşı, boşanmanın üzerinden geçen zaman gibi unsurlarda yer almaktadır. Boşanma sürecinde ve(ya) sonrasında çocukla ilgili olan ve çocuğun direkt maruz kaldığı çatışmalar ya da fiziksel şiddet barındıran veya çocuğun kendini arada kalmış, taraf tutmak zorunda gibi hissettiği çatışmalar çocuğun boşanmaya uyum düzeyi için en zararlı olanlardır (Hetherington ve Hagan, 1999:133). Ebeveynler arası yaşanan çatışmalar sadece çocuklar için bir stres faktörü olmakla kalmaz, aynı zamanda çocukların ebeveynlerine olan bağlılıklarını da etkileyerek duygusal güvensizlik hislerine neden olabilir. Boşanmanın gerçekleşmesi ile ilgili nedenlere yönelik çocuğun hissedebileceği başka bir duygu olan suçluluk, çocuğun boşanmaya uyumunu bozucu etkiye sahip faktörlerden biridir (Amato, 2000:1281).

Yaş faktörünün boşanmaya uyum düzeyini ne ölçüde etkilediği ile ilgili bulgular beklenen düzeyde tutarlılığa sahip değildir. Küçük yaştaki çocukların büyük çocuk ve ergenlere kıyasla boşanma sürecinden daha fazla etkileneceği, çünkü aile yaşantılarını daha az anlamlandırabildikleri, kendilerini suçlama ve terk edilmekten korkma ihtimallerinin daha fazla olması ve aile dışındaki destek kanallarına görece büyük çocuklara göre daha az erişim sağlayabildikleri ileri sürülmektedir. Alanyazında bu görüşleri destekleyen çalışmalar olduğu gibi bu görüşlerin aksine çalışmaların çoğu büyük ve ergen çocuklar için eşit derecede uyum zorluğu sonucuna ulaşmıştır (Hetherington ve Hagan, 1999:132).

Boşanmaya uyum sürecine etkisi tartışılan bir diğer faktör ise cinsiyet faktörüdür. Konu ile ilgili yapılan önceki çalışmaların verilerine bakılacak olursa, boşanma sürecine kız ve erkek çocukların uyum gösterme düzeyi farklılaşabilmektedir. Erkek çocukların boşanmaya uyum

sürecinde daha çok sosyal uyumsuzluk davranışları sergilediği görülürken, kız çocukların bu süreçte daha fazla psikolojik sorunlar yaşadıkları öne sürülmektedir (Hetherington vd., 1992:56). Ancak son zamanlarda yapılan çalışmalarda tam olarak cinsiyet arası farklılığın boşanmaya uyumu etkisi yadsınmasa da daha az rastlanır bulgular arasında yerini almaya başlamıştır. Bununla birlikte, boşanmış ailelerin çocuklarındaki davranış sorunları ergenlik döneminde tırmanışa geçmekte ve bu durum kız çocuklarında erkek çocuklarından daha fazla gözlemlenmektedir (Hetherington ve Hagan, 1999:132).

Çocuğun velayet haklarının kimde kalacağı durumu boşanma sürecinde anne ve babaların uyum sürecine etki eden mühim hususlardan biridir. Çocuğun velayet haklarını kimin üstleneceği hususunda ebeveynler arasında anlaşmazlık bulunması ve(ya) anlaşmazlığın şiddeti, çocuğun boşanmaya uyumunu etkileyen faktörlerden biridir (Butler vd., 2002'den akt. Demir Tek, 2019:23). Buna bağlı olarak, çocuğun birlikte yaşamadığı ebeveyni ile düzenli olarak görüşmesi ve aralarındaki duygusal bağın sürdürülmesi, görüşme sıklığı ve görüşmelerin niteliği çocuğun boşanmaya uyum sürecini iyileştiren unsurlardan biridir (Kurdek, 1991; Kahraman, 2016:49-50). Konu ile ilgili son yıllarda ki istatistiki değerlerin değiştiği gözlemlense de halen ağırlığını koruması ile birlikte genellikle boşanma sürecinde müşterek evden ayrılan ve çocuklar ile ayrı evlerde yaşam süren taraf baba olmaktadır. Bu nedenledir ki, babanın eski eş ve çocukla iletişim sorunu yaşaması, çocuğun velayet sahibi olan ebeveynle uzak bir yere taşınması, ebeveynlerden herhangi birinin yeniden evlenmesi, velayet sahibi olmayan ebeveynin mahkemenin belirlediği kişisel ilişki kurma zamanlarına riayet etmemesi gibi etmenler de boşanmaya uyum sürecini etkileyebilmektedir (Güler, 2014:4-5).

Boşanma sürecinde çocukların boşanmaya uyum sürecini etkileyen unsurlardan biri de çocuğun kişilik özellikleridir. Ebeveynlerin geçiş dönemi ile ilgili yaşadığı stresli yaşantılar hali hazırda psikolojik sorunları olan çocuklar için boşanmaya uyumu daha da zorlaştıracı bir etkiye sahip olacaktır. Bu durumun aksine yüksek benlik saygısına sahip, yetkin ve kolay mizaçlı, iç kontrol odağına ve iyi bir mizah anlayışına sahip çocukların sosyal destek ağlarını kabul etme ve yeni zorluklara ve stresli yaşantılara uyum sağlama ihtimali daha yüksek olacaktır (Hetherington ve Hagan, 1999:132-133). Kişilik özellikleri ile ilgili olarak çocukların boşanmaya uyum sürecini etkileyebilecek unsurlardan biri de benlik olgusudur. Delamater ve Myers'e (2011) göre benlik kavramı, bireyin kendisine dair oluşturduğu düşünceler bütünüdür. Bu düşünceler, kişinin deneyimlerinden yola çıkarak kendisine ilişkin yaptığı genellemeleri, sosyal kimliğini ve kişisel özelliklerini kapsar. Olumsuz benlik algısına sahip bireylerin, yalnızlık, depresyon, intihar, suça yönelme ve madde kullanımı gibi çeşitli ruh sağlığı sorunları yaşama ihtimali daha yüksektir. Buna karşılık, olumlu benlik algısı olan bireyler daha sağlıklı

ilişkiler kurmakta, sorunlarla başa çıkma yetenekleri daha gelişmiş olmakta ve akademik olarak daha başarılı olmaktadır. Benlik kavramı zaman içerisinde değişebilen dinamik bir yapıya sahip olduğundan, boşanma gibi stresli yaşam deneyimleri çocukların benlik gelişimini olumsuz yönde etkileyebilir (Akt. Eroğlu ve Topkaya, 2019:184-185).

Ebeveynlerin boşanma sürecinde çocuğun yaşamına etkin dâhil oluşları ile güvenilir-otoriter çocuk yetiştirme tarzı çocuğun uyum sürecini desteklerken; ekonomik kısıtlılıklar, çatışmalar, ebeveynlerden herhangi birinin yokluğu, ebeveynlik becerilerinde yetersizlik çocuğun uyum sürecini zorlaştıracak risk faktörlerindendir (Erden, 2014:54).

Boşanma sürecinin stresli yaşantıları ile başa çıkmaya ve bu sürece uyum göstermeye çalışan çocuklar için söz konusu olumsuz risk faktörlerinin etkilerini hafifletecek unsurlar şunlardır:

- Ebeveynlerin iyi bir zaman planlaması ile çocuğun yaşamını oluşturan deneyimlere ve faaliyetlere istikrarlı bir şekilde katılımı,
- Duygusal açıdan dengede, sağlıklı bir kişilik yapısı,
- Ebeveynlerin birinden ya da her ikisinden birden gelen baskıyı görmezden gelme yetisi,
- Ebeveynler arası anlaşmazlıkların olabildiğince az olması ve çocuk için gerekli olan hususlarda sağlıklı bir iletişim kurabilmeleri,
- Çocuklarına karşı uygun beklentiler belirleyen, tutarlı, dengeli ve öngörülebilir bir ebeveynlik yaklaşımı sürdüren ebeveynler (Erden, 2014:54).

1.2.5. Boşanma ve Boşanmaya Uyum ile İlgili Yapılan Çalışmalar

Boşanma ve boşanmaya uyum olgularının bireylerin hayatlarındaki önemi ve çok boyutlu yapıları nedeni ile alanyazında konu ile ilgili birçok çalışma yapılmıştır. Yurt içinde yapılan çalışmaların bazıları ele alındığında; Akdemir (2022), boşanmaya uyum ve demografik özellikler arasındaki ilişkiyi; Aydın ve Baran (2012), 9-12 yaş grubundaki çocukların boşanmaya uyum düzeylerini ve boşanmaya uyum düzeyini etkileyebilecek faktörleri; Şahin (2019), ergenlerin psikolojik dayanıklılığı ile boşanmaya uyum düzeyleri arasındaki ilişkiyi; Ulutürk (2019), boşanmanın ebeveyne yabancılaşma ve davranış sorunları açısından değerlendirmesini; Uğurel (2024), psikolojik esneklik ve boşanmaya uyum düzeyi arasındaki ilişkiyi; Dolanbay ve Aykara (2024), boşanması sonrası ebeveyne yabancılaşma deneyimlerini; Eroğlu ve Topkaya (2019), boşanmaya uyum, benlik kavramı ve kişisel özellikler arasındaki

ilişkiyi; Demir Tek (2019), boşanmaya uyum ve depresyon değişkenleri arasındaki ilişkiyi incelemiştir.

Aydın ve Baran (2012); araştırmalarını ebeveynleri boşanma sürecinde olan 9-12 yaş aralığındaki çocukların boşanma sürecine uyum düzeylerini saptamak ve uyum sürecinde etkili olabilecek faktörleri belirlemek amacı ile gerçekleştirmişlerdir. Araştırma Ankara Adalet Sarayında yer alan aile mahkemelerinde davaları görülen 93 çiftin, 55 kız-38 erkek çocuğu ile yürütülmüştür. Araştırmadan elde edilen bulgulara; çocukların boşanma sürecine uyumunda, doğum sırasının anlamlı bir farklılığa neden olduğu saptanırken, cinsiyetin, kardeş sayısının, çocuğun ayrılığı öğrendiği kişinin, birlikte yaşamını sürdürdüğü kişinin, ebeveyn öğrenim düzeyinin ve çalışma durumunun ve çocuk için psikolojik destek alınmasının istatistiksel olarak anlamlı bir fark yaratmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Akdemir (2022); yaptığı araştırmada boşanmış ebeveynlere sahip olan çocuklarda sosyal uyum süreçleri ile dindarlık düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Ayrıca, bu araştırmanında bulguları ile ilişkili olması nedeni ile ilgilenilen kısım olarak araştırmaya dâhil olan çocukların demografik özellikleri ile boşanma sonrası uyum süreci arasındaki ilişki incelenmiştir. 12-17 yaş aralığında 111 ebeveynleri boşanmış çocukla yapılan araştırma nihayetinde elde edilen bulgular; boşanma sonrası uyum ile dindarlığın bazı alt boyutları arasında anlamlı ilişkinin bulunduğu yönündedir. Ayrıca araştırma bulguları, cinsiyet, aile gelir düzeyi, aile eğitim durumu, yaşanan yer, birlikte yaşanan kişi ve boşanmaya uyum arasında anlamlı bir farklılığın saptanmadığını ileri sürmektedir.

Şahin (2019); yaptığı araştırmada ergenlik çağındaki bireylerin psikolojik dayanıklılığının ve farklı demografik değişkenlerin boşanmaya uyum sürecini etkileyip etkilemediğini değerlendirmeyi amaçlamıştır. Ölçek geliştirme çalışması olan araştırmada; araştırmacı tarafından “Boşanma Sonrası Yaşama Uyum Ölçeği” geliştirilmiş olup, araştırma Ankara ilinde ebeveynleri boşanmış 10. ve 11. sınıf düzeyindeki 1066 çocukla yürütülmüştür. Araştırma sonuçlarına göre; ölçeğin ergenlerin boşanmaya uyum düzeylerini ölçmede yeterli düzeyde olduğu, aile desteği, mücadele azmi, empati, cinsiyet, birlikte yaşamadığı ebeveyni ile görüşme sıklığı, sosyoekonomik düzey ve ebeveynler arasındaki ilişki değişkenlerinin çocukların boşanmaya uyum düzeylerini yordadığı, birlikte yaşadığı kişiye göre boşanmaya uyum düzeyinin ise anlamlı bir farklılık göstermediği sonuçlarına ulaşılmıştır.

Ulutürk (2019); yaptığı araştırmada boşanma olgusu ile ebeveyne yabancılaşma sendromu ve davranış problemleri arasındaki korelasyonu saptamayı hedeflemiştir. Araştırma, İstanbul ilinden 11-18 yaş aralığında ebeveynleri boşanmış 70 çocuk ve ebeveynleri boşanmamış 70 çocuk ile yürütülmüştür. Araştırma bulgularına göre, ebeveynleri boşanmış

olan çocukların yabancılaşma puanlarının diğer çocuklara göre anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu, yine benzer şekilde boşanmış aile çocuklarının davranış problemleri alt boyutu ile ilgili elde ettikleri puanların anlamlı şekilde diğer çocuklara göre farklılaştığı saptanmıştır.

Uğurel (2024); yaptığı araştırmada boşanmış ve(ya) boşanma aşamasında olan kişilerde psikolojik esneklik ve boşanmaya uyum düzeyi değişkenleri arasındaki ilişkiyi değerlendirmeyi amaçlamıştır. Araştırmanın örneklemini, İstanbul Adalet Sarayındaki aile mahkemelerinde boşanma davaları görülmüş ve(ya) görülmekte olan 435 kişi meydana getirmiştir. Araştırma bulgularına göre, boşanmaya uyum düzeyinin kök aile ilişkilerinde uyum, sosyal ilişkilerde uyum, psikolojik uyum, evlilik süresi, çocuk sayısı, eğitim durumu ve algıladıkları sosyoekonomik durum, yaş değişkenlerine göre anlamlı bir farklılaşma gösterdiği değerlendirilmiştir.

Dolanbay ve Aykara (2024); yaptıkları araştırmada; ebeveynleri boşanmış çocukların, bilhassa velayet hakkına sahip olmayan ebeveynine yönelik yaşadığı yabancılaşma durumu incelenmiştir. Araştırma kapsamında kendileri ile derinlemesine görüşmeler yapılan 29 kişi ile ebeveyn yabancılaşması hususundaki deneyimleri ile ilgili görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Araştırma neticesinde elde edilen bulgular, yabancılaşmanın temellerinin boşanma öncesi işlevsel olmayan aile içi etkileşimlere dayandığını, boşanmanın ise bu süreci derinleştiren bir dönüm noktası olduğunu göstermektedir. Hiçbir katılımcının, boşanma sonrasında önceden olmayan bir yabancılaşma yaşadığını belirtmediği öne sürülmektedir.

Eroğlu ve Topkaya (2019); yaptıkları araştırmada boşanmaya uyum süreci ile ilgili günlük yaşayan çocuklarda benlik kavramı, boşanmaya uyum ve kişilik özellikleri arasındaki korelasyonu değerlendirmeyi hedeflemişlerdir. Araştırmanın örneklemini, ebeveynleri boşanmış 147 ilkökul ve ortaokul düzeyindeki öğrenci oluşturmuştur. Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre, boşanmaya uyum düzeyi yüksek olan çocukların benlik algısı yüksek kişiler oldukları bulgusuna ulaşılmıştır. Bu çocuklar kendilerini sabırsız, iyi huylu ve endişeli olmayan bireyler olarak nitelendirmişlerdir.

Demir Tek (2019); yaptığı çalışmada aileleri boşanmış ve(ya) boşanmakta olan 9-12 yaş aralığındaki çocukların depresyon ve boşanmaya uyum düzeylerini değerlendirmeyi amaçlamıştır. Çalışmanın örneklemini; İzmir Adliyesinde aileleri boşanmış ve(ya) boşanmakta olan toplam 109 çocuk oluşturmuştur. Araştırma bulgularına göre, boşanmaya uyum değişkeninde ailesi boşanan çocukların, boşanma sürecinde olanlara göre daha yüksek puanlar aldıkları görülmüştür. Bu iki grup arasında depresyon, çatışma, kaygı düzeyi ve uyum problemleri deneyimlemeleri arasında anlamlı bir farklılık saptanmamıştır. Cinsiyete göre değişkenler ele alındığında; depresyonun anlamlı bir farklılık yaratmadığı görülürken,

boşanmaya uyum düzeyi açısından kız çocukların erkek çocuklara göre daha iyi uyum gösterdikleri saptanmıştır. Babanın gelir düzeyinin araştırma değişkenleri açısından anlamlı bir farklılık yaratmadığı, birlikte yaşamadığı ebeveyni ile sık görüşen çocukların boşanmaya uyum düzeyinin yüksek olduğu, kardeş sayısı fazla olan çocukların daha az olanlara göre depresyon düzeylerinin düşük, sosyal destek algılarının ve boşanmaya uyum puanlarının yüksek olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır.

Yurt dışında yapılan çalışmaların bazıları ele alındığında ise; Bronstein ve arkadaşları (1994) yaptıkları çalışmada; biyolojik ebeveynlerin boşanma süreci sonrasında baba figürünün varlığı ile ergenlik öncesi çocukların uyumu arasındaki ilişkiyi araştırmışlardır. Araştırmanın örneklemini, 136 beşinci sınıf düzeyindeki çocuk ve birlikte yaşadıkları ebeveynleri oluşturmuştur. Çalışmadan elde edilen bulgular, velayet hakkı kendisine verilmemiş babaların çocuklarıyla olan iletişim düzeyleri ile eski eşleri ile olan ortak ebeveynlik işbirliği düzeylerinin, hem tek anne hem de yeni oluşturulmuş ailelerdeki çocukların uyumu ile pozitif bir ilişkide olduğunu ortaya koymaktadır. Ayrıca yeniden oluşturulmuş bir aile içerisinde yaşamını süren çocuklarda, üvey babaların destekleyici olmasının ve eşlerin ortak ebeveynlik hususunda işbirlikçi olmasının çocukların uyum düzeyleri ile ilişkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Thomas ve Forehand'ın (1993); yaptıkları çalışmada öğretmen raporlarına dayalı olarak, boşanmış ve evli ailelerde ergenlik çağındaki çocukların uyumunun öngörülebilirliği babanın ruh hali, eş-eski eş ilişkisi, baba-ergen ilişkisi ve ebeveyn ziyaretleri gibi değişkenlerle ilişkisi açısından değerlendirilmiştir. Araştırmanın örneklemini, ABD'nin güney doğusundaki kırsal ve kentsel alanlarda yaşayan 58 boşanmış ve velayet hakkı olmayan baba, 11-15 yaş arası çocukları ve eski eşleri oluşturmaktaydı. Diğer katılımcı grubunu ise bahsi geçen çocuk katılımcıların sosyal bilgiler öğretmenleri oluşturmuştur. Araştırma sonuçları, baba ve ergen çocuk ilişkisinin boşanmış ailelerde ergenlerin işlevselliğini yordadığını, eş ilişkisi ve babanın psikolojik durumunun ise evli ailelerde benzer şekilde yordayıcı bir etkiye sahip olduğunu ortaya koymuştur.

Amato ve Gilbreth'in (1999) yaptığı bir meta-analiz çalışmasında; çocukların birlikte yaşamadıkları babaları ve çocukların iyi oluşunu inceleyen 63 çalışmayı incelemişlerdir. Çalışma bulgularına göre; babaların nafaka ödemesi ile çocukların iyi oluşları arasında pozitif bir ilişki saptanmıştır. Çocuğun birlikte yaşamadığı babası ile görüşme sıklığı ile çocukların iyi oluşları arasında anlamlı bir ilişki saptanmamıştır. Baba-çocuk ilişkisinin iki ek boyutu olan yakınlık duygusu ve otoriter ebeveynliğin, çocukların akademik başarı düzeyleri ile pozitif,

dışsallaştırma ve içselleştirme problemleri ile negatif bir ilişki içerisinde olduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

Stewart ve arkadaşlarının (2000) yaptıkları çalışmada; çocukluk döneminin ilk üç yılında yaşanan ebeveyn ayrılığının çocukların gelişimi üzerindeki etkileri incelenmiştir. Ulusal Çocuk Sağlığı ve İnsani Gelişim Enstitüsü'nün Erken Çocuk Bakımı Araştırması'ndan elde edilen veriler kullanılarak yürütülen çalışmanın örneklemini, hiç evlenmemiş 73 anne ve boşanmış 97 annenin çocukları ve karşılaştırma grubu olarak iki ebeveynli ailelerden rastgele seçilen 170 çocuk oluşturmuştur. Bulgular, iki ebeveynli ailelerde büyüyen çocukların, tek ebeveynli ailelerdeki akranlarına kıyasla bilişsel ve sosyal beceriler, problemleri davranışlar, anneyle kurulan ilişki ve güvenli bağlanma açısından daha olumlu sonuçlar ortaya koymuştur. Ancak, annelerin eğitim düzeyi ve aile gelir düzeyi gibi değişkenler kontrol altına alındığında bu farkların anlamlılık düzeyi düşmüştür. Elde edilen sonuçlar, çocukların psikolojik gelişiminin doğrudan ebeveyn boşanmasıyla değil, annenin sosyoekonomik durumu, inançları, etnik kökeni, ruh sağlığı ve ebeveynlik tutumlarıyla ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır.

Mechanic ve Hansell'in (1989) yaptıkları boylamsal çalışmada; ergen bireylerin iyi oluşuna etki eden boşanma ve aile içi çatışma düzeyleri, farklı etnik kökenlerden bireylerin yer aldığı bir çalışmada incelenmiştir. Araştırma örneklemini New Jersey'deki beş toplulukta, 19 devlet okulunun yedinci, dokuzuncu ve on birinci sınıflarından ergen bireyler oluşturmaktadır. Veriler üç aşamalı, üç yıllık çalışmanın ilk iki aşamasından elde edilmiştir. Bulgular, aile içi çatışma düzeyinin artmasının zaman içinde ergenlerde depresif duygu durumu, kaygı ve fiziksel belirtilerde artışla ilişkili olduğunu ortaya koymuştur. Buna karşın, boşanmanın tek başına ergenlerin sağlıkla ilişkili sonuçları üzerinde anlamlı bir etkisi saptanamamıştır. Ayrıca, yüksek çatışmalı bütün ailelerde yaşayan ergenlerin, düşük çatışmalı boşanmış ailelerdeki yaşlıtlarına göre daha düşük düzeyde bir iyi oluş düzeyine sahip oldukları bulgusuna ulaşılmıştır. Çalışma, etnik farklılıklarında boşanma üzerinde anlamlı etkiye sahip bir değişken olduğunu ortaya koymuştur.

Marques ve arkadaşlarının (2020) yaptıkları alanyazın tarama araştırmasında; Ocak 2000 ve Aralık 2018 tarihleri arasındaki hakemli bilimsel dergilerde yayınlanan ebeveyne yabancılaşma üzerine yapılan deneysel çalışmalar incelenmiş olup, araştırma metodolojilerini karakterize etmek ve ana araştırma temalarının bir özetini sunmak amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda araştırmacılar tarafından 43 çalışma incelenmiştir. Elde edilen bulgular doğrultusunda, ebeveyn yabancılaşması temel olarak boşanma süreçleri ve çocuk velayeti anlaşmazlığı ile ilişkilendirilmiştir.

Miralles ve arkadaşları (2021) tarafından yapılan sistematik alanyazın taraması çalışmasında; araştırmacılar tarafından boşanmış ebeveynlerin çocuklarında, çocukluk çağında yabancılaşma davranışlarına maruz kalmanın yetişkinlikteki uzun vadeli sonuçları ile ilgili yapılan araştırmaların durumunu ve temel sonuçlarını sistematik bir şekilde gözden geçirmek ve gelecekteki araştırmalara rehberlik etmek için boşlukları belirlemek hedeflenmiştir. Bu amaç doğrultusunda dâhil etme ve dışlanma kriterleri nihayetinde incelenmeye karar verilen 13 çalışma (12 dergi makalesi ve 1 doktora tezi) araştırmaya dâhil edilmiştir. Bulgular; ebeveyn yabancılaşmasına ve müdahalesine maruz kalan çocukların yetişkinliklerinde depresyon ve anksiyete belirtileri, daha yüksek psikopatoloji riski, daha düşük benlik saygısı ve öz yeterlilik gösterdiklerini ortaya koymuştur. Bunun yanı sıra, daha yüksek alkol ve uyuşturucu kullanımı, ebeveyn ilişkilerinde zorluklar, güvensiz bağlanma, daha düşük yaşam kalitesi, daha yüksek boşanma oranları, kayıp, terk edilme ve suçluluk duyguları durumları sergiledikleri bulguları elde edilmiştir. Ayrıca, bu yabancılaştırıcı davranışların eşleri veya kendi çocuklarının büyükanne ve büyükbabaları tarafından çocuklarına tekrarlandığını bildirmişlerdir.

Boşanma ve boşanmaya uyum olguları ile alanyazında yapılan çalışmalar incelendiğinde, bu olguların pekçok değişken ile ilişkilerinin ele alındığı görülmektedir. Bu araştırmada da, ebeveynlerin ve çocukların boşanmaya uyum düzeyini etkileyebileceği öngörülen değişkenler ebeveyne yabancılaşma, benlik saygısı ve ebeveyne bağlanma düzeyi olup söz konusu olgularla ilgili kuramsal bilgilere aşağıdaki başlıklarda yer verilmiştir.

1.3. Ebeveyne Yabancılaşma Olgusu

Boşanma süreci, çocuk ve ebeveynler açısından psikolojik, sosyal ve ekonomik alanlarda çeşitli değişimleri beraberinde getiren ve uyum sağlanması gereken bir dönemdir. Bu dönemde çocuğun sürece nasıl uyum sağlayacağı büyük ölçüde ebeveynlerin hem birbirlerine hem de çocuklarına karşı sergiledikleri tutum ve davranışlara bağlıdır. Boşanma sonrasında hem çocuğun hem de ebeveynlerin alışkın oldukları yaşam düzeni değişikliğe uğrar; bu da çocuğun hem yeni koşullara uyum sağlamasını hem de ebeveynleriyle kurduğu ilişkileri yeniden yapılandırmasını gerekli kılar (Öngider Gregory, 2016:285-286).

Ebeveynlik davranışlarının boşanma sürecindeki eşler arasındaki çatışmalardan olumsuz yönde etkilenmesi neticesinde eşler arası düşmanlık arttıkça bu etki kuvvetlenmektedir (Öngider Gregory, 2016). Bu olumsuz etkinin ebeveynlerin çocuklarına yönelik ebeveynlik davranışlarına ve diğer ebeveyne yönelik çocuk üzerinden sürdürülen olumsuz tutum ve tavırlara evrilmesi, ebeveyne yabancılaşma olgusunu doğuran bir etmendir. Bu olgu; Gardner (1985) tarafından ‘Ebeveyne Yabancılaşma Sendromu (EYS)’ olarak, Garber (1996) tarafından

‘yabancılaşma’ şeklinde tanımlanır ve çocuğun ebeveynlerinden herhangi birine dair negatif tutum içerisinde olmasını ifade eder (Durak ve Durak, 2017:261).

Gardner (1999:97) tarafından bir sendrom olarak nitelendirilmeye başlanılan EYS, özellikle boşanma sürecinde ya da sonrasında meydana gelen, bir ebeveynin (yabancılaştırıcı) diğer ebeveyne (hedefteki ebeveyn) yönelik çocukta inkar ve iftira kampanyası sürdürmesi olup bu süreç çocuğun hedefteki ebeveyni görmeyi reddetmesi ile sonuçlanmaktadır. Gardner (1985) EYS terimini, bir ebeveynle görüşmeyi reddederken, diğer ‘tercih edilen’ ebeveynle sağlıklı olmayan bir işbirliği içerisinde olan ve bunu yapmak için bir nedeni (ihmal veya istismar vb.) olmayan çocukların bir alt kümesini ifade etmek için ortaya atmıştır (Baker, 2012:179).

Gardner (1998:3) , Ebeveyne Yabancılaşma Sendromu belirtilerini şöyle açıklamıştır:

- 1- Hedef ebeveyne yönelik aşağılama, karalama kampanyası,
- 2- Aşağılama kampanyasına yönelik davranışların zayıf, anlamsız ve saçma nedenlere dayanması,
- 3- Ambivalent duygularda yoksunluk,
- 4- Bağımsız düşünür fenomeni,
- 5- Ebeveyn çatışmasında yabancılaştıran ebeveyne yönelik koşulsuz ve otomatik destek,
- 6- Nefret edilen ebeveynin aşağılanması ve(ya) sömürülmesi konusunda suçluluk hissetmeme,
- 7- Ödünç senaryoların varlığı
- 8- Düşmanlığın nefret edilen kişinin arkadaşlarına ve/veya geniş ailesine yayılması.

Ebeveyne yabancılaşma olgusunun temelini oluşturan karalama kampanyasına, henüz zihinsel gelişimi ve bilişsel farkındalığı yeterince gelişmemiş çocuk farkında bile olmadan kendisi de katkılarda bulunabilir. Çocuk birlikte yaşamını sürdürdüğü ebeveyni ile iş birliği içerisinde olmanın kendisi için faydalarına odaklanır ve iş birliği arttıkça gördüğü destek de artar. Çocuğun yabancılaştıran ebeveynden gelen desteği sürdürmek adına hedefteki ebeveyne yönelik uygulanan olumsuz tutum ve davranışlara kendisinin yaptığı katkılar ‘bağımsız düşünür fenomeni’ olarak adlandırılmaktadır (Torun, 2019:22).

Ebeveyne yabancılaşma sendromunda yabancılaştıran ebeveynin özellikleri incelendiğinde; çocuğun hedefteki ebeveyni reddetmesi için farkında olarak ya da olmayarak çocuğu etki altında tutmaya çalışması, ayrılmayı kabul etmekte zorlanması, intikam aracı olarak çocuğu kullanması, hedefteki ebeveyn hakkındaki olumsuz görüş ve tutumları çocuğun yanında sergilemekten çekinmemesi gibi davranışlar sıralanabilir (Kelly ve Johnston, 2001:256; Vassiliou ve Cartwright, 2001:181). Thayer ve Zimmerman (2003:186); niyet açısından kötü bir amacı olmayan ve çocuklarının iyilik hali için çaba gösteren ebeveynlerin bile kendilerini

yabancılaştırma çabası içerisinde bulabileceklerini, imaların, sözlü ve bedensel mesajların, hedefteki ebeveyn ile çocuğun ilişki kurmasına yönelik planlara yapılan müdahalelerin ebeveyni yabancılaştırmaya sebep oluşturabileceğini öne sürmektedirler.

Çocuğun yaşadığı yabancılaşma sürecinde; çocuklarıyla duygusal bağı sürdürülebilmek ve iyileştirebilmek adına gösterdikleri çabanın ve sevginin karşılığını çocuğunun yabancılaşması nedeni ile alamayan hedefteki ebeveynler için de zorlayıcı bir durum meydana gelmektedir. Bu durum, bir süre sonra hedefteki ebeveynin çabalarının sona ermesine neden olabilmektedir. Süreçte mağdur konumuna düşen hedefteki ebeveynin çocuğu ile ilişkisini onarabilmek adına sarf ettiği gayretler, yabancılaştıran ebeveyn tarafından kabul edilmemektedir (Güler, 2017:226). Hedefteki ebeveynin önemle kaçınması gereken durum; çocuğun kendisine yönelik olumsuz ve reddedici davranışları karşılığında çocuğa öfkeli yaklaşmak ve çocuğa reddetme şeklinde karşılık vermektir. Böyle bir tutum sergilemek, hedefteki ebeveynin yabancılaşmayı pekiştirmesine neden olabilir (Kelly ve Johnston, 2001:259). Yabancılaşma durumunun yaşanmasının sebebi her durumda yabancılaştıran ebeveynin etkisi olmamaktadır. Gelişim dönemi ile ilgili unsurlar, hedefteki ebeveynin çocuk için rahatsız edici eylemleri, çocuğun birlikte yaşadığı ebeveynine karşı olan duyguları, ihmal ve istismar olayları da çocuğun hedefteki ebeveyninden uzaklaşması ile sonuçlanabilir (Dallam ve Silberg, 2016:136).

Yabancılaşan çocuklarda ise genel olarak; hedef ebeveyn ile iletişim kurmayı ve zaman geçirmeyi reddetme, onu sevmediğini ifade etme, hedef ebeveyn ile ilgili gerçeklikten uzak ve abartılı düşüncelere sahip olma, tekrarlı senaryolar dile getirme, tutum ve davranışlarından dolayı suçluluk ve üzüntü hissetmeme ve genellikle yetişkinlerin kurdukları cümlelerle olayları ve kendisini ifade etme gibi özellikler gözlemlenir (Şen, 2014:45). Saccuzzo ve Johnston (2004:251); çocuğu yabancılaşma deneyiminde hedefteki ebeveynin, ebeveynlik becerileri, empati, destek gibi konulardaki eksikliğinin, yabancılaştıran ebeveynin çocuğu hedefteki ebeveyni reddetmesine yönelik gösterdiği çaba kadar etkilediğini savunmaktadırlar.

Ebeveyni yabancılaşma sendromunun hafif, orta ve şiddetli olmak üzere üç alt tipi vardır. Hafif düzey yabancılaşmada; çocuk her iki ebeveyni ile ilişkisini sürdürür. Reddettiği ebeveyni ile görüşmeye direnç gösterebilir ancak zaman geçirmekten mutludur (Torun, 2019:82). Hafif düzey vakalarda, çocuğun hedefteki ebeveyn ile ilişkisinin iyi olduğu ancak çocuğun yabancılaştıran ebeveyn ile de ilişkisini sürdürülebilmek adına onun negatif ifadelerini özümsemiği görülmektedir. Yabancılaştıran ebeveyn tarafından; çocuğa hedefteki ebeveyni ile yakınlık kurmaması ve ona düşmanca bir tutum içerisinde olması öğretilir (Gardner, 2002b:96).

Orta şiddette yabancılaşıma vakalarında; yabancılaşıma şiddetinin hafif vakalara göre artış gösterdiği, çocuğun hedefteki ebeveyni sürekli olarak inkâr ettiği ve ona karşı saygısız bir tutum ve yıkıcı davranışlar içerisinde olduğu gözlemlenmektedir (Gardner, 2002a:193).

Yüksek şiddette görülen yabancılaşıma vakalarında; çocuğun hedefteki ebeveynle iletişim kurmayı ve görüşmeyi kesinlikle reddettiği görülmektedir (Gardner, 2002a:193). Bu vakalarda yabancılaşıma durumunu ortadan kaldırabilmek neredeyse imkânsızdır (Torun, 2019:85).

Yabancılaşıma olgularında hedef, çocuğun görüşmeyi reddettiği ebeveyn olsa da nihayetinde en fazla etkilenen çocuklar olmakta ve psikolojik sağlıkları ciddi şekilde zarar görmektedir. Yabancılaştırmaya yönelik eylemler; çocukları duygusal istismara maruz bırakmakta ve çocuklarda depresyon, travma sonrası stres bozukluğu ve pek çok psikopatolojik rahatsızlığa sebep olabilmektedir. Hatta bazı olgularda durum daha şiddetli hale geldiğinde, hedefteki ebeveyni yönelik açılan cinsel istismar davalarına dönüşebilmektedir (Torun, 2011:467). Yabancılaştırmaya yönelik eylemler ayrıca çocuğun bağlanma düzeylerini etkileyerek, hedefteki ebeveyni karşı güvensiz bağlanma geliştirmesine neden olabilmektedir. Diğer yandan çocuğun kişilik gelişimin işlevselliğinde ciddi düzeyde bozulmalara neden olabilir (Torun, 2019:108-109).

1.4. Benlik Saygısı

Benlik kavramı, bireyin kendisini nasıl algıladığı ve anlamlandığı ile ilgilidir. Bu kavram, kişinin zihin yapısı, fiziksel sınırları, değer yargıları, yetenekleri ve sahip olduğu potansielle ilişkili bir yapı olarak ele alınmaktadır (Aksoy, 2001:20). Yavuzer (2003:17-19) benlik olgusunun; bireyin zihninde oluşturduğu kendisi ile ilgili bir tasarım olduğunu ve bu içsel tasarımın, kişinin özgüven düzeyini ve içe ya da dışa dönüklük eğilimini önemli miktarda şekillendirdiğini öne sürer.

Kişinin, kendisini nasıl tanımladığı gerçek benliğini ortaya çıkaran durumdur. Benlik bireyin psikolojik açıdan çevresi ile ilgili farkındalık kazanmasında, çevresini yorumlamasında, yapılandırmasında ve çevresine tepki vermesinde en önemli dayanaktır (Özoğlu, 1976:93-94).

Bireyler farklı kişilik ve benlik yapısına sahip olmaları nedeni ile yaşamlarında meydana gelen değişimlere ve olaylara farklı tepkiler verip, çevrelerini farklı algılamaktadırlar (Kulaksızoğlu, 2011:113). Benlik kavramını üç kategoriye ayırmak mümkündür; birincisi bireyin kendi düşüncelerinden oluşan ‘algıladığı benliği’, ikincisi etrafındaki insanların onu nasıl değerlendirdiği ile ilgili inanışlarını içeren ‘ başkalarının gözündeki benliği’, üçüncüsü ise ileri yaşamındaki olmak istediği ‘ideal benliği’dir (Özoğlu, 1976:94).

Benlik kavramının oluşumu ve gelişimi, bireyin çevresi, özellikle de anne ve babası ile kurduğu ilişkileri nasıl değerlendirdiğine bağlı olarak gelişen dinamik bir süreçtir. Bireyin yaşantılarına yüklediği anlam, ebeveynleri tarafından kabul görme ve olumlu değerlendirilme ihtiyacından büyük ölçüde etkilenir. Yakın çevresindeki kişilerin tutumları bu süreçte belirleyici bir rol oynar. Kişinin, kendisini mutlu eden ya da hayal kırıklığına uğratan deneyimler aracılığı ile öz değer duygusu gelişir (Geçtan, 2003:46). Bireyde benlik olgusunun gelişimini doğrudan etkileyen çevre ile iletişim, benlik gelişiminin olumlu ya da olumsuz yönde değişim göstermesine neden olmaktadır (Açıkgöz, 2007:47). Yapılan çalışmalarda elde edilen bulgulara göre, anne ve baba tutumlarını daha olumlu ve hoşgörülü değerlendiren ergenlik çağındaki çocukların benlik düzeyleri, bu tutumları katı ve hoşgörüsüz olarak algılayanlara göre anlamlı düzeyde yüksek saptanmıştır (Can, 1986:119'dan akt. Kulaksızoğlu, 2011:116).

Benlik saygısı diğer bir deyişle öz saygı, kişinin benliğini olumlu değerlendirme düzeyidir. Benliğin duygusal yönü, benlik saygısı olarak ifade edilebilir (Kulaksızoğlu, 2011:115). Çocuğun benlik saygısının sağlıklı bir şekilde gelişebilmesi, yaşamının erken dönemlerinden itibaren sevgi görme, korunma, kabul edilme ve yeteneklerine uygun alanlarda başarı deneyimi yaşama gibi temel gereksinimlerinin yeterli düzeyde karşılanmasına bağlıdır (Baymur, 1994). Yapılan bir çalışmada elde edilen bulgu gösteriyor ki; çocuğun benlik saygısı düzeyini, ebeveynlerin çocuğa karşı ilgisiz davranış ve tutumlarının, baskıcı ve cezalandırıcı tutum ve davranışlardan daha çok olumsuz etkilediğidir (Yörükoğlu, 2007:107).

Çocukluk döneminde ebeveynlerin çocuklarına yönelik sergilediği tutum ve davranışlar, bireyin yetişkinlik yaşamında karşılaştığı psikolojik sorunlar, stres kaynakları ve bunlarla başa çıkma yetisi üzerinde belirleyici bir rol oynamaktadır. Alanyazında konu ile ilgili yapılan araştırmalar, psikolojik sağlamlığı ve yüksek bir benlik saygısı düzeyi gelişmesini etkileyen unsurlar arasında ailevi faktörlerin, bireyin yaşamını şekillendirecek derecede önemli olduğunu göstermektedir (Kocamış ve Bahar, 2024:203).

Rosenberg (1965:3-271)'in lise öğrencileri ile yaptığı bir çalışmada benlik saygısının sosyo-ekonomik durum, bireyin içerisinde yer aldığı aile yapısı, ebeveynlerin eğitim durumları, meslekleri, çocuğun mensubu olduğu dini yapı vb birçok faktörden etkilendiğini ortaya koymuştur. Çalışmanın sonucunda elde edilen bulgular şu şekildedir:

- Ergenlik döneminde bireyin cinsiyeti benlik saygısı düzeyini etkilemektedir.
- Ebeveynlerin meslekleri veya eğitim durumları ile çocuğun benlik düzeyi arasında bir ilişki vardır.

- Ebeveynlerin çocuğa karşı ilgileri, tutum ve davranışları ile benlik saygısı arasında ilişki vardır.
- Çocuğun okul başarısı benlik saygısını etkileyen faktörlerden biridir.
- Okul yaşantısı içerisinde spor faaliyetlerine ve serbest zaman etkinliklerine katılan öğrencilerin benlik saygısı düzeyleri katılmayanlara göre daha yüksektir.
- Çocuğun kardeş sayısı ve aile içerisinde kaçınıcı sırada doğduğu da benlik saygısını etkilemektedir.

1.5. Bağlanma

Canlılar özellikle de insanların, yaşamlarını devam ettirebilmek ve karşılarına çıkan yeni durumlara uyum sağlayabilmek için bazı temel içgüdülere sahip oldukları kabul görmüş bir görüştür. Bu içgüdülerden biri olan bağlanma, evrimsel perspektiften bireyin hayatta kalmasını destekleyen doğuştan gelen bir yapı olarak kabul edilir. Bağlanma içgüdü, çocuğun ebeveynlerine ya da bakım verene yakınlık kurmasını sağlar ve böylece hem fiziksel güvenliği sağlanır hem de türün devamlılığı desteklenmiş olur (Bennet ve Nelson, 2010:13).

Bowlby bağlanmayı, çocuğun bakım verenlerine yönelik geliştirdiği güçlü duygusal bağ olarak ifade etmiştir. Aynı zamanda bağlanmanın niteliğinin ve türünün insanın hayatının tüm aşamalarına sirayet ettiğini ve ilişkilerini şekillendirdiğini öne sürer (Çetin vd., 2017:81). Rudnytsky'nin (1997) yaptığı tanımlamaya göre bağlanma; insanın yaşamının ilk günlerinden gelişmeye başlayan ve insanın etrafındakilerle kurduğu iletişim nihayetinde gelişmekte olan, duygusal tarafı daha etkili olan, stres içeren yaşantılarda etkisini artıran, devamlılığı olan, dayanıklı bir yapıdır.

Aile, çocuğun etrafında olup bitenlerle etkileşime girdiği ve çocuğun kişilik yapısının temellerinin atıldığı ilk sosyal çevredir (Kılıç, 2007:12). Bireyin kişiler arası ilişkiler konusunda ilk deneyimleri çoğunlukla anne-baba ya da bakım verenlerle kurulan temaslarla başlar. Bu erken dönem yaşantılar ve bellekte yer eden tecrübeler, kişinin ileri yaşamında da sosyal ilişkilerinin şekillenmesinde önemli rol oynar (Çapan, 2009). Ayrıca bahsi geçen erken dönem kurulan güçlü duygusal bağların çocuğun entelektüel, sosyal ve duygusal gelişiminde mühim bir katkısı bulunmaktadır (Shaffer, 2005:130).

Bowlby (1982:188-191)'ye göre; bağlanmanın bazı temel işlevleri bulunmaktadır. Bunlardan ilki; bakım verenle çocuk arasında yakınlık kurulmasını sağlaması. İkincisi; çocuğun etrafını keşfederken ve yeni deneyimlere başlarken bakım vereni, genellikle anneyi, güvenli bir merci olarak kullanması ve son olarak bebeğin koruma, destek ve rahatlık gibi faydalar için

bakım vereni bir sığınak olarak algılamasıdır. Bağlanma çeşitlerini ortaya koymak; bireyin diğerleri ile ilişkilerinde ne tür bağlanma davranışları sergilediğinin sınıflanma amacına hizmet eder (Lahousen vd., 2019:2). Ainsworth ve arkadaşları, alanyazında bağlanma stilleri ile ilgili ilk sınıflamayı yapan araştırmacılarıdır. Ainsworth ve arkadaşlarına (2015) göre; bağlanma stilleri üç grupta incelenebilir:

- Güvenli bağlanma: Çocuğun bakım vereni ile güvenli bağlanma kurabildiği ilişki türünde; çocuk bakım verenin her zaman yanında olacağına, stresli bir deneyime maruz kaldığında destek göreceğine inanır. Ayrılık halinde, tepkisel davranışlar sergileseler bile bakım verenin ortama gelmesi ile sakinleşirler. Güvenli bağlanmanın oluşabilmesi için çocuğun sürekli, tutarlı etkileşim içinde olan, duyarlı ve ihtiyacı olduğu her anında ulaşabildiği bir bakım verene sahip olması gerekmektedir.
- Kaçınmacı bağlanma: Bu tarzda ilişki kurmuş çocuklar, bakım vereninin ihtiyacı olduğu durumlarda kendisine destek olacağı hususunda inançları yoktur ve bakım veren yanlarından ayrıldığında genellikle hiç tepki vermemektedirler.
- Kaygılı/kararsız bağlanma: Bakım verenine kaygılı bağlanma geliştiren çocuklar ise ihtiyaç duyduklarında gerekli desteği alıp alamayacaklarından emin olamazlar. Bu sebeptendir ki; bakım verenin yanlarından ayrılmasını istemezler ve bu durumda ayrılık kaygısı yaşarlar (Kesin ve Çam, 2007:152).

Bağlanma, yaşamın ilk evreleri olan bebeklik ve çocukluk dönemlerinden itibaren başlayarak, yaşamın tüm gelişim dönemlerinde bireylerin içerisinde yer aldığı pek çok sosyal sistemi (okul, kendi kuracakları aile, iş) etkilemektedir (Sadak ve Yıldırım, 2020:171). Bağlanma, çocuğun anne karnındaki yaşamı ve bebekliğinin ilk aşamaları ile birlikte oluşmaya başlamakta olup, yaklaşık iki ile üç yaşına gelene kadar temelleri atılmaktadır (Bowlby, 1982:665). Bebeğin bakım vereni ile arasında oluşan bağlanma; bebeğin ihtiyaçlarına yönelik bakım verenin kabullenici davranışlar göstermesi, bebeğin ihtiyaçlarını ve taleplerini tutarlı bir şekilde karşılaması ile mümkün olmaktadır (Saridoğan vd., 2007:13). Bebeğe bu dönemde yabancı kavramı ve ayrılma kaygısı gibi tepkiler başlar; bakım vereni ile güvenli bağlanan bebek keşfetmeye yönelir (Yalçın, n.d.).

Okul öncesi dönemde bağlanma stili, duygu düzenleme, benlik algısı ve sosyal yetkinlik ile ilişkilidir. Bu dönemde sosyal anlamda yeterli ve bakım vereni ile duygusal olarak kuvvetli bağlar kurabilen bir çocuğun, sosyal hayatında yer alan erişkinler ve akranları ile pozitif ilişkiler

kurma, oyun gruplarına dâhil edilme, özgüvene sahip olma, yardımlaşma, iş birliği yapma ve paylaşma gibi yetilere sahip olması beklenmektedir (akt. Ural vd., 2015:589).

Bağlanma olgusunun etkisi ve önemi fazla değişiklik göstermese de bebeklik döneminden orta çocukluk dönemine yani okul dönemine doğru azalmaktadır. Bu dönemde, çocukların bağlanma anlayışı netlik kazanır ve bu anlayış, çevrelerindeki kişilerle kurdukları ilişkileri şekillendirmeye başlar. Ebeveynler bu dönemde de halen birincil bağlanma figürü olarak önem taşırlar ancak çocuğun gelişen özerkliği ve artan akran etkileşimi, bu figürlere olan bağı daha esnek hale getirir (akt. Sümer ve Şendağ, 2009:87).

Bağlanma kuramı açısından ergenlik, çocuğun bakım verenle kurduğu ilişkinin esnekliğinin arttığı bir dönemdir ve bireyin bağımsızlık arayışının arttığı bir geçiş dönemi süreci olarak değerlendirilir. Bu dönemde ergenler, bakım verenlerine olan bağımlılıklarını azaltma eğilimindedir. Ancak stresli durumlarla başa çıkarken, arkadaşlardan alınan sosyal destek ön plana çıksa da, bakım veren desteği tamamen ortadan kalkmaz. Araştırmalar, ergenlerin belirli bağlanma ihtiyaçları için ebeveynlerine yönelmeye devam ettiklerini ve güvenli bağlanmanın genç erişkinlik dönemine kadar psikolojik iyi oluş üzerinde etkili olduğunu ortaya koymaktadır (Sakar, 2021).

Araştırmalar çocuğun anne ya da baba ile kurduğu güvenli bağlanmanın, bireyin psikolojik iyi oluşuna olumlu katkılar sağladığını ortaya koyarken; kaçınmacı veya kaygılı bağlanma tarzlarının ruh sağlığı açısından önemli bir risk unsuru olabileceğine işaret etmektedir (Tepe, 2018:23). Yapılan araştırmalar, güvenli bağlanma düzeyi yüksek çocukların boşanma sonrası süreçte daha sağlıklı uyum gösterebildiklerini ortaya koymaktadır (Amato ve Keith, 1991:30). Ayrıca, bakım verenleri ile güvenli bağlanma gerçekleştirebilen çocuklar, benlik algısı olumlu ve yüksek bireyler olabilmektedirler. Özellikle erken çocukluk evresinde gelişen bağlanma tarzları, bireyin kendisine dair algılarının şekillenmesinde belirleyici bir rol oynar. Bu algılar ise doğrudan benlik saygısının düzeyini etkileyebilir (Kocamış ve Bahar, 2024:209-210).

Alanyazında yapılan araştırmalar incelendiğinde, çocukların ve yetişkinlerin boşanma sürecine uyum düzeylerinin farklı değişkenler açısından incelendiği birçok araştırma mevcuttur. Farklı araştırmalarda boşanmaya uyumun benlik saygısı, kişilik özellikleri, depresyon, psikolojik esneklik, ebeveyne yabancılaşma, bağlanma stilleri ve düzeyleri gibi pek çok değişkenle ilişkisi ele alınmıştır (Demir Tek, 2019; Eroğlu ve Topkaya, 2019; Güler, 2017; Kaya, 2021; Öztürk, 2006; Şahin, 2019; Uğurel, 2024). Yapılan araştırmada da ebeveyne yabancılaşmanın, benlik saygısının ve ebeveyne güvenli bağlanmanın birlikte, boşanmaya uyum üzerindeki etkisinin incelenmesi amaçlanmıştır. Bahsi geçen değişkenlerin boşanmaya

uyum üzerindeki etkisinin birlikte incelendiği bir çalışmaya alanyazında rastlanmaması, örneklem grubunun zor ulaşılır, hassas bir grup olması ve olgunun hem çocuklar hem ebeveynler üzerinden değeriendirilmesinin hedeflenmesinin çalışmayı özgün kılan unsurlar olduğu düşünölmektedir. Araştırma verilerinin analizine dair izlenen yöntem ve analiz sonucunda elde edilen bulgulara aşağıdaki bölömlerde yer verilmiştir.

İKİNCİ BÖLÜM

YÖNTEM

2.1. Araştırmanın Amacı ve Araştırma Deseni

Yapılan bu araştırmada; boşanma sürecinde ve(ya) boşanma sonrasında ortaya çıktığı görülen ebeveyne yabancılaşma olgusunun boşanmaya uyum sürecine etkilerinin incelenmesi, söz konusu ilişkinin benlik saygısı ve çocukların ebeveynlerine bağlanma düzeyleri gibi değişkenlerden etkilenip etkilenmediğinin araştırılması amaçlanmaktadır. Bu amaç doğrultusunda araştırma, nicel ve nitel yöntemlerden birlikte faydalanmayı sağlayan karma yöntemle yapılmıştır. Araştırmada; eş zamanlı dönüşümsel tarama deseni kullanılmıştır.

Creswell'in (2003:216) vurguladığı, karma yöntem araştırmacılarının kullanabilecekleri tasarımlar arasında yer alan eşzamanlı dönüşümsel tasarımda; nicel ve nitel veriler eş zamanlı bir şekilde toplanıp, sonrasında analizi yapılır. Nicel veya nitel verilerden herhangi birine öncelik verilebildiği gibi kimi durumlarda her iki veri çeşidine de aynı derece önem atfedilebilir. Verilerin analiz edilmesi ayrı işlemler olarak gerçekleştirilip, sonuçların yorumlanması aşamasında birleştirme yapılır. Araştırmaya katılan bireyleri destekleyici olması, farklı perspektiflerin kazanılmasına olanak sağlaması ve araştırılan olguyu daha iyi anlamayı sağlaması bu tasarımın faydaları arasındadır.

Araştırmanın bağımlı değişkeni; boşanmaya uyum süreci, bağımsız değişkenleri ise ebeveyne yabancılaşma olgusu, çocukların ebeveynlerine bağlanma düzeyleri ve benlik saygısıdır. Araştırmaya Akdeniz Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma ve Yayın Etiği Kurulundan 03.12.2024 tarih ve 524 sayılı karar ile onay alınmıştır. Araştırmanın amacı doğrultusunda nicel aşamada sınanması hedeflenen araştırma soruları aşağıda yer almaktadır:

AS1: Ebeveyne yabancılaşma yaşamayan çocukların ebeveyne yabancılaşma yaşayan çocuklara göre boşanmaya uyum düzeyi farklılaşmakta mıdır?

AS2: Katılımcı çocukların benlik saygısı düzeyleri boşanmaya uyum gösterme düzeyi üzerinde anlamlı bir etkiye sahip midir?

AS3: Katılımcı çocukların ebeveynlerine bağlanma düzeyleri boşanmaya uyum gösterme düzeyi üzerinde anlamlı bir etkiye sahip midir?

AS4: Katılımcı çocukların sosyo-demografik ve boşanma sürecine ilişkin özelliklerine göre boşanmaya uyum düzeyleri anlamlı biçimde farklılaşmakta mıdır?

AS5: Çocuklardaki benlik saygısı ve boşanma uyum düzeyleri arasındaki ilişkide anneye güvenli bağlanma düzeyinin aracılık etkisi var mıdır?

Araştırmanın nitel aşamasında; ebeveynlerin boşanma sürecine uyumu algılama biçimleri, ebeveyne yabancılaşma olgusu ile ilgili bilgi ve deneyimleri ve ayrılık süreci sonrasında çocukları ile ilişkilerinde meydana gelen değişimleri araştırmak hedeflenmektedir.

2.2. Araştırma Evreni ve Örneklemi

Araştırmanın örnekleme kolaylı örnekleme yöntemi kullanılarak belirlenmiştir. Araştırmanın evrenini; ailesi boşanmış ve(ya) boşanmakta olan 9-12 yaş arası çocuklar ve boşanmakta ve(ya) boşanmış olan ebeveynler oluşturmaktadır. Örneklem; Antalya Adliyesi'nde 2024-2025 yıllarında aile mahkemeleri ve Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Müdürlüğü bünyesindeki dosyalarda boşanma davası devam eden ve(ya) çocuk görüşme merkezinde kişisel ilişki süreci devam eden çocuk ve ebeveynlerden bilimsel çalışmaya katılmayı kabul eden ailelerden 10 anne, 10 baba ve 9-12 yaş arası 85 çocuk olmak üzere toplam 105 kişiden oluşmaktadır. Araştırmaya katılım gönüllülük esasına dayalı olup, çalışmadan dışlanma kriteri olarak çocuklar için okuma-yazma bilmeme ve soruları cevaplamalarına engel teşkil edecek bir zihinsel probleminin olması belirlenmiştir. Çocuk ve ebeveyn katılımcılarla yapılan görüşmeler yüz yüze gerçekleştirilmiş olup, aynı katılımcıdan tekrar veri toplanmasının ve verilerin karışmasının önüne geçilmesi amacıyla katılımcılar listelenmiştir.

2.3. Veri Toplama Araçları

Çalışmaya başlamadan önce; ebeveyn katılımcılara Bilgilendirilmiş Onam Formu (Ek-1) sunulmuştur. Çocuk katılımcıların velilerinden Veli İzin Formu (Ek-2) ile çalışmaya katılmaları için onay alınmış, çocuklara Çocuk Rıza Formu (Ek-3) sunulmuştur. Onam formlarında; yapılan araştırmanın amacı ve ayrıntıları anlatılmış; katılımcıların rahatsızlık hissetmeleri halinde çalışmadan ayrılacakları, çalışmada herhangi bir kimlik bilgisinin yer almayacağı, çalışmada verecekleri yanıtların mahkeme süreçlerine bir etkisi olmayacağı bilgilerinin verilmesi amaçlanmıştır.

Çocuklardan sırasıyla; Sosyodemografik Bilgi Formu (Ek-4), Baker Yabancılaşma Ölçeği (Ek-6), Çocuklar için Boşanmaya Uyum Envanteri (Ek-7), Rosenberg Çocuklar için Benlik Saygısı Ölçeği (Ek-8) ve Kerns Güvenli Bağlanma Ölçeği (anne ve baba formu olarak)(Ek-9/10) doldurmaları istenmiştir. Ebeveynlerle derinlemesine görüşme tekniği ile görüşmeler gerçekleştirilerek; sosyodemografik durumları, evlilik yaşantıları, çocukları ile ilişkileri, çocuklarının hayatlarındaki rolleri, boşanma ve(ya) velayet süreçlerindeki deneyimleri, varsa yabancılaşma deneyimleri ile ilgili bilgiler edinilmeye çalışılmıştır. Veri toplama araçlarına yönelik ayrıntılı bilgiler aşağıda yer almaktadır.

2.3.1. Sosyodemografik Bilgi Formu:

Araştırmacı tarafından hazırlanan Sosyodemografik Bilgi Formu içeriğinde; çocukların yaşı, cinsiyeti, kardeş sayısı, anne ve babasının eğitim durumu ve mesleği, ebeveynlerinin ne kadar süredir ayrı yaşadıkları, çocuğun kiminle yaşadığı, birlikte yaşamadığı ebeveyni ile ne sıklıkla ve ne şekilde görüştüğü ile ilgili bilgileri elde etme amacıyla oluşturulmuş sorular yer almaktadır.

2.3.2. Baker Yabancılaşma Ölçeği (BYO) (The Baker Alienation Questionnaire):

Ebeveyne yabancılaşma olgusunun belirlenmesinde, Baker vd. (2012) tarafından geliştirilen Baker Yabancılaşma Ölçeği kullanılmıştır. Bu ölçek, Üner Altuntaş'ın (2017:57) "Velayet ve Kişisel İlişkide Baba Figürü" başlıklı tez çalışmasında araştırmacı tarafından Türkçe'ye çevrilmiş ve başka bir araştırmacı tarafından tekrar İngilizce'ye çevrilerek dil geçerliği sağlanmıştır. Toplam 28 maddeden oluşan bu ölçme aracı, çocukların bir ebeveyni yoğun şekilde reddetmesi, bir ebeveyni idealleştirirken diğerini olumsuzlama eğiliminde bulunması gibi kutuplaşmış düşünce kalıplarını değerlendirmektedir (Baker vd., 2012:182). Ölçek; 10 açık uçlu ve 18 kapalı uçlu maddeden oluşmakta olup, anne ve babayı ayrı ayrı referans alan ikiz maddeler içermektedir. Bu sayede çocukların yabancılaşma sürecinde deneyimlediği kutuplaşma, ambivalans eksikliği, ebeveyn yüceltme veya kötüleme, içselleştirilmiş anlatılar, suçluluk hissinin yokluğu, yabancılaştırıcı ebeveyne koşulsuz destek, bağımsız düşünme kapasitesi ve geniş aile bireylerine yönelik tutumlar gibi çeşitli boyutlar ölçülmektedir (Altuntaş Üner, 2017: 58).

Ölçek puanlamasında, anne ve baba arasında zıt uçlarda verilen yanıtlar 'yabancılaşma' göstergesi olarak kabul edilmektedir (Baker vd., 2012:182). Değerlendirme, ikiz maddeler üzerinden yapılmakta; en düşük puan 0, en yüksek puan ise 14'tür. 7 ve üzeri puanlar, çocuğun ilgili ebeveyne yabancılaştığını göstermektedir (Altuntaş Üner, 2017: 58). Ölçeğin güvenirliği .93 olarak rapor edilmiştir (Baker vd., 2012:182).

2.3.3. Çocuklar İçin Boşanmaya Uyum Envanteri (ÇBUE) (The Child Adjustment Inventory: Assessing Transition in Child Divorce Adjustment):

The Children's Divorce Adjustment Inventory (CDAI) başlığı ile alanyazında varlığını koruyan ölçek, Portes, Lehman ve Brown tarafından 23 madde olarak 1997 yılında geliştirilmiştir. Akabinde bu ölçek, Portes ve Brown tarafından yeniden gözden geçirilerek 2001 yılında 25 madde olarak düzenlenmiştir. Ölçek, çocuğun boşanma deneyimi nedeni ile yaşadığı stresi değerlendirerek ve çocuğun boşanma deneyimi hakkındaki duygu ve düşünceleri

saptayarak çocuğun boşanmaya uyumunu ölçmekte ve boşanma süresince veya sonrasında ailenin sürece katkılarını çocuğun gözünden değerlendirmektedir (Portes vd., 1999:40)

Ölçeğin Türkçe diline uyarlanması ve geçerlik ve güvenirlik çalışmasının yapılması ölçeğin asıl yazarının izninin alınmasının akabinde Arifoğlu (2006) tarafından yapılmış olup, Türkçe alanyazında önemli bir açığı kapatan bu ölçek ‘ Çocuklar İçin Boşanmaya Uyum Ölçeği (ÇBUÖ) olarak isimlendirilmiştir.

ÇBUÖ, üç alt ölçekten meydana gelmektedir. Bunlar; Çatışma ve Kötü Uyum, Depresyon ve Anksiyete ve Sosyal Destek’tir. Gerçekleştirilen geçerlik ve güvenirlik çalışması neticesinde ÇBUÖ’nin test-tekrar-test güvenirliği $r:0.668$ $p<0.01$, toplam ölçek Cronbach Alfa katsayısı ise 0.70 bulunmuştur (Arifoğlu, 2006:29-30). Yapı geçerliliği kapsamında yürütülen faktör analizinde, 15. ve 21. maddelerin negatif yönlü faktör yükleri gösterdiği ve diğer faktörlerle anlamlı ilişki kurmadığı belirlenmiştir. Bu bulgular doğrultusunda, söz konusu maddeler ölçeğin Türkçe uyarlamasından elenmiştir. Ayrıca, 20. maddenin ölçeğin genelinin ve Faktör 3’ün güvenirlik katsayısını düşürmesi sebebi ile ölçeğin Türkçe formundan elenmesine karar verilmiştir ve ölçek 22 madde olarak son halini almıştır (Aydın, 2009:59). Ölçeğin alt boyutlarının özellikleri şu şekildedir:

Çatışma ve kötü uyum: Bu alt boyutta on bir madde (1, 2, 10, 11,12, 14, 16, 18, 19, 20, 21) yer almaktadır. Çocuğun okulda deneyimlediği problemler, ebeveynleri ile olan ilişkinin niteliği ve boşanma durumu nedeni ile kendisini suçlu görme durumu gibi konuları içermektedir.

Depresyon ve anksiyete: Bu alt boyutta altı madde (3, 6, 7, 8, 15, 17) yer almaktadır. Çocuğun geçmiş aile yaşantılarına dair düşünceleri, hissettiği kaygı ve ebeveynlerinin yeniden bir araya gelmesi hakkındaki beklentileri gibi konuları içermektedir.

Sosyal destek: Bu alt boyutta beş madde (4, 5, 9, 13, 22) yer almaktadır. Bu alt boyutta çocuğun var ise kardeşi, arkadaşları ve akrabaları gibi sosyal çevresiyle süre gelen ilişkileri ile ilgili konular yer alır (Aydın, 2009:60).

ÇBUÖ, 5’li likert özelliğinde bir ölçektir. Ölçeğin puanlanma aşamasında; ‘*kesinlikle katılıyorum*’ seçeneğine 1 puan, ‘ *kesinlikle katılmıyorum*’ seçeneğine 5 puan verilmektedir. Ölçeğin Türkçe uyarlamasındaki 4,5,9,13 ve 22. maddeler puanlanırken ters çevrilmektedir. Ölçekten alınabilecek en yüksek puan 110, en düşük puan 22’dir. Ölçeğin herhangi bir kesim puanı bulunmamaktadır. Ölçekten alınan puan arttıkça çocuğun boşanma sürecine uyumunun da arttığı sonucuna varmak mümkündür (Arifoğlu, 2006:30).

2.3.4. Rosenberg Çocuklar için Benlik Saygısı Ölçeği (ÇBSO) (Child Rosenberg Self-esteem Scale):

Rosenberg (1965:1) tarafından geliştirilmiş olan ve benlik saygısı envanterlerinin ilki olarak tanınan Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği'nin 7-12 yaş aralığındaki çocuklar için yeniden düzenlenmiş formu, Wood, Griffin, Barton ve Sandercock (2021) tarafından geliştirilmiş olup, ölçek 'Çocuklar için Benlik Saygısı Ölçeği' olarak adlandırılmıştır. Ölçeğin yetişkin insanlar için geliştirilmiş maddeleri, çocuklar için uyarlanan formda çocukların bilişsel kapasiteleri göz önüne alınarak, onların kavrayabileceği şekilde yeniden düzenlenmiştir (Gökdemir ve Ekşi, 2023: 271).

Çocuklar için Benlik Saygısı Ölçeği'nin Türkçe'ye uyarlama çalışması ve geçerlik-güvenirlilik çalışması; ölçeği geliştiren araştırmacılardan sorumlu yazar Carly Wood'tan uyarlama izninin alınmasının akabinde Gökdemir ve Ekşi (2023) tarafından yapılmıştır. İngilizce olarak geliştirilen ölçeğin, Türkçe'ye çevrilme süresinde iyi düzeyde İngilizce bilen ve ruh sağlığı alanında görev alan üç, diğer sahalarda çalışan iki uzman tarafından çevirisi yapılmıştır. Ölçeğin yapılan analizlerde iç tutarlılık katsayısı .86 olarak saptanmıştır (Gökdemir ve Ekşi, 2023:272-277).

Ölçek 10 maddeden oluşmaktadır ve 4'lü likert tipi (1= kesinlikle doğru değil, 4= çok doğru) şeklinde düzenlenmiştir. Ölçek tek alt boyuta sahip olarak çocuklardaki benlik saygısı düzeyini ölçmeyi hedeflemektedir. Ölçek içerisindeki maddelerin yarısı benlik saygısını ölçmeye yönelik olumlu ifadelerden meydana gelirken, diğer yarısı ters madde özelliğine sahiptir. Ölçeğin değerlendirmesi, negatif maddelerin tersine çevrilmesi akabinde katılımcıların 10 ile 40 arasında alabildiği puanlar üzerinden yapılmaktadır. Ölçekten edinilen toplam puanın yüksekliği çocukların benlik saygısı düzeylerinin yüksek olduğu sonucuna varılmasını sağlamaktadır (Gökdemir ve Ekşi, 2023:271).

2.3.5. Kerns Güvenli Bağlanma Ölçeği (KGBÖ) (Kern's Security Scale):

Kerns Güvenli Bağlanma Ölçeği; Kerns ve arkadaşları (1996) tarafından geliştirilen orta çocukluk ve ergenlik dönemi öncesindeki gelişim dönemlerinde olan çocuklara uygulanabilir bir ölçüm aracıdır. Ölçek 15 maddeden meydana gelmektedir (Sümer ve Şendağ, 2009:90). Ölçeğin, Türk diline ve örnekleme uyarlaması, geçerlik ve güvenirlik çalışması Sümer ve Şendağ (2009) tarafından yapılmıştır (Yaşar, 2019:26). Bu ölçek, çocukların bağlanma figürlerinin duyarlılığına ve erişilebilirliğine yönelik güven düzeylerini, stresli durumlar karşısında bu figürlere yönelme eğilimlerini ve bağlanma figürleriyle iletişim kurma

konusundaki kolaylık ve gönüllülük düzeylerini değerlendirmeyi amaçlamaktadır (Sümer ve Şendağ, 2009:91)

Ölçeğin soru şeklinde; her maddede aynı düzeyde birbirine zıt tarafta farklı olan iki çocuğun tanımı yapılmaktadır. Ölçeğin uygulamasında; katılımcı olan çocuklardan ilk adım olarak tanımı yapılan bu iki çocuktan hangisine benzediğini seçmesi, bu adımın akabinde seçim yaptığı tanımdaki çocuğa biraz mı çok mu benzediğini işaretlemesi beklenmektedir. Dolayısıyla her bir madde dört aralıklı ölçekle değerlendirilmektedir (Sümer ve Şendağ, 2009:91)

Ölçeğin hem anne hem baba formu mevcuttur. Ölçeğin anne ve baba formu arasında madde içerikleri açısından fark yoktur. Ters yönde yapılandırılmış yedi maddenin yeniden kodlanmasının ardından, ölçek ya toplam puan (15 ile 60 arasında değişen) üzerinden ya da madde sayısına bölünerek elde edilen ortalama puanlar (1 ile 4 arasında değişen) üzerinden değerlendirilebilmektedir. Elde edilen yüksek puanlar, çocuğun ebeveynine yönelik güvenli bağlanma düzeyinin yüksek olduğunu göstermektedir. Ölçeğin Türkçe diline uyarlaması sürecinde yöntem olarak standart çeviri-tekrar çeviri tekniği uygulanmıştır (Sümer ve Şendağ, 2009:91)

Kerns ve arkadaşlarının ölçekle ilgili yaptıkları çalışmada, ölçeğin Cronbach α değeri .84 olarak ve test tekrar test güvenirliği ise ($r = 0.74$) olarak saptanmıştır (Kerns vd., 1996:459). Ölçeğin Sümer ve Şendağ (2009:91) tarafından yapılan Türk diline ve örnekleme uyarlama, geçerlik ve güvenirlik çalışmasında; hem anne hem de baba formunun yüksek düzeyde iç tutarlılığa sahip olduğu saptanmıştır. Anne formu için Cronbach alfa değeri .84, baba formu için Cronbach alfa değeri .88 olarak belirtilmiştir.

2.3.6. Derinlemesine Görüşme

Yapılan çalışmanın nitel araştırma kısmında kullanılan derinlemesine görüşme tekniği ile boşanma sürecinde olan ve(ya) boşanmış olan anne ve babalara; sosyodemografik bilgilerini, yaşadıkları ayrılık deneyimlerini, ayrılık sonrasındaki olumlu ve olumsuz yaşantıları, ayrılık süreci sonrasında çocukları ile olan ilişkilerini, çocuklarının ayrılık sürecindeki deneyimleri ile ilgili farkındalıklarını, ayrılık sürecine uyum becerilerini, ebeveyne yabancılaşma olgusu ile ilgili bilgilerini ve deneyimlerini irdelleyecek sorular yöneltilmiştir. Araştırmada derinlemesine görüşme tekniğinin kullanılma amacı, boşanmış ve(ya) boşanmakta olan ebeveynlerin, çocuklarının ve kendilerinin boşanma ve(ya) fiili ayrılık sürecine uyum sağlama biçimlerini ve ebeveyne yabancılaşma olgusu ile deneyimlerini kendi anlatımları aracılığıyla derinlemesine ortaya koymaktır.

Derinlemesine görüşme; araştırılması hedeflenen konu ile ilgili birey ve araştırmacı arasında sözlü iletişim yoluyla gerçekleştirilen bir veri toplama yöntemidir. Yapılan görüşmelerde yapılandırılmış, yarı yapılandırılmış ve yapılandırılmamış gibi farklı yaklaşımlar mevcuttur. Yapılandırılmamış görüşmede; araştırmaya katılan bireyler limitsiz bir şekilde düşüncelerini ifade edebilirken, yapılandırılmış bir görüşmede araştırmacı tarafından hazırlanan sorular sıra ile bireylere yöneltilerek, katılımcının yanıtları sınırlandırılabilir (Boyce ve Neale, 2006:3).

Araştırmada kullanılan yarı yapılandırılmış görüşmede ise; araştırmacı tarafından hazırlanan açık uçlu sorular yine araştırmacı tarafından belirlenen bir sistem ile katılımcıya yönetilerek uygulanabilmektedir. Kapalı uçlu sorulardan ziyade açık uçlu soruların tercih edilmesi araştırmadaki olgular ve temalar arasında ilişki kurulmasına yardımcı olacaktır. Nihayetinde yapılan çalışmadan zengin içerikli ve çeşitli verilerin elde edilmesi hedeflenmektedir (Arksey ve Knight, 1999:8).

2.4. Uygulama Yöntemi

Antalya Adliyesinde Aile Mahkemeleri tarafından Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Müdürlüğüne sosyal inceleme raporu hazırlanmak üzere uzman görüşmesi için gelen bireylere ve Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki kurmak üzere Çocuk Görüşme Merkezine gelen bireylere yapılan çalışmanın amacı ve içeriği anlatılmış, gönüllülük esasına dayalı olarak çalışmaya katılmayı hem kendisi hem de velisi kabul eden 85 çocuğa araştırmada kullanılan ölçekler uygulanmıştır. Ölçekleri tamamlamadan çalışmadan ayrılmak isteyen katılımcılar zorlanmamıştır. Uygulanan ölçeklerin gizlilik esasına dayalı olarak muhafaza edileceği, doğru veya yanlış yanıtların bulunmadığı, ölçeklere verecekleri cevapların mahkeme süreçlerini ve hangi ebeveyni ile yaşayacakları hususunu etkilemeyeceği, rahatsızlık hissetmeleri halinde çalışmadan ayrılabilirler konularında bilgilendirmeler yapılmıştır.

Eş zamanlı olarak çalışmanın nitel aşaması için veri toplamak üzere gönüllülük esasına dayalı olarak çalışmaya katılmayı kabul eden boşanmış ve(ya) boşanmakta olan 10 anne ve 10 baba katılımcı ile derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Ebeveynlere araştırmacı tarafından alanyazın taraması doğrultusunda hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme soruları yöneltilmiş olup, ebeveynlerin sosyodemografik özellikleri, boşanmaya uyum süreçleri ve ebeveyn yabancılaşıma olgusu ile ilgili deneyimleri ile ilgili bilgi edinilmiştir.

2.5. Değerlendirme Yöntemi

Çalışma sonucunda elde edilen demografik veriler ve kategorik değişkenler SPSS 27.0 (Sosyal Bilimler İçin İstatistik Paket Programı) ile analiz edilmiştir. Ebeveynlerle

gerçekleştirilen derinlemesine görüşmelerden elde edilen nitel veriler ise İçerik Analizi Yöntemi ile MAXQDA Analytics Pro 2020 programı kullanılarak değerlendirilmiştir.

Araştırmanın analizlerinde, normallik analizleri, güvenilirlik analizleri, frekans analizleri, korelasyon analizi, bağımsız gruplar için t-testi analizi, tek yönlü varyans analizi (ANOVA) ve Hayes'in Macro 4.2 eklentisi ile aracı değişken model analizi uygulanmıştır. Araştırma hipotezlerinin test edilmesi için gerçekleştirilecek analizlere geçilmeden önce normallik testleri yapılmıştır. Normallik analizleri için ilk adımda değişkenlerin Z skoru değerleri incelenmiştir. Verilerin normallik değerlerini etkilememesi için -3 ve +3 değerleri arasında olması beklenmektedir (Ahmadi ve Sarmad, 2010:132). Araştırma verilerinin Z skoru değerlerinin beklenen aralıkta olması nedeniyle dışlanması gerekli olan bir veri olmadığına karar verilmiştir. Çoklu değişkenlerin normallik değerlerine uzaklığını değerlendirmek amacıyla kullanılan Mahalanobis uzaklığı değerleri araştırmanın değişkenleri için %95 güven aralığında incelediğinde .001'in altında ki-kare tablosuna göre değerlendirilmiş ve araştırmadan herhangi bir katılımcının dışlanmasına gerek olmadığı saptanmıştır.

Baker Yabancılaşma Ölçeği; değerlendirme yönergesi doğrultusunda ölçekten alınan 7 puan ve üzeri 'ebeveyne yabancılaşma var', 6 puan ve daha azı için 'ebeveyne yabancılaşma yok' olarak değerlendirilmiştir.

Ölçeklerin çarpıklık ve basıklık puanları incelendiğinde, boşanmaya uyum ölçeği, güvenli bağlanma ölçeği (anne formu), güvenli bağlanma ölçeği (baba formu) ve benlik saygısı ölçeklerinde sırasıyla çarpıklık değerleri -0.279 (SH=0.261), -1.207 (SH=0.261), -0.087 (SH=0.261), 0.209 (SH=0.261); sırasıyla basıklık değerleri ise -0.388 (SH=0.517), 0.494 (SH=0.517), -1.197 (SH=0.517), -0.529 (SH=0.517) olarak saptanmıştır. Değişkenlerin çarpıklık ve basıklık değerlerinin +2 ve -2 aralığında olması, dağılımın normal kabul edilebileceğini göstermektedir (George ve Mallery, 2009:98-99).

Ölçeklerin normallik analizi için ayrıyeten katılımcı sayısının 50'den fazla olduğu durumlarda önerilen Shapiro-Wilk testi analizi sonuçları incelenmiştir. Analiz sonuçları tabloda gösterilmiştir.

Tablo 2.1 Shapiro-Wilk Analizi Sonuçları

Değişken	Değer	Df	p
Boşanmaya Uyum	0.981	85	0.232
Anneye Güvenli Bağlanma	0.849**	85	0.001

Babaya Güvenli	0.947**	85	0.002
Bağlanma			
Benlik Saygısı	0.976	85	0.120

*p<.05 **p<.01

Tablo incelendiğinde verilerin normallik analizi için boşanmaya uyum ölçeği ve benlik saygısı ölçeklerinde normallik hipotezi H1 reddedilir. Normallik hipotezinin reddedilmesi boşanmaya uyum ölçeğinde ve benlik saygısı ölçeğinde varyanslar arasında bir fark olmadığını ve verilerin homojen dağıldığını ifade etmektedir. Güvenli bağlanma ölçeği anne ve baba formunda ise analiz sonuçları verilerin homojen dağılıma sahip olmadığını göstermektedir.

Araştırma verileri ile yürütülen analizler sonucunda Shapiro-Wilk testi sonucu diğer normallik testlerinde verilerin normal dağılıma uygun olduğu değerlendirilmiştir. Ek olarak histogram grafikleri incelenmiş ve normal dağılımı gösteren yığılımlar saptanmıştır. Yapılan normallik analizi sonuçlarına göre herhangi bir katılımcının dışlanmaması yönünde karar verilerek araştırma sorularının sınanması amacı ile analiz sürdürülmüştür.

Ebeveynlerle yapılan derinlemesine görüşmeler neticesinde elde edilen veriler; içerik analizi yöntemi ile analiz edilmiştir. İçerik analizi yöntemi uygulamasında; elde edilen veriler kodlanarak kavramsallaştırılmış, oluşan kavramlar ile araştırma konusu doğrultusunda verileri açıklayan temalar oluşturulmuştur. Son adımda ulaşılan bulguların yorumlaması yapılmıştır.

Analiz sürecinde elde edilen temalar, teorik yapılar, oluşturulan model analizi, nicel ve nitel verilerin karşılaştırılması, bulgular ve tartışma bölümlerinde detaylı biçimde ele alınmıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR

Araştırmanın bulguları nicel analiz bulguları ve nitel analiz bulguları olmak üzere iki bölümde ele alınmıştır. Araştırmada temel değişkenler; bağımlı değişken olarak boşanmaya uyum, bağımsız değişkenler olarak çocukların ebeveyne yabancılaşma durumu, benlik saygısı ve ebeveynlerine güvenli bağlanma düzeyleridir. Nicel analiz bulgularının ilk kısmında, öncelikle katılımcıların demografik bilgileri ile ilgili frekans analizlerine yer verilmiştir. Akabinde araştırmanın temel değişkenleri (boşanmaya uyum, ebeveyne yabancılaşma, benlik saygısı, güvenli bağlanma) ve demografik değişkenler arası analizlere yer verilmiştir. Nicel analiz bulguları bölümünün son kısmında ise araştırma değişkenleri ile diğer analiz sonuçları ve model analizi bulgularına yer verilmiştir. Araştırmanın nitel analiz bulguları ise ilgili bölümün ikinci bölümünde; katılımcıların demografik bilgileri, nitel görüşmelerden elde edilen temalar haritası, temalara ilişkin kod frekans bilgileri ve nitel görüşmelerden elde edilen kelime bulutu bölümlerine ayrılarak sunulmuştur.

3.1. Nicel Analiz Bulguları

3.1.1. Betimleyici İstatistik Analizleri

Araştırmanın nicel analizleri toplam 85 çocuk ile gerçekleştirilmiştir. Araştırmaya katılan 85 çocuğun 48'i kız (%56,5), 37'si erkek (%43,5) katılımcılardan oluşmaktadır. Çocukların 30'u (%35,3) 9, 14'ü (%16,5) 10, 20'si (%23,5) 11, 21'i (%24,7) 12 yaşındadır. Çocukların yaş ortalaması 10.38'dir (SH=1.20). Çocukların 18'inin (%21,2) tek çocuk olduğu, 35'inin (%41,2) 1 kardeşinin olduğu, 18'inin (%21,2) 2 kardeşi olduğu, 8'inin (%9,4) 3 kardeşinin olduğu, 6'sının (%7,1) 4 veya daha fazla sayıda kardeşe sahip olduğu görülmüştür. Çocukların annelerinin 4'ünün (%5,2) eğitim durumu okur-yazar değil, 20'sinin (%26,0) eğitim durumu ilkokul mezunu, 10'unun (%13,0) eğitim durumu ortaokul mezunu, 15'inin (%19,5) eğitim durumu lise mezunu, 28'inin (%36,4) eğitim durumu üniversite mezunudur. Çocukların annelerinin 21'inin (%25,6) çalışmadığı, 61'inin (%74,4) çalıştığı saptanmıştır. Çocukların babalarının 4'ünün (%5,3) eğitim durumu okur-yazar değil, 23'ünün (%30,3) eğitim durumu ilkokul mezunu, 7'sinin (%9,2) eğitim durumu ortaokul mezunu, 18'inin (%23,7) eğitim durumu lise mezunu, 24'ünün (%31,6) eğitim durumu üniversite mezunudur. Çocukların babalarının 5'inin (%6,2) çalışmadığı, 76'sının (%93,8) çalıştığı saptanmıştır. Çocuklardan 11'inin (%13,4) anne ve babasının 0-6 aydır ayrı yaşadığı, 16'sının (%19,5) 7ay-1 yıldır ayrı yaşadığı, 12'sinin (%14,6) 1-2 yıldır ayrı yaşadığı, 10'unun (%12,2) 2-3 yıldır ayrı yaşadığı,

33'ünün (%40,2) 3 yıl ve daha fazla süredir ayrı yaşadığı görülmüştür. Çocukların 63'ünün (%75,0) anne ile, 21'inin (%25,0) babası ile birlikte yaşadığı görülmüştür. Çocukların 33'ünün (%39,3) birlikte yaşamadığı ebeveyni ile haftada bir kez görüştüğü, 23'ünün (%27,4) iki haftada bir kez görüştüğü, 6'sının (%7,1) ayda bir kez görüştüğü, 9'unun (%10,7) yılda birkaç kez görüştüğü, 13'ünün (%15,5) hiç görüşmediği bulunmuştur. Çocuklardan 34'ünü (%41,0) birlikte yaşamadığı ebeveyninin evden aldığı ve bu şekilde görüşme sağladıkları, 12'sini (%14,5) annesinin/babasının birlikte yaşamadığı ebeveyninin yanına bıraktığı, 25'inin (%30,1) birlikte yaşamadığı ebeveyni ile çocuk görüşme merkezinde görüştükleri, 12'sinin (%14,5) birlikte yaşamadığı ebeveyni ile telefonda görüştükleri saptanmıştır. Çocukların demografik bilgilerine ilişkin detaylı betimsel istatistik bilgileri aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 3.1 Katılımcıların Frekans Analizleri

Demografik Bilgi	Grup	Frekans	Yüzde (%)
Cinsiyet	Kız	48	56.5
	Erkek	37	43.5
Yaş	9	30	35.3
	10	14	16.5
	11	20	23.5
	12	21	24.7
Kardeş Sayısı	Kardeşim yok	18	21.2
	1	35	41.2
	2	18	21.2
	3	8	9.4
	4 veya daha fazla	6	7.1
Anne Eğitim Durumu	Okur-yazar değil	4	5.2
	İlkokul	20	26.0
	Ortaokul	10	13.0
	Lise	15	19.5
	Üniversite	28	36.4
Anne Çalışma Durumu	Çalışmıyor	21	25.6
	Çalışıyor	61	74.4
Baba Eğitim Durumu	Okur-yazar değil	4	5.3
	İlkokul	23	30.3
	Ortaokul	7	9.2
	Lise	18	23.7
	Üniversite	24	31.6
Baba Çalışma Durumu	Çalışmıyor	5	6.2
	Çalışıyor	76	93.8
Anne ve Babanın Ayrı Yaşama Süresi	0-6 ay	11	13.4
	7 ay-1 yıl	16	19.5
	1-2 yıl	12	14.6
	2-3 yıl	10	12.2
	3 yıldan fazla	33	40.2

Çocuğun Beraber Yaşadığı Ebeveyn	Anne	63	75.0
	Baba	21	25.0
Çocuğun Birlikte Yaşamadığı Ebeveyni İle Görüşme Sıklığı	Haftada 1 kez	33	39.3
	İki haftada 1 kez	23	27.4
	Ayda 1 kez	6	7.1
	Yılda birkaç kez	9	10.7
	Hiç	13	15.5
	Beni evden alıyor	34	41.0
	Annem/babam beni onun yanına bırakıyor	12	14.5
Çocuğun Birlikte Yaşamadığı Ebeveyni İle Görüşme Şekli	Çocuk teslim merkezinde görüşüyoruz	25	30.1
	Telefonla görüşüyoruz	12	14.5

3.1.2. Demografik Değişkenler ve Araştırma Değişkenleri Arasındaki Analiz Sonuçları

Araştırmanın demografik değişkenleri ve temel değişkenleri arasındaki ilişkiler ve etkiler aşağıda verilmektedir. Aşağıda araştırmanın temel değişkenleri (boşanmaya uyum, benlik saygısı, anneye ve babaya güvenli bağlanma) ve cinsiyete yönelik gruplar arası istatistiksel olarak anlamlı bulunan farklara ilişkin analiz sonuçları aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 3.2 Cinsiyet ve Araştırma Değişkenleri Arasında Gruplar Arası Bağımsız T Testi

Değişken	Kız		Erkek		t	p
	Ortalama	SH	Ortalama	SH		
BKGBÖ	2.4135	0.881	2.8692	0.86	-2.396	0.019*

*p<.05 **p<.01

Cinsiyet değişkeninde babaya güvenli bağlanma ölçeğiyle yapılan t-testi sonuçlarında Levene testine göre varyanslar eşit dağılmıştır ve yukarıdaki tabloda eşit dağılan varyansların sonuçları verilmiştir ($F=0.523$; $p=0.472$). 48 kız çocuk ($X=2.4135$; $SH=0.88$) ve 37 erkek çocuk ($X=2.8692$; $SH=0.86$) arasındaki fark anlamlıdır. Böylece erkek çocuklar kız çocuklardan daha fazla babaya güvenli bağlanma puanlarına sahiptir ($t=-2.396$; $p=0.019$). Boşanmaya uyum ölçeğinde cinsiyetler arası fark anlamsızdır ($t=0.781$; $p=0.437$). Benlik saygısı ölçeğinde de cinsiyetler arası fark anlamsızdır ($t=1.090$; $p=0.279$). Ayrıca anneye güvenli bağlanma ölçeğinde de cinsiyetler arası fark anlamsızdır ($t=-0.270$; $p=0.788$). Annenin çalışma durumuna göre araştırma değişkenlerinden istatistiksel olarak anlamlı bulunan farklara ilişkin analiz sonuçları aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 3.3 Annenin Çalışma Durumuna Göre Araştırma Değişkenleri Arasında Gruplar Arası Bağımsız T Testi

Değişken	Anne Çalışıyor		Anne Çalışmıyor		t	p
	Ortalama	SH	Ortalama	SH		
AKGBO	3.2066	0.62	2.8046	0.96	-1.788	0.08*

*p<.05 **p<.01

Annenin çalışma durumu değişkeninde yapılan t-testi sonuçlarında Levene testine göre varyanslar eşit dağılmıştır ve yukarıdaki tabloda eşit dağılan varyansların sonuçları verilmiştir (F=13.314; $p=0.001$). 61 annesi çalışan katılımcı (X=3.2066; SH=0.62) ve 21 annesi çalışmayan katılımcının (X=2.8046; SH=0.96) anneye güvenli bağlanma puanları arasındaki fark anlamlıdır. Böylece annesi çalışan çocuklar annesi çalışmayanlara göre daha fazla anneye güvenli bağlanma puanlarına sahiptir ($t=-1.788$, $p=0.085$). Boşanmaya uyum ölçeğinde annesi çalışan çocuklar ile annesi çalışmayan çocuklar arası fark anlamsızdır ($t=0.390$; $p=0.698$). Benlik saygısı ölçeğinde de benzer şekilde annesi çalışan çocuklar ile annesi çalışmayan çocuklar arası fark anlamsızdır ($t=1.381$; $p=0.171$). Ayrıca güvenli bağlanma düzeyi ölçeği baba formunda da annesi çalışan çocuklar ile annesi çalışmayan çocuklar arası fark anlamsızdır ($t=0.981$; $p=0.330$).

Babanın çalışma durumu değişkeninde yapılan t-testi sonuçlarında araştırma ölçekleri ile babanın çalışma durumu arasında anlamlı bir bulguya ulaşılamamıştır. Boşanmaya uyum ölçeğinde alınan puanlarda babası çalışan çocuklar ile babası çalışmayan çocuklar arası fark anlamsızdır ($t=0.459$; $p=0.647$). Benlik saygısı ölçeğinde alınan puanlarda da benzer şekilde babası çalışan çocuklar ile babası çalışmayan çocuklar arası fark anlamsızdır ($t=0.570$; $p=0.571$). Güvenli bağlanma ölçeği anne formunda da babası çalışan çocuklar ile babası çalışmayan çocuklar arasındaki fark anlamsızdır ($t=-1.341$; $p=0.184$). Güvenli bağlanma ölçeği baba formunda da babası çalışan çocuklar ile çalışmayan çocuklar arasındaki fark anlamsızdır ($t=-0.242$; $p=0.810$). Çocuğun hangi ebeveyni ile yaşadığı durumuna göre araştırma değişkenlerinden istatistiksel olarak anlamlı bulunan farklara ilişkin analiz sonuçları aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 3.4 Çocuğun Hangi Ebeveyni ile Yaşadığı Durumuna Göre Araştırma Değişkenleri Arasında Gruplar Arası Bağımsız T Testi

Değişken	Anne ile Yaşıyor		Baba ile Yaşıyor		t	p
	Ortalama	SH	Ortalama	SH		

CBUE	3.4228	0.47	3.1558	0.51	2.204	0.03*
AKGBO	3.3672	0.43	2.4046	0.96	4.466	0.00**
BKGBO	2.4054	0.85	3.2190	0.76	-3.887	0.00**

* $p < .05$ ** $p < .01$

Çocuğun hangi ebeveyni ile yaşadığı durumu değişkeninde boşanmaya uyum ölçeği ile yapılan t-testi sonuçlarında Levene testine göre varyanslar eşit dağılmıştır ve yukarıdaki tabloda eşit dağılan varyansların sonuçları verilmiştir ($F=0.244$; $p=0.623$). Annesi ile yaşayan 63 çocuk ($X=3.4228$; $SH=0.47$) ve babası ile yaşayan 21 çocuk ($X=3.1558$; $SH=0.51$) arasındaki boşanmaya uyum ölçeği puanları arasındaki fark anlamlıdır. Böylece annesi ile yaşayan çocuklar, babası ile yaşayan çocuklardan daha fazla boşanmaya uyum puanlarına sahiptir ($t=-2.204$; $p=0.030$). Çocuğun hangi ebeveyni ile yaşadığı durumu değişkeninde güvenli bağlanma ölçeği anne formu ile yapılan t-testi sonuçlarında da Levene testine göre varyanslar eşit dağılmıştır ve elde edilen varyans sonuçları tabloda verilmiştir ($F=46.435$; $p=0.001$). Annesi ile yaşayan 63 çocuk ($X=3.3672$; $SH=0.43$) ve babası ile yaşayan 21 çocuk ($X=2.4046$; $SH=0.96$) arasındaki anneye güvenli bağlanma ölçeği puanları arası fark anlamlıdır. Böylece annesi ile yaşayan çocuklar babası ile yaşayan çocuklardan daha fazla anneye güvenli bağlanma puanlarına sahiptir ($t=4.446$; $p=0.001$). Çocuğun hangi ebeveyni ile yaşadığı durumu değişkeninde güvenli bağlanma ölçeği baba formu ile yapılan t-testi sonuçlarında da Levene testine göre varyanslar eşit dağılmıştır ve elde edilen varyans sonuçları tabloda verilmiştir ($F=1.201$; $p=0.276$). Annesi ile yaşayan 63 çocuk ($X=2.4054$; $SH=0.85$) ve babası ile yaşayan 21 çocuk ($X=3.2190$; $SH=0.76$) arasındaki babaya güvenli bağlanma ölçeği puanları arası fark anlamlıdır. Böylece babası ile yaşayan çocuklar annesi ile yaşayan çocuklardan daha fazla babaya güvenli bağlanma puanlarına sahiptir ($t=-3.887$; $p=0.001$). Benlik saygısı ölçeğinde çocuğun hangi ebeveyni ile yaşadığı durumu değişkeni arası fark anlamsızdır ($t=-1.675$; $p=0.098$). Annenin eğitim durumuna göre araştırma değişkenlerinden istatistiksel olarak anlamlı bulunan farklara ilişkin analiz sonuçları aşağıdaki verilmiştir.

Tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçlarına göre benlik saygısı puanının çocukların annelerinin eğitim durumuna göre anlamlı şekilde farklılaştığı görülmüştür ($F(4,72)=3.002$, $p<.05$). Çocuklardaki benlik saygısı puanının annenin eğitim durumuna göre karşılaştırılmasına ilişkin tek yönlü varyans analizi sonuçları Tablo 3.5.'te verilmiştir.

Tablo 3.5 Benlik Saygısı Puanının Anne Eğitim Durumuna Göre Karşılaştırılmasına İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Değişken	Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F	p
Benlik Saygısı	Gruplar	2.391	4	0.598	3.002	0.024
	Arası					
	Gruplar İçi	14.338	72	0.199		
	Toplam	16.730	76			

*p<.05 **p<.01

Varyans homojenliği testinden sonra Post Hoc analizlerine geçilmiş ve LSD testi kullanılarak gruplar arasındaki fark incelenmiştir. Post Hoc analizlerine göre çocuklardaki benlik saygısı puanları, annesi okur-yazar olmayan çocukların, annesi lise mezunu olan çocuklara kıyasla anlamlı olarak daha yüksektir (Fark=.61883, $p=.01$). Çocuklarda benlik saygısı puanları, annesi okur-yazar olmayan çocukların, annesi üniversite mezunu olan çocuklara kıyasla anlamlı olarak daha yüksektir (Fark=.53214, $p=.03$). Çocuklarda benlik saygısı puanları, annesi ortaokul mezunu olan çocukların, annesi lise mezunu olan çocuklara kıyasla anlamlı olarak daha yüksektir (Fark=.44333, $p=.01$). Çocuklarda benlik saygısı puanları, annesi ortaokul mezunu olan çocukların, annesi üniversite mezunu olan çocuklara kıyasla anlamlı olarak daha yüksektir (Fark=.35714, $p=.03$). Benlik saygısı puanının annenin eğitim durumuna göre karşılaştırılmasına ilişkin Post Hoc Testi sonuçları Tablo 3.6.'da verilmiştir.

Tablo 3.6 Benlik Saygısı Puanının Anne Eğitim Durumuna Göre Karşılaştırılmasına İlişkin Post Hoc Analizi Sonuçları

Karşılaştırma	Ortalama Fark	Standart Hata	Anlamlılık	%95 Güven Aralığı	
				Alt Sınır	Üst Sınır
Okur-yazar değil-Lise	0.61833	0.25112	0.016	0.1177	1.1189
Okur-yazar değil-Üniversite	0.53214	0.23853	0.029	0.0566	1.0077

Ortaokul- Lise	0.44333	0.18218	0.017	0.0802	0.8065
Ortaokul- Üniversite	0.35714	0.16440	0.033	0.0294	0.6849

*p<.05 **p<.01

Tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçlarına göre boşanmaya uyum puanının çocukların birlikte yaşamadığı ebeveyni ile görüşme sıklığına göre marjinal olarak anlamlı şekilde farklılaştığı görülmüştür ($F(4,79) = 2.117, p=.08$). Tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçlarına göre babaya güvenli bağlanma puanının çocukların birlikte yaşamadığı ebeveyni ile görüşme sıklığına göre anlamlı şekilde farklılaştığı görülmüştür. ($F(4,79) = 3.775, p<.05$). Çocukların boşanmaya uyum puanının ve babaya güvenli bağlanma puanının çocukların birlikte yaşamadığı ebeveyni ile görüşme sıklığına göre karşılaştırılmasına ilişkin tek yönlü varyans analizi sonuçları Tablo 3.7.'de verilmiştir.

Tablo 3.7 Boşanmaya Uyum ve Babaya Güvenli Bağlanma Puanlarının Çocukların Birlikte Yaşamadığı Ebeveyni ile Görüşme Sıklığına Göre Karşılaştırılmasına İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Değişken	Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F	p
Boşanmaya Uyum	Gruplar	1.943	4	0.486	2.117	0.086
	Arası					
	Gruplar İçi	18.123	79	0.229		
	Toplam	20.065	83			
Babaya Güvenli Bağlanma	Gruplar	10.753	4	2.688	3.775	0.007
	Arası					
	Gruplar İçi	56.259	79	0.712		
	Toplam	67.012	83			

*p<.05 **p<.01

Varyans homojenliği testinden sonra Post Hoc analizlerine geçilmiş ve LSD testi kullanılarak gruplar arasındaki fark incelenmiştir. Post Hoc analizlerine göre boşanmaya uyum puanları, birlikte yaşamadığı ebeveyni ile ayda bir kez görüşen çocukların, haftada bir kez görüşen çocuklara kıyasla anlamlı olarak daha yüksektir ($Fark=-.43457, p=.04$). Boşanmaya uyum puanları, birlikte yaşamadığı ebeveyni ile hiç görüşmeyen çocukların, haftada bir kez

görüşen çocuklara kıyasla anlamlı olarak daha yüksektir (Fark=-.35823, $p=.02$). Post Hoc analizlerine göre güvenli bağlanma ölçeği baba formu puanları, birlikte yaşamadığı ebeveyni ile haftada bir kez görüşen çocukların, iki haftada bir kez görüşen çocuklara kıyasla anlamlı olarak daha yüksektir (Fark=.56688, $p=.01$). Babaya güvenli bağlanma ölçeği puanları, birlikte yaşamadığı ebeveyni ile haftada bir kez görüşen çocukların, yılda birkaç kez görüşen çocuklara kıyasla anlamlı olarak daha yüksektir (Fark=1.07879, $p=.00$). Babaya güvenli bağlanma ölçeği puanları, birlikte yaşamadığı ebeveyni ile haftada bir kez görüşen çocukların, hiç görüşmeyen çocuklara kıyasla anlamlı olarak daha yüksektir (Fark=.55816, $p=.04$). Boşanmaya uyum puanının ve babaya güvenli bağlanma puanının çocukların birlikte yaşamadığı ebeveyni ile görüşme sıklığına göre karşılaştırılmasına ilişkin Post Hoc Testi sonuçları Tablo 3.8.'de ve Tablo 3.9.'da verilmiştir.

Tablo 3.8 Boşanmaya Uyum Puanının Çocukların Birlikte Yaşamadığı Ebeveyni ile Görüşme Sıklığına Göre Karşılaştırılmasına İlişkin Post Hoc Analizi Sonuçları

Karşılaştırma	Ortalama Fark	Standart Hata	Anlamlılık	%95 Güven Aralığı	
				Alt Sınır	Üst Sınır
Haftada 1					
Kez- Ayda	-0.43457	0.21257	0.044	-0.8577	-0.0115
Bir Kez					
Haftada 1					
Kez-Hiç	-0.35823	0.15684	0.025	-0.6704	-0.0461
Görüşmüyor					

* $p<.05$ ** $p<.01$

Tablo 3.9 Güvenli Bağlanma(Baba Formu) Puanının Çocukların Birlikte Yaşamadığı Ebeveyni ile Görüşme Sıklığına Göre Karşılaştırılmasına İlişkin Post Hoc Analizi Sonuçları

Karşılaştırma	Ortalama Fark	Standart Hata	Anlamlılık	%95 Güven Aralığı	
				Alt Sınır	Üst Sınır
Haftada 1					
Kez- İki	0.56688	0.22922	0.016	0.1106	1.0231
Haftada Bir					
Kez					

Haftada 1					
Kez- Yılda	1.07879	0.31734	0.001	0.4471	1.7104
Birkaç Kez					
Haftada 1					
Kez-Hiç	0.55816	0.27633	0.047	0.0081	1.1082
Görmüyor					
*p<.05 **p<.01					

Tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçlarına göre anneye güvenli bağlanma puanının çocukların birlikte yaşamadığı ebeveyni ile görüşme şekline göre anlamlı şekilde farklılaştığı görülmüştür ($F(3,79) = 4.137, p<.05$). Çocuklardaki anneye güvenli bağlanma puanının çocukların birlikte yaşamadığı ebeveyni ile görüşme şekline göre karşılaştırılmasına ilişkin tek yönlü varyans analizi sonuçları Tablo 3.10.'da verilmiştir.

Tablo 3.10 Anneye Güvenli Bağlanma Puanının Çocukların Birlikte Yaşamadığı Ebeveyni ile Görüşme Şekline Göre Karşılaştırılmasına İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Değişken	Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F	p
Anneye Güvenli Bağlanma	Gruplar	5.899	3	1.966	4.137	0.009
	Arası					
	Gruplar İçi	37.545	79	0.475		
	Toplam	43.444	82			

*p<.05 **p<.01

Varyans homojenliği testinden sonra Post Hoc analizlerine geçilmiş ve LSD testi kullanılarak gruplar arasındaki fark incelenmiştir. Post Hoc analizlerine göre çocuklardaki anneye güvenli bağlanma puanları, birlikte yaşamadığı ebeveyni ile evden alınarak görüşme sağlayan çocukların, telefonla görüşme sağlayan çocuklara kıyasla anlamlı olarak daha yüksektir ($Fark=.80626, p=.01$). Çocuklardaki anneye güvenli bağlanma puanları, birlikte yaşamadığı ebeveyni ile birlikte yaşadığı ebeveyni tarafından bırakılarak görüşme sağlayan çocukların, telefonla görüşme sağlayan çocuklara kıyasla anlamlı olarak daha yüksektir ($Fark=.71410, p=.01$). Çocuklardaki anneye güvenli bağlanma puanları, birlikte yaşamadığı

ebeveyni ile çocuk görüşme merkezinde görüşme sağlayan çocukların, telefonla görüşme sağlayan çocuklara kıyasla anlamlı olarak daha yüksektir (Fark=.61677, $p=.01$). Anneye güvenli bağlanma puanının çocukların birlikte yaşamadığı ebeveyni ile görüşme şekline göre karşılaştırılmasına ilişkin Post Hoc Testi sonuçları Tablo 3.11.'te verilmiştir.

Tablo 3.11 Anneye Güvenli Bağlanma Puanının Çocuğun Birlikte Yaşamadığı Ebeveyni ile Görüşme Şekline Göre Karşılaştırılmasına İlişkin Post Hoc Analizi Sonuçları

Karşılaştırma	Ortalama Fark	Standart Hata	Anlamlılık	%95 Güven Aralığı	
				Alt Sınır	Üst Sınır
Evden alıyor- Telefonla görüşüyor	0.80626	0.23148	0.001	0.3455	1.2670
Annem/babam bırakıyor- Telefonla görüşüyor	0.71410	0.28144	0.013	0.1539	1.2743
Çocuk Teslim Merkezinde Görüşüyor- Telefonla Görüşüyor	0.61677	0.24211	0.013	0.1349	1.0987

* $p<.05$ ** $p<.01$

Akabinde demografik değişkenlerden yaş değişkeninin araştırma değişkenleri ile arasındaki ilişki incelenmiştir. Yaş değişkeni ile anneye güvenli bağlanma puanları arasında düşük düzeyde negatif yönlü bir ilişki saptanmıştır ($r=-0.268$, $p=0.013$). Çocukların yaşlarının artması ile birlikte anneye güvenli bağlanma puanlarının azaldığı görülmektedir. Yaş değişkeni ve araştırma değişkenleri arasındaki korelatif ilişki aşağıdaki Tablo 3.12.'de verilmiştir.

Tablo 3.12 Yaş Değişkeni ve Araştırma Değişkenleri Arasında Pearson Korelasyon Analizi Sonucu

Değişken	Boşanmaya Uyum	Benlik Saygısı	Anneye Güvenli Bağlanma	Babaya Güvenli Bağlanma
Yaş	$r=-0.049$ $p=0.656$	$r=0.021$ $p=0.851$	$r=-0.268^*$ $p=0.013$	$r=-0.112$ $p=0.318$

* $p<.05$ ** $p<.01$

3.1.3. Araştırma Değişkenleri ile İlgili Diğer Analiz Sonuçları

Araştırmaya katılım gösteren ve Baker Yabancılaşma Ölçeği uygulanan çocukların 49'u (%57,6) anneye ya da babaya yabancılaşma geliştirmemiş olup, 9'u (%10,6) anneye, 27'si (%31,8) babaya karşı yabancılaşma geliştirmiştir. Çocukların ebeveynlerine yabancılaşma durumları ile ilgili betimleyici istatistik bilgileri aşağıda Tablo 3.13'te verilmiştir.

Tablo 3.13 Çocukların Ebeveynlerine Yabancılaşma Durumları

Hedef Ebeveyn	N	%
Yabancılaşma yok	49	%57,6
Anneye yabancılaşma	9	%10,6
Babaya yabancılaşma	27	%31,8

Tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçlarına göre çocukların boşanmaya uyum puanlarının ebeveyne yabancılaşma durumlarına göre anlamlı şekilde farklılaştığı görülmüştür ($F(2,82)= 5.810$, $p<.05$). Çocukların anneye güvenli bağlanma puanının ebeveyne yabancılaşma durumlarına göre anlamlı şekilde farklılaştığı görülmüştür ($F(2,82)= 54.084$, $p<.05$). Çocukların babaya güvenli bağlanma puanının ebeveyne yabancılaşma durumlarına göre anlamlı şekilde farklılaştığı görülmüştür ($F(2,82)= 68.018$, $p<.05$). Çocukların boşanmaya uyum puanının, anneye güvenli bağlanma puanının ve babaya güvenli bağlanma puanının çocukların ebeveyne yabancılaşma durumlarına göre karşılaştırılmasına ilişkin tek yönlü varyans analizi sonuçları Tablo 3.14.'de verilmiştir.

Tablo 3.14 Boşanmaya Uyum ve Anneye Güvenli Bağlanma ve Babaya Güvenli Bağlanma Puanlarının Çocukların Ebeveynine Yabancılaşma Durumlarına Göre Karşılaştırılmasına İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Değişken	Varyans	Kareler	Serbestlik	Kareler	F	p
	Kaynağı	Toplamı	Derecesi	Ortalaması		
	Gruplar	2.491	2	1.245		
Boşanmaya	Arası				5.810	0.004
Uyum	Gruplar İçi	17.576	82	0.214		
	Toplam	20.067	84			
Anneye	Gruplar					
Güvenli	Arası	25.834	2	12.917		
Bağlanma	Gruplar İçi	19.584	82	0.239	54.084	0.001
	Toplam	45.417	84			
Babaya	Gruplar					
Güvenli	Arası	41.851	2	20.925		
Bağlanma	Gruplar İçi	25.227	82	0.308	68.018	0.001
	Toplam	67.078	84			

*p<.05 **p<.01

Varyans homojenliği testinden sonra Post Hoc analizlerine geçilmiş ve LSD testi kullanılarak gruplar arasındaki fark incelenmiştir. Post Hoc analizlerine göre çocuklardaki boşanmaya uyum puanları, babaya yabancılaşma yaşayan çocukların, yabancılaşma yaşamayan çocuklara kıyasla anlamlı olarak daha yüksektir (Fark=.37229, $p=.00$). Çocuklardaki anneye güvenli bağlanma puanları, herhangi bir ebeveynine yabancılaşma yaşamayan çocukların, anneye yabancılaşma yaşayan çocuklara kıyasla anlamlı olarak daha yüksektir (Fark=1.59023, $p=.00$). Çocuklardaki anneye güvenli bağlanma puanları, babaya yabancılaşma yaşayan çocukların, herhangi bir ebeveynine yabancılaşma yaşamayan çocuklara kıyasla anlamlı olarak daha yüksektir (Fark=0.35203, $p=.00$). Çocuklardaki anneye güvenli bağlanma puanları, babaya yabancılaşma yaşayan çocukların, anneye yabancılaşma yaşayan çocuklara kıyasla anlamlı olarak daha yüksektir (Fark=1.94226, $p=.00$). Çocuklardaki babaya güvenli bağlanma puanları, herhangi bir ebeveynine yabancılaşma yaşamayan çocukların, babaya yabancılaşma yaşayan çocuklara kıyasla anlamlı olarak daha yüksektir (Fark=1.28746, $p=.00$). Çocuklardaki babaya güvenli bağlanma puanları, anneye yabancılaşma yaşayan çocukların, herhangi bir ebeveynine yabancılaşma yaşamayan çocuklara kıyasla anlamlı olarak daha yüksektir (Fark=0.81345, $p=.00$). Çocuklardaki babaya güvenli bağlanma puanları, anneye yabancılaşma

yaşayan çocukların, babaya yabancılaşma yaşayan çocuklara kıyasla anlamlı olarak daha yüksektir (Fark=2.10092, $p=.00$). Boşanmaya uyum, anneye güvenli bağlanma ve babaya güvenli bağlanma puanlarının çocukların yabancılaşma yaşama durumlarına göre karşılaştırılmasına ilişkin Post Hoc Testi sonuçları Tablo 3.15., Tablo 3.16. ve Tablo 3.17’de verilmiştir.

Tablo 3.15 Boşanmaya Uyum Puanının Çocuğun Yabancılaşma Yaşama Durumuna Göre Karşılaştırılmasına İlişkin Post Hoc Analizi Sonuçları

Karşılaştırma	Ortalama Fark	Standart Hata	Anlamlılık	%95 Güven Aralığı	
				Alt Sınır	Üst Sınır
Babaya Yabancılaşma- Yabancılaşma Yok	0.37229	0.11096	0.001	0.1516	0.5930

* $p<.05$ ** $p<.01$

Tablo 3.16 Anneye Güvenli Bağlanma Puanının Çocuğun Yabancılaşma Yaşama Durumuna Göre Karşılaştırılmasına İlişkin Post Hoc Analizi Sonuçları

Karşılaştırma	Ortalama Fark	Standart Hata	Anlamlılık	%95 Güven Aralığı	
				Alt Sınır	Üst Sınır
Yabancılaşma yok- Anneye Yabancılaşma Babaya Yabancılaşma- Yabancılaşma Yok	1.59023	0.17723	0.001	1.2377	1.9428
Babaya Yabancılaşma- Yabancılaşma Yok	0.35203	0.11713	0.004	0.1190	0.5850
Babaya Yabancılaşma- Anneye Yabancılaşma	1.94226	0.18810	0.001	1.5681	2.3165

* $p<.05$ ** $p<.01$

Tablo 3.17 Babaya Güvenli Bağlanma Puanının Çocuğun Yabancılaşma Yaşama Durumuna Göre Karşılaştırılmasına İlişkin Post Hoc Analizi Sonuçları

Karşılaştırma	Ortalama Fark	Standart Hata	Anlamlılık	%95 Güven Aralığı	
				Alt Sınır	Üst Sınır
Yabancılaşma yok- Babaya Yabancılaşma	1.28746	0.13294	0.001	1.0230	1.5519
Yabancılaşma Anneye Yabancılaşma	0.81345	0.20115	0.001	0.4133	1.2136
Yok Anneye Yabancılaşma- Babaya Yabancılaşma	2.10092	0.21349	0.001	1.6762	2.5256

*p<.05 **p<.01

Araştırmanın bağımlı değişkeni boşanmaya uyum ve bağımsız değişkenlerinden olan benlik saygısı, güvenli bağlanma anne ve baba formları için yürütülen Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Katsayısı analizi aşağıda Tablo 3.18.'te verilmiştir. Ayrıca araştırmada oluşturulan modelin gerçekleşmesi için gerekli ön koşul olan değişkenler arası korelasyonun incelenmesi için yürütülen analiz sonuçları incelenmiştir.

Tablo 3.18 Araştırma Değişkenleri Arasında Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Katsayısı Analiz Sonuçları

Değişken	Ortalama	Standart Hata	1	2	3	4
CBUE(1)	3.36	0.49	-	-0.387**	0.276*	-0.231*
CBSO(2)	1.79	0.46	-0.387**	-	-0.261	0.085
AKGBO(3)	3.11	0.74	0.276*	-0.261*	-	-0.408**
BKGBO(4)	2.61	0.89	-0.231*	0.085	-0.408**	-

*p<.05 **p<.01

Tablodaki değerler incelendiğinde; boşanma uyum ve benlik saygısı arasında orta düzeyde negatif yönde bir ilişki vardır($r=-0.387$; $p=0.001$). Boşanmaya uyum ve anneye güvenli bağlanma arasında düşük düzeyde pozitif yönlü bir ilişki vardır ($r=0.276$; $p=0.011$). Boşanmaya

uyum ve babaya güvenli bağlanma arasında düşük düzeyde negatif yönlü bir ilişki vardır ($r=-0.231$; $p=0.033$). Benlik saygısı ile anneye güvenli bağlanma arasında düşük düzeyde negatif bir ilişki vardır ($r=-0.261$; $p=0.016$). Anneye güvenli bağlanma ile babaya güvenli bağlanma arasında orta düzeyde negatif bir ilişki vardır ($r=-0.408$; $p=0.001$).

Model analizlerinin uygulanabilmesi için Hayes'in 4.2. Macro eklentisi SPSS programına dâhil edilmiştir. Model analizi için bu eklenti kullanılmıştır. Araştırmanın değişkenleri ile farklı model analizleri gerçekleştirilmiş olup, sonuçları marjinal olarak anlamlı olan modelin bulgularının sunulmasına karar verilmiştir. Çocuklarda benlik saygısının boşanmaya uyum düzeyine etkisinde, anneye güvenli bağlanmanın aracı rolünün olup olmadığının değerlendirilmesi için yapılan analizde bağımlı değişken olarak programa boşanmaya uyum, bağımsız değişken olarak benlik saygısı, aracı değişken olarak anneye güvenli bağlanma girilmiştir. Kurgulanan araştırma modeli Hayes'in 4.2. Macro eklentisinde model 4'ü temsil etmektedir. Gerçekleştirilen model analizinin bulguları aşağıda Tablo 3.19'da verilmiştir.

Tablo 3.19 Model Analizi Sonucu

-	R	R ²	F	df1	df2	p
Model	0.2608	0.07	6.06	1	83	0.015

* $p<.05$ ** $p<.01$

Model analizi bulguları incelendiğinde kurgulanan model marjinal olarak anlamlıdır ($F=6.06$; $p=0.015$). Her ne kadar dolaylı etki için hesaplanan güven aralığı sıfır içermekte ve aracı değişkenin anlamlılık düzeyi geleneksel olarak kabul edilen değer olan .05'in üzerinde kalmış olsa da, analiz sonucu marjinal olarak anlamlı kabul edilebilir. Alanyazında özellikle son yıllarda psikolojinin çeşitli alanlarında artan bir oranda marjinal anlamlılığın kabul gördüğü, benzer bulguların varlığı, teorik çerçevenin güçlü olması, örneklemin niteliği ve niceliği gibi faktörlerin bağlamsal olarak değerlendirilmesi gerektiği ve bu faktörlerin modelin anlamlılığını desteklediği kabul görmektedir (Pritschel vd., 2016:1039).

Model incelendiğinde; benlik saygısının boşanmaya uyum düzeyi ile ilişkisinde anneye olan güvenli bağlanmanın etkisindeki varyansların %7'si açıklanmaktadır. Vurgulanan varyanslardaki değişkenlerin dağılımları ile ilgili analiz sonuçları aşağıdaki Tablo 3.20.'de verilmiştir.

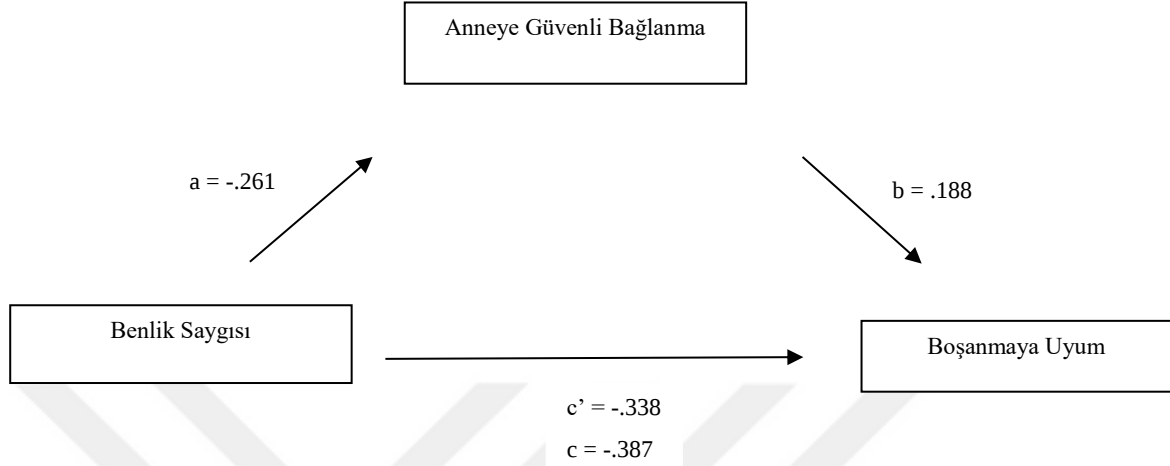
Tablo 3.20 Değişkenlerin Model Analizi Sonuçları

Değişkenler	Standardize Edilmemiş Beta	Standardize Beta	t	p	Alt Güven Aralığı	Üst Güven Aralığı
Benlik Saygısı->Anneye Güvenli Bağlanma	-0.4158	-0.2608	-2.4609	0.0159	-0.7519	-0.0797
Anneye Güvenli Bağlanma->Boşanmaya Uyum	0.1247	0.1876	1.8138	0.0734	-0.0121	0.2615
Benlik Saygısı->Boşanmaya Uyum	-0.3579	-0.3377	-3.2642	0.0016	-0.5760	-0.1398
(Direct Etki)						
Benlik Saygısı->Boşanmaya Uyum	-0.4097	-0.3866	-3.8188	0.0003	-0.6231	-0.1963

*p<.05 **p<.01

Model analizinin sonuçlarına bakıldığında; benlik saygısından anneye güvenli bağlanma düzeyine giden modelde etki anlamlıdır ($t=-2.4609$; $p=0.015$). Bu etkinin büyüklüğü ise beta değeri ile verilmektedir. Standardize edilmemiş beta değeri -0.4158 olarak hesaplanmış olup, beta değeri ise -0.2608 olarak hesaplanmıştır. Anneye güvenli bağlanma düzeyinden boşanma uyuma giden modelde etki marjinal olarak anlamlıdır ($t=1.8138$; $p=0.073$). Bu etkinin analizinde standardize edilmemiş beta 0.1247 olarak hesaplanırken, standardize beta değeri 0.1876 olarak hesaplanmıştır. Araştırmanın bağımlı değişkeni ve bağımsız değişkenlerinden benlik saygısı arasındaki direkt etki incelendiğinde hesaplanan etki anlamlıdır ($t=-3.2642$; $p=0.001$). Bu etkinin standardize edilmemiş beta değeri -0.3579 olarak hesaplanırken, standardize beta değeri -0.3377 olarak hesaplanmıştır. Modelin bağımlı ve bağımsız değişkenleri arasındaki etki incelenecek olursa; benlik saygısı değişkeninden boşanmaya uyum değişkenine olan model etkisi incelendiğinde etki anlamlıdır ($t=-3.8188$; $p=0.000$). İncelenen bu etkinin standardize edilmemiş beta değeri -0.4097 olarak hesaplanmış olup, standardize beta değeri -0.3866 olarak hesaplanmıştır. Sonuç olarak; benlik saygısı ile boşanma uyum düzeyi

arasındaki ilişkide anneye güvenli bağlanma düzeyinin marjinal olarak kısmi aracılığı rolü olduğu yorumu yapılabilir.

Şekil 3.1 Model Analizi Sonucu

Model analizi sonuçlarının şekil olarak ifade edilmiş hali yukarıda sunulmuştur. Benlik saygısı değişkeninden anneye güvenli bağlanma düzeyi değişkenine giden yol (a yolu), anneye güvenli bağlanma değişkeninden boşanmaya uyum değişkenine giden yol (b yolu), benlik saygısı değişkeninden kurgulanan model dâhilinde boşanmaya uyum değişkenine giden yol (c yolu) ve benlik saygısı değişkeninden aracı değişken etkisi gözetilmeden direkt boşanmaya uyum değişkenine giden yol (c' yolu) resmedilmiştir. Bu değerler incelendiğinde, benlik saygısı ve boşanma uyum arasında anneye güvenli bağlanmanın marjinal olarak anlamlı kısmi aracılık etkisinin modelde sınanabildiği görülmektedir.

Kısmi aracılığın tam anlamıyla hesaplanabilmesi için dolaylı etkilerin analiz sonuçları değerlendirilmiştir. Anneye güvenli bağlanma düzeyinin dolaylı etki analiz değerlerinde etki - 0.0519 olarak hesaplanmış ve güven aralığı -0.1611 ve 0.0007 olarak hesaplanmıştır. Baron ve Keny'e (1986:1178) göre aracı model analizinde dolaylı etki analizinin güven aralıklarının 0 içermemesi aracı değişkenin anlamlı olarak kısmi aracılığı rolünün kanıtıdır. Araştırmada sınanan modelde; anneye güvenli bağlanmanın dolaylı etkisindeki güven aralıklarına bakıldığında 0 içerdiği ancak değerin 0 noktasından uzaklaşmaması, 0 noktasında durması nedeni ile anneye güvenli bağlanmanın modeldeki kısmi aracılığı rolünün marjinal olarak anlamlı olduğu kabul edilebilir.

3.2. Nitel Analiz Bulguları

Araştırmanın nitel veri toplama kısmında boşanma sürecinde olan ve(ya) boşanmış olan 10 anne ve 10 babaya sosyodemografik bilgilerini, yaşadıkları ayrılık deneyimlerini, ayrılık sonrasındaki olumlu ve olumsuz yaşantılarını, ayrılık süreci sonrasında çocukları ile olan ilişkilerini, çocuklarının ayrılık sürecindeki deneyimleri ile ilgili farkındalıklarını, ayrılık sürecine uyum becerilerini, ebeveyne yabancılaşma olgusu ile ilgili bilgilerini ve deneyimlerini irdelenecek sorular yöneltilmiştir.

3.2.1. Katılımcıların Demografik Bilgileri

Katılımcıların demografik bilgilerini içeren bilgiler aşağıdaki Tablo 3.21.'de verilmiştir. Katılımcıların kimlik bilgilerinin gizliliğini sağlamak amacı ile anne katılımcılar AK1'den AK10'a kadar, baba katılımcılar BK1'den BK10'a kadar kodlanarak bulgulara sunulmuştur.

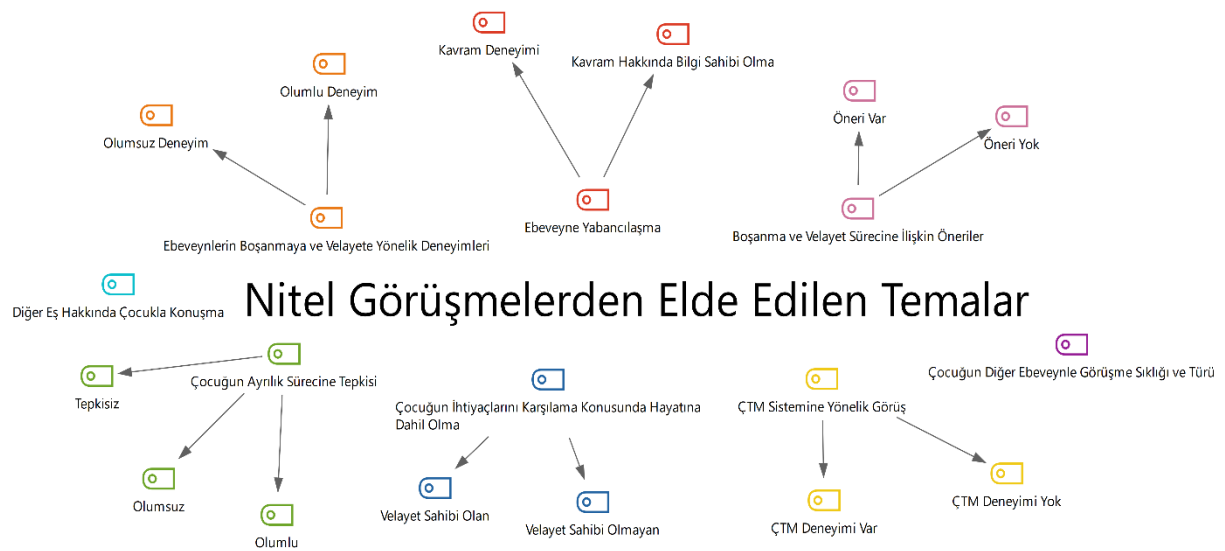
Tablo 3.21 Katılımcılara Ait Demografik Bilgileri

Katılımcı	Eğitim durumu	Çalışma durumu	Nafaka	Medeni hal	Çocuğun kiminle yaşadığı
AK1	İlkokul	Çalışmıyor	900 TL alıyor	Bekar	Anne
AK2	Lise	Çalışıyor	Almıyor	Evli	Anne
AK3	Ortaokul	Çalışıyor	Almıyor	Evli	Anne
AK4	İlkokul	Çalışmıyor	Almıyor	Bekar	2 çocuk anne 2 çocuk baba
AK5	Lisans	Çalışıyor	Almıyor	Bekar	Anne
AK6	Lise	Çalışıyor	Almıyor	Evli	Anne
AK7	Lise	Çalışıyor	500 TL Alıyor	Bekar	Anne
AK8	Önlisans	Çalışıyor	1500 TL Alıyor	Evli	Anne
AK9	Lisans	Çalışmıyor	4000 TL Alıyor	Bekar	Anne
AK10	Lisans	Çalışıyor	1200 TL Alıyor	Bekar	2 çocuk baba 1 çocuk anne
BK1	Lise	Çalışıyor	5000 TL Veriyor	Bekar	2 çocuk anne 1 çocuk baba
BK2	Lisans	Çalışıyor	Almıyor	Evli	Baba
BK3	Ortaokul	Çalışıyor	Vermiyor	Evli	Anne
BK4	Lise	Çalışıyor	Vermiyor	Bekar	Baba
BK5	Ortaokul	Çalışıyor	500 TL Alıyor	Evli	Baba
BK6	Y. Lisans	Çalışıyor	4000 TL Veriyor	Bekar	Anne
BK7	Y. Lisans	Çalışıyor	17000 TL Veriyor	Evli	Anne
BK8	Lise	Çalışıyor	Vermiyor	Evli	Anne
BK9	Önlisans	Çalışıyor	4000 TL Veriyor	Bekar	Anne
BK10	Y. Lisans	Çalışıyor	6600 TL veriyor	Evli	Anne

Araştırmada nitel görüşme yapılan katılımcıların yaşları 31 ve 47 arasında değişmektedir (Ort=40.7; SS=4.52; Min=31; Max=47). Katılımcıların aylık ortalama gelirleri, 0 Türk lirası ile 100 bin Türk lirası arasında değişim göstermektedir (Ort=48195; SS=28641.88; Min=0; Max=100000). Katılımcıların evlilik süreleri 6 yıl ile 28 yıl arasında değişim göstermektedir (Ort=144(ay); SS=72.09(ay); Min=72(ay); Max=336(ay)). Katılımcıların ayrılık süreleri 4 ay ile 9 yıl arasında değişiklik göstermektedir (Ort=50.6(ay); SS=27.5(ay); Min=4(ay); Max=108(ay)).

3.2.2. Nitel Görüşmelerden Elde Edilen Temalar Haritası

Demografik bilgilerin incelenmesinin akabinde katılımcıların görüşmelerde verdikleri cevaplar kodlanarak, araştırma konusuna uygun olarak temalar belirlenmiştir. Maxqda Pro 2020 programında yürütülen içerik analizi doğrultusunda araştırma hipotezini sınamak amacıyla 8 tema oluşturulmuştur. Bunlar; ‘ebeveynlerin boşanmaya ve velayete yönelik deneyimleri’, ‘çocuğun diğer ebeveynle görüşme sıklığı ve türü’, ‘çocuğun ayrılık sürecine tepkisi’, ‘ebeveyne yabancılaşma’, ‘çocuğun ihtiyaçlarını karşılama konusunda hayatına dâhil olma’, ‘diğer eş hakkında çocukla konuşma’, ‘Çtm sistemine yönelik görüş’, ‘boşanma ve velayet sürecine ilişkin öneriler’ dir. Oluşturulan temalara ilişkin kavramsal haritalama aşağıda verilmiştir.

Şekil 3.2 Nitel Görüşmelerden Elde Edilen Temalar

3.2.3. Nitel Görüşmelerden Elde Edilen Temalara İlişkin Kod Frekans Bilgileri

Temalara dair bulguların ortaya koyulabilmesi adına her temaya ilişkin alt temalar ve bu temaların frekansları aşağıdaki Kod Frekans Tablosunda verilmiştir.

Tablo 3.22 Kod Frekans Tablosu

Kod Sistemi	AK1	AK2	AK3	AK4	AK5	AK6	AK7	AK8	AK9	AK10	BK1	BK2	BK3	BK4	BK5	BK6	BK7	BK8	BK9	BK10	TOP..
▼ Ebeveynlerin Boşanmaya ve Velayete Yönelik Deneyimleri																					0
Olumlu Deneyim		1	1		1			1		1		1			1	1	1	1	1	1	11
Olumsuz Deneyim	2	1	1	2	1	2	2	1	2	1	2	1	2	2	1	1	1	2	1	2	30
▼ Çocukun Ayrılık Sürecine Tepkisi																					0
Olumlu					1			1				1									3
Olumsuz	1	1		1		1				1	1			1	1	1	1		1	1	13
Tepkisiz	1	1	1		1		1	1	1	1						1	1	1			11
▼ Çocukun İhtiyaçlarını Karşılama Konusunda Hayatına Dahil Olma																					0
Velayet Sahibi Olan	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1		1			1						12
Velayet Sahibi Olmayan											1			1	1		1	1	1	1	8
Çocukun Diğer Ebeveynle Görüşme Sıklığı ve Türü	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	20
Diğer Eş Hakkında Çocukla Konuşma	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	20
▼ Ebeveynin Yabancılaşma																					0
Kavram Deneyimi	1	1	1	1	1	1	1	1	1	3	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	22
Kavram Hakkında Bilgi Sahibi Olma	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	20
▼ ÇTM Sistemine Yönelik Görüş																					0
ÇTM Deneyimi Var	1							1	1	1		1			1	1			1	1	9
ÇTM Deneyimi Yok		1	1	1	1	1	1				1		1	1			1	1			11
▼ Boşanma ve Velayet Sürecine İlişkin Öneriler																					0
Öneri Var		1	1		1	1	1	1	1	1	1	1	1		1	1	1	1	1	1	17
Öneri Yok	1			1											1						3
Σ TOPLAM	11	13	10	10	11	10	10	11	10	13	10	10	10	10	10	11	11	11	10	10	210

3.2.3.1. Ebeveynlerin Boşanmaya ve Velayete Yönelik Deneyimleri Teması

Tablo 3.22. incelendiğinde; katılımcılardan elde edilen yanıtlar doğrultusunda oluşturulan ebeveynlerin boşanmaya ve velayete yönelik deneyimleri teması; olumlu deneyim ve olumsuz deneyim olmak üzere iki alt temaya ayrılmıştır. Olumlu deneyimlere dair 11 kodlama (%5.2) yapılırken, olumsuz deneyimlere dair 30 kodlama (%14.3) yapılmıştır. Katılımcılardan elde edilen yanıtlar değerlendirildiğinde frekans değeri en yüksek kod, boşanmaya ve velayet süreçlerine yönelik olumsuz deneyimler alt teması olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu tema toplam frekansın % 14,3’ünü açıklamaktadır ve bu iki alt temaya ilişkin katılımcı ifadelerinden oluşan bazı betimsel alıntılar aşağıda verilmiştir.

Olumlu Deneyim:

‘Boşandıktan sonra özgüvenim yerine geldi. Kendimi daha güçlü hissediyorum. Hem çalışıyorum hem çocuğuma bakıyorum. “Yapamazsın”, “güçlü kadın olamazsın” dediler ama oldum. Çocuğumla istediğimi yapıyorum. Çocuğum da ben de daha özgürüz’.

‘Ayrılık sürecinden sonra çocuklarımla daha verimli ve mutlu zaman geçiriyorum. Çocuklarım da ben de daha özgür ve huzurluyuz.’

Olumsuz Deneyim

‘Boşanma sürecinin benim için zor tarafı insanların tepkileri ile savaşmak zorunda kalmam. Yaşadığım yer köy gibi bir yer olduğu için insanlar çok yargılıyor kararımı, yaptıklarımı, işimi. Maddi olarak da zorlanıyorum ama evlilik birliği içerisinde de her şeyi kendim hallederdim. Bu nedenle maddi olarak yaşadığım zorluklar adına ayrılık öncesi veya sonrası fark eden bir şey olmadı.’

‘Boşanma davası açmak ve akabindeki süreçler erkekler için daha zordur... Boşanma sürecinde çocuğa ebeveyn yabancılaştırması yaşatılırsa bir anda kendi çocuğunuz ile ilgili çocuk istismarı suçlaması ile karşı karşıya kalabiliyorsunuz. Ben buna maruz kaldım. Kendim, kendi çocuğumun ve anne babası olarak bizlerin adli tıpa sevkini talep ettim suçsuzluğumu kanıtlamak için. Nihayetinde aklandım. Çocuklar maruz kaldıkları yabancılaşma davranışları yüzünden kişisel ilişki sürecine huysuz geliyordu. Ortama alıştırmaya çalışıyordum onları. Benim yanımdan annenin yanına dönmek istemediklerinde, annelerine bunu açıkça söylemedikleri için annelerine hasta oldukları, benim onları hastaneye götüreceğim şeklinde yalanlara başvurlardı.’

3.2.3.2. Çocuğun Ayrılık Sürecine Tepkisi Teması

Tablo 3.22.’de sunulduğu üzere; katılımcılardan elde edilen yanıtlar doğrultusunda oluşturulan çocuğun ayrılık sürecine tepkisi teması; olumlu, olumsuz ve tepkisiz olmak üzere üç alt temaya ayrılmıştır. Olumlu tepkilere dair 3 kodlama (%1.4) yapılırken, olumsuz tepkilere dair 13 kodlama (%6.2) ve tepkisiz alt temasına dair 11 kodlama (%5.2) yapılmıştır. Katılımcılardan elde edilen yanıtlar değerlendirildiğinde frekans değeri en yüksek alt tema kodu, çocuğun ayrılık sürecine olumsuz tepkisi alt teması olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu tema toplam frekansın % 6.2’sini açıklamaktadır ve bu üç alt temaya ilişkin katılımcı ifadelerinden oluşan bazı betimsel alıntılar aşağıda verilmiştir.

Olumlu tepki:

‘Çocuk 3 yaşına kadar şiddet olan bir evde büyüdü. Boşandıktan sonra rahatladı.’

‘Biraz rahatlama oldu. Daha sakin ve dingin bir ruh hali oldu çünkü babasından çekiniyordu. Oğlumun güvenli alan sıralaması şöyle; 1-okul, 2-anne evi, 3-anneanne evi, 4-babaanne evi, 5-baba evi.

Olumsuz tepki:

‘Çocuk ayrılık kararına başlangıçta tepki gösterdi. Neden diye sorguladı. Bana karşı sinirliydi. Neden evden taşındık, neden bıraktık diye sorguladı. Sonrasında ben açıkladım durumu.’

‘Ayrılık sürecinden sonra çocuklar çok değiştiler. Anne ya da babanın eksikliğini hissediyorlar. Gece alt ıslatma gibi davranışları başladı. Davranış değişiklikleri var. Bunlar ödev yapmama, ders çalışmama, yüzmeme gibi şeyler.’

Tepkisiz:

‘Çocuklarda aile yaşantısı içerisindeki sorunlardan bıktıkları için ayrılmamızı istiyorlardı. Bu nedenle ayrılık kararına tepki vermediler. Kısa zamanda alıştılar. Üstelik ilk defa ayrılık kararı almıyoruz eşim ile bu nedenle çocuklar alışıklar.’

‘Büyük çocuklarım ayrılık kararına tepki göstermediler. Evlilik birliği içerisinde olan sorunları biliyorlardı zaten. Oğlum da hiç tepki vermedi. Herhangi bir davranış değişikliği yaşamadık.’

3.2.3.3. Çocuğun İhtiyaçlarını Karşılama Konusunda Hayatına Dâhil Olma Teması

Tablo 3.22.’de görüldüğü gibi; katılımcılardan elde edilen yanıtlar doğrultusunda oluşturulan çocuğun ihtiyaçlarını karşılama konusunda hayatına dâhil olma teması; velayet sahibi olan ve velayet sahibi olmayan olmak üzere iki alt temaya ayrılmıştır. Velayet sahibi olan ebeveynlerin çocuklarının ihtiyaçlarını karşılama konusunda hayatlarına dâhil olmalarına dair 12 kodlama (%5.7) yapılırken, velayet sahibi olmayan ebeveynlerin çocuklarının ihtiyaçlarını karşılama konusunda hayatlarına dâhil olmalarına dair 8 kodlama (%3.8) yapılmıştır. Katılımcılardan elde edilen yanıtlar değerlendirildiğinde frekans değeri en yüksek alt tema kodu, velayet sahibi olan alt teması olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu tema toplam frekansın % 5.7’sini açıklamaktadır ve bu iki alt temaya ilişkin katılımcı ifadelerinden oluşan bazı betimsel alıntılar aşağıda verilmiştir.

Velayet sahibi olan:

‘Çocukların ihtiyaçlarını tamamı ile ben(anne) karşılıyorum. Ailem destek oluyor. Annem ve abim. Eski eşim nafaka dışında maddi destek sağlamıyor. Çocuklara kıyafet vs alıyor ancak aldığı eşyaları kendi evinde bıraktırıyor.’

‘Çocuğun masraflarını tek başıma karşılıyorum. Annesi bu hususta destek olmuyor. Anne velayet değişikliği davası açtıktan sonra mahkeme süreci için küçük destekler sağlamaya başladı. Küçük hediyeler ve kıyafetleri içeriyor bu destek.’

Velayet sahibi olmayan:

‘Nafaka ödemesi haricinde çocuğun okul masraflarını anne ile ortak ödüyoruz. Yazın bende(baba) kaldığı zamanlarda özel kurslarının masraflarını ben karşılıyorum.’

‘Nafaka haricinde aylık kılık, kıyafet, eğitim vs gibi ihtiyaçları için 10 bin lira harcama yapıyorum. Kişisel ilişki sürecinde yaptığımız harcamalar aylık 15 bin lirayı buluyor. Evlilik birliği içerisinde olduğu gibi halen her iki çocuğumun da özel sağlık sigortasını masrafı olan yıllık 70 bin lirayı ben karşılıyorum.’

3.2.3.4. Çocuğun Diğer Ebeveynle Görüşme Sıklığı ve Türü Teması

Katılımcılardan elde edilen yanıtlar doğrultusunda çocuğun diğer ebeveynle görüşme sıklığı ve türü teması oluşturulmuştur. Bu temaya dair 20 kodlama (%9.5) yapılmış olup, tema toplam frekansın % 9.5’ini açıklamaktadır ve bu temaya ilişkin katılımcı ifadelerinden oluşan bazı betimsel alıntılar aşağıda verilmiştir.

Çocuğun diğer ebeveynle görüşme sıklığı ve türü:

‘Ayda iki kez yatılı olacak şekilde baba ile görüşüyor. Çocuk teslim merkezi aracılığı ile çocuğu görüyor.’

‘Çocuklar şu anda baba ile hiç görüşmüyorlar. En son 2021 yılı Eylül ayında görüştüler.’

3.2.3.5. Diğer Eş Hakkında Çocukla Konuşma Teması

Katılımcılardan elde edilen yanıtlar doğrultusunda diğer eş hakkında çocukla konuşma teması oluşturulmuştur. Bu temaya dair de 20 kodlama (%9.5) yapılmış olup, tema toplam frekansın % 9.5’ini açıklamaktadır ve bu temaya ilişkin katılımcı ifadelerinden oluşan bazı betimsel alıntılar aşağıda verilmiştir.

Diğer eş hakkında çocukla konuşma:

‘Çocuklar ile babaları hakkında hep iyi şeyler konuşurum. Babanın çocuklarına yönelik kötü bir davranışı olmadı ancak ilgisizdir. Çocuklar hakkında hiçbir konuda bilgi sahibi değildir.’

‘Çocukla annesi hakkında konuşmuyorum. Çocuğumun maruz kaldığı ebeveyn yabancılaştırmasını engellemek, etkilerini yok etmek ve güvenli bir aile ortamı kurabilmek için annesi ile ilgili hiç konuşmadım. Boşanma sebebimiz annenin çocuğa şiddet uygulamasıdır. Adliyeye sosyal inceleme raporu için görüşmeye gelmeden önce bile çocuğun düşüncelerini yönlendiriyordu. Çocuğa attığı mesajları mahkemeye sunduk.’

3.2.3.6. Ebeveyne Yabancılaştırma Teması

Tablo 3.22.’de verildiği üzere; katılımcılardan elde edilen yanıtlar doğrultusunda oluşturulan ebeveyne yabancılaştırma teması; ebeveynlerin bu olgu ile ilgili deneyimlerini kavramsallaştırmak adına kavram deneyimi ve olguya dair ebeveynlerin bilgi sahibi olup olmadıklarını sınamak amacıyla kavram hakkında bilgi sahibi olma olmak üzere iki alt temaya ayrılmıştır. Ebeveyne yabancılaştırmaya dair kavram deneyimi alt teması için 22 kodlama (%10.5) yapılırken, kavram hakkında bilgi sahibi olmaya dair 20 kodlama (%9.5) yapılmıştır. Katılımcılardan elde edilen yanıtlar değerlendirildiğinde frekans değeri en yüksek alt tema kodu, kavram deneyimi alt teması olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu tema toplam frekansın % 10.5’ini açıklamaktadır ve bu iki alt temaya ilişkin katılımcı ifadelerinden oluşan bazı betimsel alıntılar aşağıda verilmiştir.

Kavram deneyimi:

‘Bu kavramın hayatımda olduğunu düşünüyorum. Çocukların annesi çocuklara ‘ babanla görüşme, babanı arama’ diye kızıyor. Kapının önüne koyarak çocuğu cezalandırıyor. Bu nedenlerle çocuk bana ilgi göstermeye çekiniyor. Sarılmaktan bile korkuyor. Kişisel ilişki zamanlarımızda bir süre sonra rahatlayıp bırakıyor kendini. Küçük çocuk ‘ annem beni gebertir’ şeklinde cümleler kuruyor.’

‘Çocuklar evde babanın bana uyguladığı fiziksel ve psikolojik şiddete tanık oldular. Bu nedenle babadan uzaklaşıyorlardı. Babaya bana küfredmesi sebebi ile küsüyorlardı. Babaları evden bir süreliğine bir yere gittiği zamanlarda “Oh ne güzel, babam evde yok” gibi cümleler kurmaya başladı oğlum. Ben istemiyorum babalarına düşman olmalarını bu nedenle elimden geleni yapıyorum.’

Kavram hakkında bilgi sahibi olma:

‘Ebeveyne yabancılaşma kavramını duydum. Hatta bu kavram hakkında araştırma yaptım. Ebeveyne Yabancılaşma bir ebeveynin diğer ebeveyne karşı çocuğu manipölasyonudur. Hatta aynı evde bile olabilir. Çocuk diğer ebeveyne karşı zamanla duygusal olarak uzaklaşır.’

‘Bu kavramı duymadım. Ancak bir ebeveynin çocuğu doldurarak diğer ebeveynden uzaklaştırması ya da çocuğun örneğın şiddet gördü ise veya ihtiyaçları karşılanmadı ise ebeveynden uzaklaşması olabilir.’

3.2.3.7. ÇTM Sistemine Yönelik Görüş Teması

Tablo 3.22.’de gösterildiğı üzere; katılımcılardan elde edilen yanıtlar doğrultusunda oluşturulan ÇTM sistemine yönelik görüş teması; ebeveynlerin çocuk teslim merkezi aracılığı ile kişisel ilişki kurma deneyimlerinin olup olmaması durumuna göre ÇTM deneyimi var ve ÇTM deneyimi yok olmak üzere iki alt temaya ayrılmıştır. ÇTM deneyimi var alt teması için 9 kodlama (%4.2) yapılırken, ÇTM deneyimi yok alt temasına dair 11 kodlama (%5.2) yapılmıştır. Katılımcılardan elde edilen yanıtlar değerlendirildiğinde frekans değeri en yüksek alt tema kodu, ÇTM deneyimi yok alt teması olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu tema toplam frekansın % 5.2’sini açıklamaktadır ve bu iki alt temaya ilişkin katılımcı ifadelerinden oluşan bazı betimsel alıntılar aşağıda verilmiştir.

ÇTM deneyimi var:

‘Kurulan çocuk teslimi ve kişisel ilişki kurma sisteminin olumlu yönleri olduğu gibi geliştirilmesi gereken yönleri de bulunmaktadır. Öncelikle teslim mekânları fiziksel olarak daha yeterli hale getirilmelidir. Kişisel ilişki kurma hakkımın uzman refakatinde olduğu zamanlarda çocuğumla uzman eşliğinde teslim mekânında zaman geçirmek zorundaydım ancak çocukla oyun oynayabileceğim bir alan bulunmamaktaydı. Ortam küçük bir çocukla zaman geçirmek adına tam anlamıyla ihtiyacı karşılamıyordu. Ayrıca bir uzmanın ilgilenmesi gereken dosya sayısının azaltılması, bizlerin uzmanların mesleki bilgilerinden daha etkin yararlanabilmemizi sağlayacaktır. Sistemin faydaları ise; tarafların birbiri ile karşılaşmaması, uzmanların eşliğinde işlemlerin yapılması ve hizmetlerden ücretsiz faydalanabilmek.’

‘Çocuk teslim mekanı aracılığı ile kişisel ilişki kurma sisteminden memnunum. Eskiden karşı tarafla (anne ile) iletişim kuramıyorduk. Çocuğa mobbing yapıyorduk.

‘Şu an sistem sayesinde kurallara uymak zorunda kalıyor bende bu sayede çocuğumu görebiliyorum.’

ÇTM deneyimi yok:

‘Çocuk teslim merkezi deneyimim olmadı. Hiç öyle bir şeye gerek olmadı. Ben mahkeme kararı dışında da görüşmelerine izin veriyorum.’

‘Çocuğu evden alıyorum, eve bırakıyorum. Çocuk teslim mekânını deneyimlemedik.’

3.2.3.8. Boşanma ve Velayet Sürecine İlişkin Öneriler Teması

Tablo 3.22.’de gösterildiği üzere; katılımcılardan elde edilen yanıtlar doğrultusunda oluşturulan boşanma ve velayet sürecine ilişkin öneriler teması; ebeveynlerin hali hazırdaki uygulamaların geliştirilmesi için görüş belirtip belirtmemeleri durumuna göre öneri var ve öneri yok olmak üzere iki alt temaya ayrılmıştır. Öneri var alt teması için 17 kodlama (%8.1) yapılırken, öneri yok alt temasına dair 3 kodlama (%1.4) yapılmıştır. Katılımcılardan elde edilen yanıtlar değerlendirildiğinde frekans değeri en yüksek alt tema kodu, öneri var alt teması olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu tema toplam frekansın % 8.1’ini açıklamaktadır ve bu iki alt temaya ilişkin katılımcı ifadelerinden oluşan bazı betimsel alıntılar aşağıda verilmiştir.

Öneri var:

‘Ebeveyne Yabancılaşma durumu olsun ya da olmasın boşanan çiftlerin ailece terapi alması gerekiyor uyum sürecinde. Ailelere uyum süreci ile ilgili bilgilendirmeler yapılmalı. Ben fark edene kadar EYS’yi bilmiyordum. Ebeveynlerin bu konuda bilinçlendirilmesi gerekiyor. Ebeveyne yabancılaştırma davranışı uygulayan ebeveyn bile bunun farkında olmayabilir. Bu tutumlar sürdüğü sürece duygusal mesafe artıyor.’

‘Ebeveynler yasal konularda ve birbirleri ile olan iletişim konularında bilgisizler. İnsanlar bu konularda bilgilendirilmeli. Bilgilendirilmeli ki insanlar devletin kanallarından faydalanmalılar. Çocuk teslimi işlemlerinde kişisel ilişkide hak sahibinin çocuğu alamayacağı haftalar da karşı taraf gerekçesi ile birlikte bilgilendirilmeli. Çünkü bazen hafta sonu da çalıştığım için çocuğu alamıyorum. Karşı taraf bu durum hakkında bilgilendirilmeyince mahkemede aleyhime kullanabiliyor bu durumu.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TARTIŞMA

Boşanma gerek ülke genelinde gerekse de küresel olarak etkisini ve şiddetini artıran bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Boşanma bireyler için hem bir kriz yaşantısı hem de değişim ve gelişim süreci niteliği taşıyabilmektedir. Boşanma sürecinin doğurduğu olumlu ve olumsuz sonuçlar, çocukları ve ebeveynleri birçok yönden etkilemektedir. Boşanma sürecinde ve(ya) boşanma sonrası uyum sürecinde ebeveynlerin farklı gerekçelerden ayrılık sürecine uyum sağlamakta zorlandıkları, çocukların özellikle birlikte yaşamadığı ebeveyne yönelik görüşmeyi reddetme, kötüleme, aşağılama gibi yabancılaşıma tutumları sergileyebildiği, ebeveynleri ile olan ilişkisinin ve iletişiminin zarar gördüğü, çocuğun kendine yönelik algısında değişimler görülebildiği sıkça rastlanan durumlardır. Yapılan araştırmanın nicel kısmında; çocukların ebeveynleri ile özellikle de birlikte yaşamadığı ebeveyni ile ilişkisini önemli ölçüde etkilediği düşünülen ebeveyne yabancılaşıma olgusunun, benlik saygısı ve çocuğun ebeveynlerine güvenli bağlanma düzeyi değişkenleri ile birlikte çocukların boşanmaya uyum sürecine etkisinin incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmanın nitel kısmında ise, ebeveynlerin boşanma sürecine uyumu algılama biçimleri, ebeveyne yabancılaşıma olgusu ile ilgili bilgi ve deneyimleri ve ayrılık süreci sonrasında çocukları ile ilişkilerinde meydana gelen değişimleri araştırmak hedeflenmiştir. Araştırmanın sonucunda elde edilen verilerin tartışması iki bölümde ele alınmıştır.

4.1. Demografik Değişkenlere Yönelik Tartışma

Araştırmanın temel değişkenleri ile demografik değişkenler arasındaki analiz bulguları incelediğinde; cinsiyet değişkenine göre babaya güvenli bağlanma düzeyinin anlamlı düzeyde farklılaştığı bulgusuna ulaşılmıştır. Elde edilen bulguya göre erkek çocuklar, kız çocuklarına göre daha fazla babaya güvenli bağlanma puanına sahiptir. Anneye güvenli bağlanma düzeyi açısından cinsiyetler arası fark anlamsızdır. Alanyazında yapılan araştırmalara bakıldığında; önceki çalışmalarda ağırlıklı olarak saptanan özellikle de orta çocukluk döneminde çocukların anneyi birincil bağlanma figürü görme eğiliminin (Suess vd., 1992) aksine Grossman ve arkadaşları (2002) okul öncesi dönemden sonra çocukların babaya bağlanma düzeylerinde artış olduğunu ve bağlanma düzeyleri açısından anne ve baba arasındaki farkın azaldığını saptamışlardır. Kerstis ve arkadaşları (2018:65) tarafından yapılan bir diğer araştırmada; erkeklerin kızlara göre babaya bağlanma puanlarının daha yüksek olduğu bulunmuştur. Bu durumun gerekçesinin ergenlik dönemindeki cinsiyetle ilgili problemlerin çocukla aynı

cinsiyetteki ebeveyni tarafından daha kolay desteklenmesi olabileceği ileri sürülmüştür. Bahsi geçen bulgular araştırma bulguları ile paralellik göstermektedir. Diğer yandan yapılan alanyazın taramasında, anne ve babaya bağlanmada cinsiyetler arası fark saptanamamış çalışmaların da mevcut olduğu görülmüştür (Kerns vd, 2000; Sümer ve Şendağ, 2009:97).

Araştırma bulgularına göre boşanmaya uyum değişkeni ve benlik saygısı değişkeninde cinsiyetler arası anlamlı bir farklılığa ulaşılamamıştır. Alanyazında yapılan çalışmalar incelendiğinde, araştırma bulgularına paralel olarak cinsiyetin boşanmaya uyum düzeyinde anlamlı bir farklılık yaratmadığına dair bulgular mevcuttur (Akdemir, 2002:22; Mechanic ve Hansell, 1989:113). Benzer şekilde benlik saygısı ve cinsiyet arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırmalarda elde edilen bulgular çocuklarda benlik saygısı düzeylerinin cinsiyete göre farklılaşmadığını ortaya koymaktadır (Baybek ve Yavuz, 2005; Özmen Doğan, 2014; Özdayı, 2019). Geçmiş dönemlerin hâkim zihniyeti ve çocuk yetiştirme tarzlarının aksine ebeveynlerin çocuk yetiştirme hususunda bilinç ve farkındalığının gelişmesi ile erkek ve kız çocukları arasında yapılan ayırımın azalmasının ve cinsiyet fark etmeksizin ebeveynlerin çocuğun ilgi ve sevgi ihtiyaçlarını karşılama konusunda çabalarının, kız çocuğun ‘daha az değerli olduğu’ görüşünün büyük oranda yıkılmasının bulguların bu yönde bir değişime gitmesine neden olabileceği düşünülmektedir.

Analiz bulgularına göre katılımcılardan annesi çalışan çocuklarla, annesi çalışmayan çocukların anneye güvenli bağlanma düzeyleri arasındaki fark anlamlıdır. Analiz sonuçlarına göre, annesi çalışan çocukların, annesi çalışmayan çocuklara göre, anneye güvenli bağlanma düzeyleri daha yüksektir. Alanyazında yapılan araştırmalarda; annenin çalışma durumunun çocukla güvenli bağlanma kurma düzeyi üzerinde negatif bir etki yaratmadığı, çocukla anne arasında kurulan güvenli bağın, anne ile çocuğun geçirdiği zamanın süresinden ziyade verimli olması ve çocukla birlikte geçirilen zamanda annenin duyarlılığı gibi faktörlerden etkilendiği ileri sürülmektedir (Santoso ve Fahrinnia, 2018:191; Chase-Lansdale, P. L. ve Owen, 1987). Ayrıca annelerin işe dönüş konusundaki motivasyonları ve çocukların bakımı hususunda destek alabilmeleri çocukları ile aralarındaki güvenli bağlanmanın oluşmasını destekleyen faktörler arasındadır (Harrison ve Ungerer, 2002). Bahsedilen araştırma bulgusu diğer araştırma bulguları ile paralellik göstermektedir.

Araştırma bulgularına göre annenin çalışma durumu değişkeni ile çocukların boşanmaya uyum düzeyleri, benlik saygısı düzeyleri ve babaya güvenli bağlanma düzeyleri arasında anlamlı bir fark saptanamamıştır. Yapılan araştırmalara bakıldığında; annenin çalışma durumunun çocukların boşanmaya uyum gösterme düzeyi üzerinde anlamlı bir etki yaratmadığı sonucunu destekleyen bulguların yer aldığı görülmüştür (Aydın ve Baran, 2012:42). Aydoğan

(2010:40), Demirci (2018:28), Nebioğulları (2019:37)' nın yaptıkları çalışmalarda; çocuklarda benlik saygısının annenin çalışma durumuna göre farklılaşmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bulgular, araştırma bulgularının alanyazınla doğrulandığının kanıtı niteliğindedir. Çocukların babaya güvenli bağlanma puanlarının annenin çalışma durumuna göre farklılaşmadığını ortaya koyan çalışmalara bakıldığında (Owen vd., 1984) çalışma bulguları ile alanyazının paralellik gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır. Yukarıda bahsedilen annenin çalışma durumunun çocuklar üzerindeki farklı değişkenler üzerindeki etkisinin incelendiği çalışmaların bulgularına bakıldığında, annenin olumlu bir bakış açısına sahip olduğu bir işte istihdam olması, ekonomik bağımsızlığının olmasının annenin benlik algısına olumlu etkisinin çocuğun boşanmaya uyum düzeyine, benlik algısına ve ebeveynlerine güvenli bağlanma düzeylerine katkı sağlayan bir faktör olabileceği düşünülmüştür.

Babanın çalışma durumu ile araştırmadaki diğer değişkenler arası yapılan analizlerde anlamlı bir bulguya rastlanmamıştır. Alanyazında yapılan çalışmalara bakıldığında, araştırma bulgularını destekler nitelikte sonuçlara ulaşılmıştır. Aydın ve Baran (2012) yaptıkları çalışmada; anne ve baba çalışma durumunun çocukların boşanmaya uyum gösterme düzeyi üzerinde bir farklılığa sebep olmadığı sonucuna ulaşmışlardır. Parçalanmış ailelerde yaşayan çocuklar için ebeveynlerin gelirinin düzenli ve yeterli olması, sosyal olanaklara erişimi artırarak çocuğun kendini daha rahat ifade etmesini destekleyebilir. Bu durum, çocuğun boşanma sürecine uyum sağlamasını kolaylaştıran bir etken olarak değerlendirilebilir (Stewart vd., 2000). Elde edilen bulgular ve alanyazın birlikte değerlendirildiğinde; evlilik birliği parçalanmış dahi olsa anne ve babanın çalışması ile birlikte yükselen aile sosyoekonomik düzeyinin çocuğun uyum sürecini kolaylaştırıcı ve benlik saygısını destekleyici bir etkisinin olabileceği düşünülmektedir. Diğer taraftan toplum yapımızın ataerkil yapısı göz önüne alındığında; evlilik birliği içerisinde olup olmadığına bakılmaksızın babanın çalışıp ailenin ekonomik refah düzeyine yaptığı katkılar, hem beklenen bir görev niteliği taşıması hem de ailenin diğer üyeleri için psikososyal unsurları iyileştirici bir etkiye sahip olması bakımından önem arz etmektedir.

Araştırma bulguları sonucunda; annesi ile yaşayan çocuklarla babası ile yaşayan çocukların, boşanmaya uyum düzeyleri ve anneye güvenli bağlanma düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık saptanmıştır. Bu bulgulara göre, annesi ile yaşayan çocukların babası ile yaşayan çocuklara göre boşanmaya uyum düzeyleri ve anneye güvenli bağlanma düzeyleri daha yüksektir. Diğer yandan araştırmada ulaşılan bulgulara göre baba ile yaşayan çocukların anne ile yaşayan çocuklara göre babaya güvenli bağlanma düzeylerinin daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Analiz sonuçlarına göre, benlik saygısı değişkeninin ise çocuğun hangi

ebeveyni ile yaşadığı durumuna göre anlamlı bir farklılık ortaya koymadığı görülmüştür. Alanyazında yapılan araştırmalara bakıldığında; araştırma sonuçlarına paralel çalışmaların mevcut olduğu görülmüştür. Araştırmalar; bireyin ebeveyni ile geçirdiği zamanın miktarı veya yaşam düzeni gibi temel unsurların, ebeveyni ile olan bağlanma ilişkisinin kalitesini ve düzeyini şekillendirme potansiyeline sahip olduğunu, dolayısıyla annesi ile yaşayan çocukların anneye güvenli bağlanma geliştirmesinin, baba ile yaşayan çocukların babaya güvenli bağlanma geliştirmelerinin beklenen bir durum olduğunu öne sürülmektedir (Fraley ve Heffernan, 2013; White vd., 1985). Çocuğun anne ile yaşama durumuna göre boşanmaya uyum düzeyinin farklılaşması ile ilgili alanyazında yapılan çalışmalar irdelendiğinde; boşanma süreci sonrası çocukların anne ile yaşamalarının boşanma uyum düzeyinde bir farklılık yaratmadığı bulgusu elde edilmiştir (Demir Tek, 2019; Şahin, 2019). İlgili sonuçların araştırma bulguları ile çeliştiği görülmektedir. Bu durumun nedeninin araştırmadaki anne ile yaşayan çocuk sayısı ile baba ile yaşayan çocuk sayısı arasındaki farktan kaynaklanabileceği düşünülmektedir. Araştırma sonucunda elde edilen benlik saygısı düzeyinin çocuğun hangi ebeveyni ile yaşadığı durumuna göre farklılaşmadığı bulgusuna paralel bulgular içeren çalışmalar mevcuttur. Öztürk' ün (2006:54) yaptığı çalışmaya göre de çocuğun hangi ebeveyni ile yaşadığının benlik saygısı düzeyi üzerinde anlamlı bir etkisi bulunmamaktadır.

Araştırma bulgularına göre; çocukların benlik saygısı puanlarının annelerinin eğitim durumuna göre anlamlı düzeyde farklılaştığı görülmüştür. Analiz bulguları; annesi okur-yazar olmayan çocukların benlik saygısı puanlarının, annesi lise mezunu olan ve annesi üniversite mezunu olan çocuklara göre daha yüksek olduğunu göstermektedir. Benzer şekilde; annesi ortaokul mezunu olan çocukların benlik saygısı puanlarının annesi lise mezunu olan ve üniversite mezunu olan çocuklara göre daha yüksek olduğu saptanmıştır. Araştırmadan elde edilen bulgular, anne eğitim seviyesinin düşük olmasının çocukların benlik saygısı üzerinde pozitif yönde yordayıcı bir etkisi olduğunu ortaya koymaktadır. Alanyazında ilgili çalışmalara bakıldığında; elde edilen verilerin beklenmedik sonuçlar olduğu görülmektedir. Yapılan araştırmalar; anne eğitim düzeyinin çocukların benlik saygısı üzerindeki etkisi hususunda iki farklı sonuç kategorisine ayrılmaktadır. Bazı araştırmalar anne eğitim düzeyinin çocukların benlik saygısı üzerinde olumlu ve anlamlı bir etkiye sebep olduğunu öne sürerken (Gürel, 2007; Samuels ve Griffone, 1977) bazı araştırmalar bu iki değişken arasında anlamlı bir ilişki saptayamamışlardır (Kımtır, 2008; Nebioğulları, 2019; Soltani vd., 2013). Araştırma bulgularında, yapılan çalışmaların aksine bulguların elde edilmesinin nedenlerinin alanyazın bilgilerinin doğrultusunda; çocukların benlik saygısı üzerinde anne eğitim düzeyinin tek başına belirleyici bir faktör olmaması, anne-çocuk ilişkisinin niteliği, annenin çalışmama durumu

dolayısıyla çocukla daha fazla zaman geçirebilmesi, ebeveynlik tarzı, çocuğa ilgisi, pozitif yaklaşımı olabileceği değerlendirilmiştir (Elshanum, 2024).

Araştırmadan elde edilen bulgular; çocukların boşanmaya uyum puanlarının birlikte yaşamadığı ebeveyni ile görüşme sıklığına göre marjinal olarak anlamlı düzeyde farklılaştığını ortaya koymaktadır. Çocukların boşanmaya uyum puanları, birlikte yaşamadığı ebeveyni ile ayda bir kez görüşen çocukların haftada bir kez görüşenlere kıyasla daha yüksek olduğu; birlikte yaşamadığı ebeveyni ile hiç görüşmeyen çocukların haftada bir kez görüşenlere kıyasla daha yüksek olduğu saptanmıştır. Alanyazında çalışma bulguları ile paralel bulgular elde eden çalışmaların mevcut olduğu görülmüştür. Şahin (2019)' un elde ettiği sonuçlara göre birlikte yaşamadığı ebeveyni ile daha seyrek görüşen çocukların boşanmaya uyum düzeyi puanları daha yüksek çıkmıştır. Bu durumun sebebinin alanyazındaki çalışmalar irdelendiğinde; çocukların boşanmaya uyum düzeyinde etkili olan faktörün, birlikte yaşamadığı ebeveyni ile görüşme sıklığından ziyade görüşmelerinin niteliği ve çocuk-ebeveyn arasında ve(ya) anne-baba arasında çatışma olup olmaması ile ilgili olduğu vurgulanmaktadır (Amato ve Gilbreth, 1999; Bronstein vd., 1994; Thomas ve Forehand, 1993). Amato (1993) incelediği bir dizi çalışmada; çocuğun velayet sahibi olmayan ebeveynle görüşmesinin, çalışmalardan 15'in de çocuğun uyumu için olumlu etkisinin olduğunu, 7' sin de olumsuz bir etkiye sahip olduğunu ve 10'un da ise anlamlı bir etkiye sahip olmadığını tespit etmiştir. İncelenen çalışmalardan çıkarılabilecek ortak sonucun; çocuğun birlikte yaşamadığı ebeveyni ile görüşme sıklığının boşanmaya uyum üzerinde etkisinin halen üzerinde tartışılan, kesin sonuçlara varılamamış bir değişken olduğu ve boşanmaya uyumu etkileyen diğer unsurlardan daha önemli bir etkiye sahip olmadığıdır. Çocuğun birlikte yaşamadığı ebeveyne yönelik yabancılaşma yaşaması ve kişisel ilişki sırasında fiziksel ve psikolojik şiddete maruz kalmasının da bu araştırmada elde edilen sonuçları doğruladığı kişisel mesleki gözlemler sonucu varılan bir değerlendirmedir.

Araştırma analizi sonucunda, çocukların birlikte yaşamadığı ebeveyniyle görüşme sıklığı ile anlamlı bir farklılaşma yaşadığı tespit edilen diğer değişken babaya güvenli bağlanma puanlarıdır. Yapılan analizlere göre, babaya güvenli bağlanma puanları birlikte yaşamadığı ebeveyni ile haftada bir kez görüşen çocukların, iki haftada bir kez görüşen çocuklara ve yılda bir kez görüşen çocuklara göre daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu araştırmadan elde edilen bulgular alanyazında yapılan araştırmaların bulgularını destekler niteliktedir ve beklenen bulgulardır. Çocuğun birlikte yaşamadığı ebeveyni (genellikle baba) ile görüşme sıklığının süreklilik arz etmesi ve aralarındaki iletişimin kaliteli olması halinde birlikte yaşamadığı ebeveyninin çocuğun yaşamındaki etkisi güçlenmekte ve çocuğun ebeveyne yönelik geliştirdiği bağlanma duygusu pekişmektedir (Cabrera, 2019; White vd., 2022).

Araştırmada elde edilen bulgulardan, çocukların anneye güvenli bağlanma puanlarının çocukların birlikte yaşamadığı ebeveyni ile görüşme şekline göre anlamlı düzeyde farklılaştığı sonucu elde edilmiştir. Buna göre; anneye güvenli bağlanma düzeyi birlikte yaşamadığı ebeveyni ile evden alınarak görüşme sağlayan çocukların ve birlikte yaşadığı ebeveyni tarafından diğer ebeveynine bırakılarak görüşme sağlayanların, telefonla görüşme sağlayan çocuklara kıyasla daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Çocuğun birlikte yaşamadığı ebeveyni ile telefonla görüşme yerine evden alınarak ya da annesi/babası tarafından bırakılarak görüşmesinin ebeveynler arası çatışmanın olmadığına ya da düşük düzeyde olduğunun, boşanma sonrası uyum sorunlarının çocuğa yansıtılmadığının, çocuğun birlikte yaşamadığı ebeveyni ile temasının sürdüğünün göstergesi olabileceğinden daha önce de alanyazın çalışmaları ile desteklendiği üzere (Amato ve Gilbreth, 1999; Bronstein vd., 1994; Thomas, 1996) ebeveynler arası çatışmanın olmaması ya da düşük düzeyde olması çocuğun uyum düzeyini ve ebeveynlere olan bağlanma düzeyini olumlu yönde etkilemektedir.

Ayrıca birlikte yaşamadığı ebeveyni ile çocuk görüşme merkezinde görüşen çocukların anneye güvenli bağlanma puanlarının, birlikte yaşamadığı ebeveyni ile telefonla görüşme sağlayan çocuklardan daha yüksek olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Çocuk görüşme merkezi aracılığı ile çocukla kişisel ilişki kurmanın psikolojik faktörlere etkisinin incelenmesi ile ilgili alanyazında herhangi bir çalışmaya rastlanmasa da çocuk görüşme merkezi aracılığı ile çocukla kişisel ilişki kurmanın yani çocukla birlikte yaşamadığı ebeveyninin görüşme merkezi ve uzmanlar aracılığı ile temas kurabilmelerinin çocuk açısından olumlu ve olumsuz etkileri alan deneyimi sırasında gözlemlenebilmektedir. Çocukların birlikte yaşamadığı ebeveyni ile görüşme merkezinde temasa geçmesi, çatışmanın ve ebeveyn yabancılaşmasının yoğun olarak yaşanabildiği boşanma süreçlerinde çocuk için kimi zaman zorlayıcı olabilmektedir. Her ne kadar “çocuğun üstün yararı ilkesi” doğrultusunda işlemler, çocuğun kişisel ilişki kurma hakkı hususunda iradesi dikkate alınarak ve iyilik hali muhafaza edilmeye çalışılarak gerçekleştirilse de uygulama gereği çocuğun görüşme merkezine gelmesinin dahi bazı olgularda zorlayıcı olabildiği, birlikte yaşadığı ebeveynine duygusal yaklaşmasının artabildiği görülebilmektedir. Diğer yandan, çocuk görüşme merkezi aracılığı ile kişisel ilişki kurmanın çocuklar için koruyucu bir unsur olabildiği de gözlemlenmektedir. Anne-baba arasındaki çatışmanın uzmanlar aracılığı ile gerçekleşen bir ilişki de en aza indirgenmesi ve çocuğun bu çatışmadan örselenmesinin engellenmeye çalışılması çocuğun hem birlikte yaşadığı hem de birlikte yaşamadığı ebeveyni ile kurduğu duygusal bağı onarıcı ve kuvvetlendirici bir etkiye sahip olabilmektedir. Araştırmanın nitel analizinden elde edilen bulgularda bahsi geçen değerlendirmelerin olumlu ve olumsuz yanlarını destekleyen bulgular mevcuttur. Katılımcı

AK9 teslim merkezi deneyimleri ile ilgili “*Kurulan yeni sistemden memnunum. Çocuk teslim merkezi sayesinde eski eşimle karşılaşmıyorum, dolayısıyla tartışma, kavga vs. çıkmıyor. Çocuklar için iyi oluyor bu durum. Kendimi daha güvende hissediyorum.*” ifadelerini kullanmıştır. Diğer yandan katılımcı AK1 “*Çocuk Teslim Merkezi sistemi olmasa çocuğum baba ile görüşmezdi. Gitmek istemiyor baba ile görüşmeye ancak sistem nedeni ile mecbur kalıyor. Çocuğun psikolojik durumu değerlendirilmeli.*” şeklinde görüş bildirmiştir.

4.2. Araştırma Değişkenlerine Yönelik Tartışma

Araştırmanın analiz bulgularına göre, katılım gösteren çocukların %57,6’ sının herhangi bir ebeveynine karşı yabancılaşma geliştirmedeği, %10,6’sının anneye yönelik yabancılaşma yaşadığı, %31,8’ sinin babaya yönelik yabancılaşma geliştirdiği bulgusuna ulaşılmıştır. Alanyazında yapılan çalışmalara bakıldığında anneden ziyade babaya karşı daha fazla yabancılaşma yaşanmasına yönelik çalışmaların yoğun olduğu görülmektedir (Bosch-Brits vd., 2018; Baker ve Darnell, 2006; Meland vd., 2023; Torun vd., 2021). Elde edilen sonuç alanyazındaki bulguları destekler niteliktedir. Çocukların anneye kıyasla babaya daha fazla yabancılaşmaları yönündeki elde edilen bulguda; boşanma süreci sonrası velayetin daha yüksek oranda anneye verilmesinin ve dolayısıyla çocuğun anne yanında yaşamını sürdürmesinin, kültürel olarak yerleşik biçimde annenin çocuğun birincil bakım vereni pozisyonunda olmasının etken olabileceği düşünülmektedir. Bu duruma karşın Gardner (2002); başlangıçtaki savı olan annelerin daha yoğunlukla yabancılaştırıcı ebeveyn olma fikrini, daha sonraki çalışmalarında her iki ebeveyninde eşit derecede yabancılaştırıcı olabileceği şeklinde değiştirmiştir.

Analiz sonuçlarına göre, boşanmaya uyum puanlarının ebeveyn ebeveynine yabancılaşma durumuna göre anlamlı şekilde farklılaştığı saptanmıştır. Buna göre, çocukların boşanmaya uyum düzeyi puanları, babaya yabancılaşma yaşayan çocukların, herhangi bir ebeveynine yönelik yabancılaşma yaşamayan çocuklara göre daha yüksektir. Elde edilen bu ilginç sonuç, alanyazındaki çalışmaların bulguları ile çelişmektedir. Alanyazında özellikle son yirmi yılda ebeveyn ebeveynine yabancılaşma olgusu ile çalışmalar yoğunlaşmaya başlamıştır. Yapılan çalışmaların çocukların uyum düzeyi ile ilgili olanları genellikle yabancılaşma davranışlarına maruz kalan çocukların boşanmaya uyum düzeylerinin ciddi bir şekilde olumsuz etkilendiğini öne sürmektedir (Marques vd., 2020; Miralles vd., 2021). Diğer yandan Mercer’in (2019) yakın tarihli bir çalışmada öne sürdüğü fikir, çocuğun hedefteki ebeveyn ile ilişki kurmayı reddetmesinin sebebinin her zaman yabancılaştırıcı ebeveynin manipülasyonunun olduğunu düşünmenin hatalı bir çıkarım olduğudur. Çocuk ve hedefteki ebeveynin ilişkisini

değerlendirirken, sadece tercih edilen ebeveynin davranışına odaklanmanın indirgeyici bir bakış açısı olduğu öne sürülür. Meslek yaşamında edinilen gözlemlere bakıldığında da; birlikte yaşamadığı ebeveyni ile görüşmeyi reddeden çocukların bir kısmının aile öykülerine bakıldığında çocuğun reddettiği ebeveyniyle iletişim sorunları yaşadığı, kişisel ilişki kurulması esnasında söz konusu ebeveyni ile mutlu zaman geçirmediği, bazı olgularda çocuğun ihmal ve istismar eylemlerine maruz kaldığı, bazı olgularda ise reddedilen ebeveynin çocuğun bakım veren ebeveynine karşı psikolojik ve(ya) fiziksel şiddet içeren davranış ya da söylemlerinden dolayı çocuğun birlikte yaşamadığı ebeveyni ile görüşmeyi istemediği gözlemlenmektedir. Hatta bu olgulardaki çocukların boşanma yaşantısını, evlilik birliği içerisindeki çatışmalı ve huzursuz yaşantıya tercih ettikleri ve boşanma ile son bulan çatışma ortamından kurtuldukları için memnun olduklarını beyan ettikleri görülmektedir. Bu araştırmada alanyazınla çelişen verilerin nedenlerinin bahsi geçen olgular olabileceği düşünülmektedir. Ebeveynlerle yapılan nitel görüşmelerden elde edilen bazı bulgular bu çıkarımı destekler niteliktedir. Katılımcı AK2 *“Babanın çocukları bana karşı doldurması gibi bir durum yaşamadım ancak baba beni zehirlediği için ve bana kötü davrandığı için çocuklar babadan uzaklaştı.”* şeklinde çocuklarında meydana gelen yabancılaşma deneyimini aktarmıştır. Katılımcı AK3 ise; *“Çocuklar evde babanın bana uyguladığı fiziksel ve psikolojik şiddete tanık oldular. Bu nedenle babadan uzaklaşıyorlardı. Babaya bana küfredmesi sebebi ile küsüyorlardı. Babaları evden bir süreliğine bir yere gittiği zamanlarda “Oh ne güzel, babam evde yok” gibi cümleler kurmaya başladı oğlum. Ben istemiyorum babalarına düşman olmalarını bu nedenle elimden geleni yapıyorum.”* ifadelerini kullanmıştır.

Analiz sonuçlarından elde edilen diğer bulgular, çocukların anne ve babaya olan güvenli bağlanma düzeylerinin ebeveynin yabancılaşma durumlarına göre anlamlı şekilde farklılaştığını ortaya koymaktadır. Buna göre, çocuklardaki anneye güvenli bağlanma puanları, herhangi bir ebeveynine yabancılaşma yaşamayan çocukların, anneye yabancılaşma yaşayan çocuklara kıyasla daha yüksektir. Çocuklardaki anneye güvenli bağlanma puanları, babaya yabancılaşma yaşayan çocukların, herhangi bir ebeveynine yabancılaşma yaşamayan çocuklara kıyasla anlamlı olarak daha yüksektir. Çocuklardaki anneye güvenli bağlanma puanları, babaya yabancılaşma yaşayan çocukların, anneye yabancılaşma yaşayan çocuklara kıyasla anlamlı olarak daha yüksektir. Çocuklardaki babaya güvenli bağlanma puanları, herhangi bir ebeveynine yabancılaşma yaşamayan çocukların, babaya yabancılaşma yaşayan çocuklara kıyasla anlamlı olarak daha yüksektir. Çocuklardaki babaya güvenli bağlanma puanları, anneye yabancılaşma yaşayan çocukların, herhangi bir ebeveynine yabancılaşma yaşamayan çocuklara kıyasla anlamlı olarak daha yüksektir. Çocuklardaki babaya güvenli bağlanma puanları, anneye

yabancılaşma yaşayan çocukların, babaya yabancılaşma yaşayan çocuklara kıyasla anlamlı olarak daha yüksektir. Çocukların ebeveyne güvenli bağlanma düzeyleri ile ebeveyne yabancılaşma düzeyleri arasındaki ilişkiyi yordayan araştırma bulguları alanyazında ulaşılan sonuçlarla paralellik göstermektedir. Farklı çalışmalar, boşanmış aile sistemi içerisinde yer alan çocuklarda ebeveyn yabancılaşmasına maruz kalmanın, bu bireylerin hem çocuklukta hem de yaşamlarının ileriki yıllarında geliştirdikleri bağlanma stilini etkileyebileceğini ve ebeveynleri ile ilişkilerini olumsuz yönde etkileyebileceğini öne sürmektedir (Ben-Ami ve Baker, 2012; Baker ve Verrocchio, 2013). Ebeveyne yabancılaşmaya maruz kalmanın, güvenli bağlanma düzeyi puanlarının düşük olmasıyla yakından ilişkili olduğu yapılan çalışmalarla ortaya koyulmuştur (Dou, 2010; Uji ve Kawaguchi, 2024). Araştırmada ve alanyazında elde edilen bulguların ebeveynlerin yabancılaşma deneyimleri ile örtüştüğü görülmüştür. Nitel görüşmelerden elde veriler bu çıkarımları destekler niteliktedir. Katılımcı A10 yabancılaşma deneyimini; *“Elbette yaşıyorum. Eski eşim ve annesi çocuklarımı sürekli bana karşı dolduruyorlar. Bu nedenle büyük oğullarımı göremiyorum. Küçük oğlumu da babası yanına aldığımda yine bana karşı doldurmaya çalıştığından çocuğum uzun süre oradan mutsuz döndü. “Beni sevmiyor musun?”, “Beni bırakacak mısın?” kaygısı yaşad. Çocuğumda bu konuda güven duygusunu oluşturmakta zorlandım. “Annen büyük abilerini bıraktığı gibi seni de bırakacak” gibi şeyler söylüyorlar çocuğa.”* şeklinde ifade etmiştir. Katılımcı BK9 ise; *“Bu kavramın hayatımda olduğunu düşünüyorum. Çocukların annesi çocuklara ‘ babanla görüşme, babanı arama’ diye kızıyormuş. Kapının önüne koyarak çocuğu cezalandırıyormuş. Bu nedenlerle çocuk bana ilgi göstermeye çekiniyor. Sarılmaktan bile korkuyor. Kişisel ilişki zamanlarımızda bir süre sonra rahatlayıp bırakıyor kendini. Küçük çocuk ‘ annem beni gebertir’ şeklinde cümleler kuruyor.”* ifadelerini kullanmıştır.

Araştırma sonuçlarına göre, değişkenler arası korelasyona yönelik yapılan analizler çocukların boşanmaya uyum puanları ve benlik saygısı puanları arasında orta düzeyde negatif bir ilişki olduğunu ortaya koymaktadır. Buna göre, çocukların benlik saygısı puanları arttıkça boşanmaya uyum puanlarının azaldığı görülmektedir. Alanyazında bu konu hakkında yapılan çalışmalar incelendiğinde; genellikle ulaşılan sonuçların benlik saygısı ve boşanmaya uyum arasında pozitif bir ilişki olduğu, dolayısıyla benlik saygısı güçlü çocukların boşanma uyum düzeylerinin de yüksek olduğudur (Eroğlu ve Topkaya, 2019). Ancak araştırmadan elde edilen bulguların alanyazındaki genel bulguların aksine çıkmasını destekleyen bulgular da mevcuttur. Boşanma sürecindeki olumsuz yaşantılar ve uyum sağlamakta güçlük yaşama, çocuklarda savunmacı bir şekilde yüksek benlik saygısı ile karakterize olabilmektedir (Johnson, 2005). Ayrıca, çocuklar boşanma sürecine yüksek düzeyde uyum göstermiş gibi görünseler de, bu

uyum sürecinde benlik saygılarından ödün vermiş olabilirler. Yani, çocuğun gösterdiği uyum süreci, sağlıklı bir uyum süreci değil, çevresel baskılara boyun eğme ya da duygularını bastırma şeklinde gelişmiş olabilir. Yani ‘uyum sağlıyorum’ gibi görünen çocuklar da düşük düzeyde benlik saygısı bir içsel mücadelenin göstergesi olabilir (Kerckhoff ve Dewar, 2020). Mesleki yaşam içerisinde yapılan gözlemler ve ebeveynlerin boşanmaya uyum sürecine ilişkin görüşleri bu bulguyu destekler niteliktedir. Katılımcı AK10 çocuğunun boşanmaya uyum ve kişisel ilişki sürecine tepkilerini şu şekilde ifade etmiştir: “...artık yaşı büyüdükçe anlıyor olan biteni. Babasının yanına gitmek zorunda olduğunu biliyor. Çocuk kişisel ilişki süreçlerinin başında görüşmek istemiyordu, ağlıyordu. Teslim merkezine gitmek istemiyordu. Çocuk istemediği için ben de götürmek istemiyordum bu nedenle bir hafta hapse girdim.”

Korelasyona yönelik analizlerde; çocukların boşanmaya uyum düzeyi ile anneye güvenli bağlanma düzeyleri arasında düşük düzeyde pozitif yönlü bir ilişki saptanmıştır. Buna göre, anneye olan güvenli bağlanma puanları arttıkça çocukların boşanmaya uyum düzeyinde de artma saptanmıştır. Çocukların boşanmaya uyum düzeyinin artması ile birlikte anneye olan güvenli bağlanma puanlarının artması alanyazında yapılan çalışmalarla paralellik gösteren bir bulgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Yapılan birçok çalışmada ebeveyne yönelik geliştirilen güvenli bağlanmanın boşanma sürecini deneyimleyen çocuklarda dayanıklılığı ve daha iyi uyumu destekleyen bir olgu olduğu öne sürülen bir bulgudur (Faber ve Wittenborn, 2010; Lan ve Sun, 2022).

Araştırma bulgularında elde edilen sonuçlara göre, anneye güvenli bağlanma ve benlik saygısı değişkenleri arasında düşük düzeyde negatif yönlü bir ilişki saptanmıştır. Bu bulgulara göre, anneye güvenli bağlanma düzeyi arttıkça çocuklarda benlik saygısı azalmaktadır. Elde edilen sonuçlar alanyazında konu ile ilgili genel varılan sonuçlarla çelişkilidir. Ancak bu beklenmedik sonuçların daha önce de belirtildiği gibi ebeveyne yabancılaşma olgusunun varlığı ile ilişkili olabileceği düşünülmüştür. Diğer yandan çocuk anneye yönelik bir yabancılaşma geliştirmişse benlik saygısındaki artışın anneye güvenli bağlanma düzeyinde düşüş ile ilişkilenmesi şaşırtıcı bir sonuç olmayacaktır.

Analiz sonuçlarında marjinal olarak anlamlı olduğu saptanan model de; benlik saygısı ve boşanmaya uyum arasındaki ilişki de anneye güvenli bağlanmanın marjinal olarak anlamlı olarak kısmi aracı etkisi olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Alanyazındaki çalışmalardan elde edilen bilgiler doğrultusunda, araştırmanın örnekleminin zor ulaşılır ve kırılgan bir grup olması nedeni ile modelin marjinal anlamlılığı kabul edilmiş olup, ilerleyen çalışmalarda örneklem sayısının artırılması durumunda bu durumun ortadan kalkabileceği düşünülmektedir (Pritschel vd., 2016).

Oluşturulan model incelendiğinde; yukarıda detaylı biçimde tartışıldığı üzere benlik saygısı ve boşanmaya uyum arasında saptanan negatif yönlü ilişkinin gücünü anneye güvenli bağlanma düzeyinin artırdığı değerlendirilmiştir.

Ayrıca anneye güvenli bağlanma ile babaya güvenli bağlanma düzeyi arasında da orta düzeyde negatif yönlü bir ilişkiye ulaşılmıştır. Elde edilen bu bulguya göre, çocukların anneye olan güvenli bağlanmaları arttıkça babaya olan güvenli bağlanma düzeyleri azalmıştır. Anneye ya da babaya yabancılaşma geliştiren çocukların diğer ebeveyne olan güvenli bağlanma düzeyinin düşük olması beklenen bir sonuçtur.

SONUÇ

Bu çalışmada, ülkemizin ve dünyanın giderek hacmini artıran bir gerçeği haline gelen boşanma ve beraberinde getirdiği, bireylerin hayatında birçok değişikliğe sebep olması nedeni ile ortaya çıkan boşanmaya uyum olguları üzerinde durulmuştur. Çalışmada; çocukların ebeveynleri ile özellikle de birlikte yaşamadığı ebeveyni ile ilişkisini önemli ölçüde etkilediği düşünülen ebeveyne yabancılaşma olgusunun, benlik saygısı ve çocuğun ebeveynlerine güvenli bağlanma düzeyi değişkenleri ile birlikte çocukların boşanmaya uyum sürecine etkisinin incelenmesi amaçlanmıştır. Ebeveynlerin boşanma sürecine uyumu algılama biçimleri, ebeveyne yabancılaşma olgusu ile ilgili bilgi ve deneyimleri ve ayrılık süreci sonrasında çocukları ile ilişkilerinde meydana gelen değişimleri de irdelenerek çocukların deneyimledikleri süreçlerden elde edilen bulgular zenginleştirilmeye çalışılmış, ayrıca yetişken açısından da boşanmaya uyum süreci değerlendirilmiştir.

Araştırmadan elde edilen bulguların detaylı ele alınması tartışma bölümünde yer alıyorsa da bulguların araştırma soruları açısından irdelenmesine sonuç kısmında yer verilmesinin daha uygun olacağı düşünülmüştür.

Araştırmanın 1. sorusu olan “ Ebeveyne yabancılaşma yaşamayan çocukların ebeveyne yabancılaşma yaşayan çocuklara göre boşanmaya uyum düzeyinin farklılaşıp farklılaşmadığının” sınanması sonucunda; babaya karşı yabancılaşma yaşayan çocukların, herhangi bir ebeveynine yönelik yabancılaşma yaşamayan çocuklara göre boşanmaya uyum düzeylerinin daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ulaşılan sonuç genellikle alanyazında vurgulanan yabancılaşma olgusunun boşanmaya uyumu olumsuz yönde etkilediği bulgusu ile çelişse de; Mercer’in (2019) yaptığı çalışmada, çocukların hedefteki ebeveynin yıkıcı tavır ve tutumları nedeni ile ebeveyne yabancılaştığı olgularda, çocuğun boşanma yaşantısı ile birlikte bahsedilen olumsuz tavır ve tutumlardan uzak kalmasının boşanmaya uyumu destekleyici bir etkiye sahip olduğu ortaya koyulmaktadır.

Araştırmanın 2. sorusu olan “çocuklarda benlik saygısı düzeyinin boşanmaya uyum gösterme düzeyi üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olup olmadığının” sınanması sonucunda bu iki değişken arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu saptanmıştır. Araştırma bulguları sonucunda söz konusu ilişkinin negatif yönlü çıkması, çocukların boşanmaya uyum gösterme sürecinde iken savunmacı yüksek bir benlik algısı geliştirebilecekleri ya da çeşitli unsurların yarattığı baskı sebebi ile uyum düzeyi yüksek gibi görünüp duygularını bastırmış olabilecekleri, benlik

saygılarından ödün vermek durumunda kalabilecekleri sonucuna ulaşan alanyazın bulguları ile açıklanmaya çalışılmıştır (Johnson, 2005; Kerckhoff ve Dewar, 2020).

Araştırmanın 3. sorusu olan “çocukların ebeveynlerine bağlanma düzeylerinin boşanmaya uyum gösterme düzeyleri üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olup olmadığının” sınanması sonucunda bu iki değişken arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu saptanmıştır. Çocukların ebeveynlerine yönelik güvenli bağlanma düzeylerinin boşanmaya uyum sürecini destekleyici bir unsur olduğu ve çocukların boşanma sürecinin olumsuz deneyimlerine karşı dayanıklılık kazanması için önemli bir faktör olduğu alanyazın çalışmaları ışığında vurgulanmıştır.

Araştırmanın 4. sorusu olan “çocuklara ilişkin sosyodemografik ve boşanma sürecine ilişkin değişkenlere göre boşanmaya uyum düzeylerinin anlamlı biçimde farklılaşıp farklılaşmadığının” sınanması sonucunda boşanmaya uyum düzeyinin bu değişkenlere göre anlamlı biçimde farklılaştığı saptanmıştır. Boşanmanın çok faktörlü yapısı gereği boşanmaya uyum sağlama sürecinde birçok değişkenden etkilenmesi kaçınılmaz bir durumdur. Boşanmaya uyum süreci; çocuğun hangi ebeveyni ile yaşadığı, çocuğun birlikte yaşamadığı ebeveyni ile görüşme sıklığı ve görüşme şekli gibi birçok değişkenden farklı şekillerde anlamlı düzeyde etkilenmektedir.

Araştırmanın 5. sorusu olan “çocuklardaki benlik saygısı ve boşanmaya uyum düzeyi arasındaki ilişkide anneye güvenli bağlanma düzeyinin aracı etkiye sahip olup olmadığının” sınanması amacı ile gerçekleştirilen model analizinde, benlik saygısının boşanmaya uyum düzeyi ile ilişkisinde anneye güvenli bağlanma düzeyinin marjinal olarak anlamlı kısmi aracı etkisi olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Gelecek çalışmalarda araştırma örneklem sayısının artırılması ile birlikte anlamlılık değerinin artabileceği düşünülmektedir.

Araştırmanın nitel analizinden elde edilen bulgularda; ebeveynlerin boşanma sürecindeki uyum düzeylerinin, eski eşleri ile aralarındaki çatışmaya bağlı olarak değiştiği, hem anne hem de babalar için boşanmanın zorlayıcı taraflarının daha yüksek oranda olduğu, ebeveyne yabancılaşma olgusundan kavram olarak çoğu ebeveynin haberdar olmadığı ancak çoğunun yabancılaşma deneyiminin olduğu, çocukların boşanma sürecinden ebeveynler arası çatışma miktarı az veya yok ise daha az etkilenebildikleri ve daha başarılı bir uyum süreci deneyimleyebildikleri, çocuk görüşme merkezi aracılığı ile kişisel ilişki kurmanın kimi ebeveynler için süreci destekleyici etkisinin olduğu kimi ebeveyn için zorlaştırıcı etkisinin olduğu, çiftlerin genellikle mal paylaşımı, nafaka gibi konularda sorun yaşadıkları, çoğu ebeveynin ortak zararını gördüklerini beyan ettikleri konunun boşanmanın hukuki süreçlerinin uzun sürmesi ve bu durumun aileler için yıpratıcı olduğu, boşanmayı olumlu bir deneyim olarak

vurgulayan ebeveynlerin uyum süreci için “yeni bir yaşam, özgürlük gibi ifadeler” kullandıkları sonuçlarına ulaşmıştır.

Araştırma bulgularının değerlendirilmesinin neticesinde çalışmadan elde edilen sonuçların ışığında ortaya koyulan öneriler şu şekildedir:

- Boşanma sürecinin hassas ve çok boyutlu yapısı dikkate alınarak, süreç içerisinde deneyimlenen ve deneyimlenebilecek olgular hakkında ebeveynlerin bilinçlendirilmesi gerektiği düşünülmektedir.
- Ebeveyne yabancılaşma olgusu gittikçe şiddetini artıran bir olgu olarak karşımıza çıkmakta iken ebeveynlerin ve yargılama sürecindeki hâkim, savcı, avukatlar ve uzmanların bu olgu hakkında bilgi ve farkındalıklarının artırılması ve velayet süreçlerinin yürütülmesinde dikkate alınması gerektiği düşünülmüştür.
- Alanyazında özellikle son yirmi yılda ebeveyne yabancılaşma hususunda yapılan çalışmaların sayısındaki artış göze çarpsa da halen araştırmaların yeterli düzeye ulaşmadığı, özellikle ülkemizde bu eksikliğin boyutunun daha fazla olduğu düşünülmektedir. Ebeveyne yabancılaşma ve boşanmaya uyum konusunda yapılacak akademik çalışmaların artırılması ve çalışmalardan elde edilecek bulguların bireylerin faydasına olacak şekilde uygulamalara nasıl yansıtılabileceği hususunda girişimlerin yapılması gerektiği düşünülmektedir.
- Aile üyelerinin tamamını etkileyen bir süreç olan boşanma sürecinde, düzeyi ne olursa olsun olumsuz etkilenme ihtimali yüksek olan çocuklar için ailelere, ebeveynlerin de katılımının zorunlu şekilde aktif olacağı psiko-eğitim destekleri verilmesinin azami derece öneme sahip olduğu düşünülmektedir.
- Yeni kurulan bir sistem olan çocuk görüşme merkezleri aracılığıyla kişisel ilişki kurma sisteminde ebeveyn ve çocukların yaşadıkları deneyimlerin “çocuğun üstün yararı” ilkesi gereği iyileştirilebilmesi için bu hususlarda yapılan akademik çalışma ve saha araştırmalarının artırılmasının azami derecede önemli olduğu düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Açıkgöz, Ü. K. (2007). *Etkili öğrenme ve öğretme*. Biliş Yayıncılık.
- Aggarwal, S., Prabhu, C. H., Anand, L. C. A. ve Kotwal, L. C. A. (2007). Stressful life events among adolescents: The development of a new measure. *Indian Journal of Psychiatry*, 49(2), 96-102.
- Ahmadi, M. ve Sarmad, M. (2010). Detecting outliers in normal data using modified z-scores. *Journal of Statistical Sciences*, 3(2), 119-139.
- Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü (ASAGEM). (2018). *Türkiye aile yapısı ve ileri istatistik analizi*. https://www.aile.gov.tr/media/35869/taya-18_turkce_kitap.pdf, (10.05.2025).
- Akdemir, A. (2022). Boşanmış aile çocuklarının sosyal uyum süreci ile dindarlık düzeyleri arasındaki ilişki üzerine bir araştırma. *Türk Din Psikolojisi Dergisi*, (5), 11-46.
- Akgül Sarpkaya, O. (2013). Boşanmış kadınlarda toplumsal baskıya direnme stratejileri: Van örneği. *Journal of International Social Research*, 6(26), 29-50.
- Akıntürk, T. (2003). *Türk Medeni Hukuku: Yeni medeni kanuna uyarlanmış aile hukuku* (Cilt 2). Beta Yayınları.
- Akıntürk, T., & Ateş Karaman, D. (2022). *Aile hukuku* (24. Basım). Beta Yayınevi.
- Akıntürk, T., & Ateş, D. (2021). *Türk Medeni Hukuku: Aile hukuku* (23. Yenilenmiş baskı, Cilt 2). Beta Yayıncılık.
- Akkurt, S. S., Erdoğan, K., & Tokat, H. (2022). *Medeni Hukuk* (3. Baskı). Seçkin Yayınevi.
- Aksoy, B. A. ve Temel, Z. F., (2001). *Ergen ve gelişimi*. Nobel Yayıncılık.
- Akyüz, E. (2000). *Çocuğun Haklarının ve Güvenliğinin Korunması*. MEB Yayınları.

- Akyüz, E. (2018). *Çocuk hukuku, çocukların hakları ve korunması*. Pegem Akademi.
- Amato, P. R. (2000). The consequences of divorce for adults and children. *Journal of Marriage and Family*, 62(4), 1269-1287.
- Amato, P. R. (1993). Children's adjustment to divorce: Theories, hypotheses, and empirical support. *Journal of Marriage and the Family*, 55(1), 23-38.
- Amato, P. R. ve Hohmann-Marriott, B. (2007). A comparison of high-and low distress marriages that end in divorce. *Journal of Marriage and Family*, 69(3), 621-638.
- Amato, P. R. ve Keith, B. (1991). Parental divorce and the well-being of children: A meta-analysis. *Psychological Bulletin*, 110(1), 26-46.
- Amato, P.R., & Gilbreth, J. G. (1999). Nonresident fathers and children's well-being: A meta-analysis. *Journal of Marriage and Family*, 61(3), 557-573.
<https://doi.org/10.2307/353560>
- Amato, P. R. ve Rogers, S. J. (1997). A Longitudinal Study of marital problems and subsequent divorce. *Journal of Marriage and the Family*, 59(3), 612-624.
- Aras, B. (2011). *Boşanma davalarında yargılama usulü ve aile mahkemeleri* (2. Baskı). Adalet Yayınevi.
- Arıkan, Ç. (1996). *Halkın boşanmaya ilişkin tutumları araştırması*.
<https://docplayer.biz.tr/7967854-Halkin-bosanmaya-iliskin-tutumlari-arastirmasidoc-dr-cigdem-arikan.html>, (21.05.2025).
- Arifoğlu, B., Richard, N. Ş., Razi, G. ve Öz, F. (2010). Çocuklar için Boşanmaya Uyum Envanteri geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 17(3), 121-127.

- Arifoğlu, Ç. B. (2006). *Çocuklar için boşanmaya uyum programının, çocukların boşanmaya uyum, kaygı ve depresyon düzeylerine etkisi* [Yayımlanmamış doktora tezi] Hacettepe Üniversitesi.
- Arksey, H. ve Knight, P. (1999). Interview for social scientists. Sage Publications.
- Arslan, A. Ş. (2000). *Eğitim düzeyi, cinsiyet, boşanma nedeni ve sosyal statünün kadının boşanma isteğine ilişkin algılar üzerine etkisi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi] Hacettepe Üniversitesi.
- Asagem. (2014). *Türkiye boşanma nedenleri araştırması*.
<https://www.aile.gov.tr/uploads/athgm/uploads/pages/arastirmalar/tbna2014-kitap.pdf>
 (18.05.2025)
- Asanjarani, F., Jazayeri, R. S., Fatehizade, M., Etemadi, O. ve Demol, J. (2017). Exploring factors affecting post-divorce adjustment in Iranian women: A qualitative study. *Social Determinants of Health*, 3(1), 15-25.
- Ayan, S. (2004). *Evlilik birliğinin korunması*. (1. Baskı). Türkiye Barolar Birliği.
- Aydın, O. ve Baran, G. (2012). Ebeveynleri boşanma sürecinde olan 9-12 yaş grubundaki çocukların boşanmaya uyum düzeylerinin incelenmesi. *Ankara Sağlık Bilimleri Dergisi*, 1(1), 35-52. https://doi.org/10.1501/Asbd_00000000004
- Aydın, O. (2009). *Boşanma sürecinde velâyet ile ilgili anlaşmazlık yaşayan ebeveynlerin çocuklarına ilişkin düşünceleri ve çocukların boşanmaya uyum düzeylerinin incelenmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi] Ankara Üniversitesi.
- Aydoğan, S.(2010). *İlköğretim II. kademe öğrencilerinin umut ve benlik saygısı düzeylerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi* [Yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi].

- Baker, A. J. L., Burkhard, B. ve Albertson-Kelly, J. (2012). Differentiating alienated from not alienated children: a pilot study. *Journal of Divorce and Remarriage*, 53 (3), 178-193.
- Baker, A., & Darnell, D. (2006). Behaviors and strategies employed in parental alienation. *Journal of Divorce & Remarriage*, 45(1-2), 97-124. https://doi.org/10.1300/J087v45n01_06
- Baker, A. J., & Verrocchio, M. C. (2013). Italian college student-reported childhood exposure to parental alienation: Correlates with well-being. *Journal of Divorce & Remarriage*, 54(8), 609–628. <https://doi.org/10.1080/10502556.2013.837714>
- Baron, R. M. ve Kenny, D. A. (1986). The moderator–mediator variable distinction in social psychological research: Conceptual, strategic, and statistical considerations. *Journal of personality and social psychology*, 51(6), 1173-1182.
- Baş, S. ve Baş, S.(2023). Çocuk teslimi ve çocukla kişisel ilişki kurulması konularında 7343 sayılı kanunla yapılan değişiklikler ve çocuk hakları perspektifinden bir değerlendirme. *Çukurova Üniversitesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, (3), 1-32. <https://doi.org/10.59399/cuhad.1212954>.
- Baybek, H. ve Yavuz, S. (2005). Muğla Üniversitesi öğrencilerinin benlik saygılarının incelenmesi. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Bahar(14):93-94
- Baymur, F. (1994). *Genel psikoloji*. İnkılap Kitapevi.
- Ben-Ami, N., & Baker, A. J. L. (2012). The long-term correlates of childhood exposure to parental alination on adult self-sufficiency and well-being. *Amerikan Journal of Family Therapy*, 40(2), 169-183. <https://doi.org/10.1080/01926187.2011.601206>
- Bennett, S. ve Nelson, J. K. (2010). *Introduction: Adult Attachment in Clinical Social Work*. (s. 1-17). Springer.

- Berman, W.H. ve Turk, D.C. (1981). Adaptation to divorce: problems and coping strategies. *Journal of Marriage and the Family*, 43(2), 179-189.
- Bevino, D. L. ve Sharkin, B. S. (2003). Divorce adjustment as a function of finding meaning and gender differences. *Journal of Divorce & Remarriage*, 39(3-4), 81-97.
- Bloom, B. L., Hodges, W. F., Kern, M. B. ve McFaddin, S. C. (1985). A preventive intervention program for the newly separated: Final valuations. *American Journal of Orthopsychiatry*, 55(1), 9-26.
- Boon, C. (2005). *Women after divorce: exploring the psychology of resilience* [Unpublished doctoral dissertation] University of South Africa.
- Bosch-Brits, E., Wessels, C., & Roux, A. (2018). Father's experience and perceptions of parents alienation in high-conflict divorce. *Social Work*, 54(1), 91-110.
- Bronstein, P., Stoll, M. F., Clauson, J., Abrams, C. L., & Briones, M. (1994). Fathering after separation or divorce: Factors predicting children's adjustment. *Family Relations*, 43(4), 469-479. <https://doi.org/10.2307/58538>
- Bottom, T. L. (2014). *The psychological well-being of divorced fathers: a theoretical model and projection* [Unpublished doctoral dissertation] Chicago:DePaul University.
- Bowlby, J. (1982). *Attachment and loss: Vol.1. Attachment* (2nd ed.). Basic Books. (Original work published 1969).
- Bowlby, J. (1982). Attachment and loss: Retrospect and prospect. *American Journal of Orthopsychiatry*, s. 664-678.
- Boyce, C. ve Neale, P. (2006). Conducting in-depth interviews: A guide for designing and conducting in-depth interviews for evaluation input (Vol. 2). Watertown, MA: Pathfinder international.

- Butler, I., Scanlan, L., Robinson, M., Douglas, G. Ve Murch, M. (2002). Children's involvement in their parent's divorce: Implications for practice. *Children and Society*, 16, 89-102.
- Cabrera, N. J. (2019). Father involvement, father-child relationship, and attachment in the early years. *Attachment & Human Development*, 22(1), 134-138.
<https://doi.org/10.1080/14616734.2019.1589070>
- Can, Y. ve Aksu, N. B. (2016). Boşanma sürecinde ve sonrasında kadın. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 888 - 902.
- Canbulat, N. (2017). *Boşanmış kadınlarla yürütülen duygu odaklı grupla psikolojik danışmanın etkililiğinin incelenmesi* [Yayımlanmamış doktora tezi] Ege Üniversitesi.
- Canham, S. L., Mahmood, A., Stott, S., Sixsmith, J. ve O'Rourke, N. (2014). Tildivorce do us part: Marriage dissolution in later life. *Journal of Divorce & Remarriage*, 55(8), 591-612.
- Ceylan, E. (2006). *Türk ve İsviçre hukukunda boşanmanın hukuki sonuçları*. Galatasaray Üniversitesi Yayınları.
- Chase-Lansdale, P. L., & Owen, M.T. (1987). Maternal employment in a family context: Effects on infant-mother and infant-father attachments. *Child Development*, 58(6), 1505-1512. <https://doi.org/10.2307/1130681>
- Chiriboga, D. A. (1982). Adaptation to marital separation in later and earlier life. *Journal of Gerontology*, 37(1), 109-114.
- Creswell, J. W. (2003). *Research design: Qualitative, quantitative, and mixed methods approaches* (T. Oaks, 2nd ed.). CA: Sage.
- Çapan, E. (2009). Öğretmen adaylarının kişilerarası ilişkileri ve bağlanma stilleri arasındaki ilişki. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(2), 127- 142.

- Çetin, N., Aytar, A. G., Pak, M. D. ve Artık, A. (2017). Ergenlerde anne-baba ve arkadaşlara bağlanma biçimleri ile romantik ilişkilerde sorun çözmeleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 27(2), 79-95.
- Dallam, S. ve Silberg, J. L. (2016). Recommended treatments for “Parental alienation syndrome” may cause children foreseeable and lasting psychological harm. *Journal of Child Custody*, 134-143.
- Dede, İ. (2019). *Çocuğun velayet ilişkisinden doğan kişi varlığı zararlarının tazmini*. On iki Levha Yayıncılık.
- Demir Tek, G. (2019). *Ebeveynleri boşanmış ve boşanma sürecinde olan 9-12 yaş arası çocukların, boşanmaya uyum ve depresyon düzeylerinin incelenmesi* [Yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi].
- Demirci, E. (2018). *5-6 yaş çocuklarının annelerinin sürekli kaygı düzeyleri ile çocukların benlik algısı arasındaki ilişkinin incelenmesi* [Yüksek lisans tezi, Maltepe Üniversitesi].
- Demircioğlu, N. S. (2000). *Boşanmanın, çalışan kadının statüsü ve cinsiyet rolü üzerine etkisi* [Yayımlanmamış doktora tezi] Ege Üniversitesi.
- Demirkan, S. (2006). Türk ailesinin korunması ve güçlendirilmesinde sivil toplum kuruluşları ile işbirliğinin önemi. *Aile ve Toplum: Eğitim, Kültür ve Araştırma Dergisi*, 3(9), 92–XX.
- Diedrick, P. (1991). Gender differences in divorce adjustment. *Journal of Divorce and Remarriage*. 14 (3/4), 33-45. DOI: 10.1300/J087v28n03_01
- Dolanbay, S. C. ve Aykara, A. (2024). Boşanmayla parçalanmış ailede çocuğun boşanma sonrası yaşam deneyimleri: Ebeveyne yabancılaşmaya ilişkin nitel bir araştırma. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 86, 26–41.

- Dou, D. (2010). The trait of attachment and the effect of attachment on social adjustment of middle school students: Parents intimacy as a moderator. *Psychological Development and Education*, 26(2), 178–184.
- Durak, E.Ş. ve Durak, M. (Ed.). (2017). *Adli psikolojide gözlem-görüşme ve psikolojik değerlendirme*. Nobel Yayıncılık.
- Elshanum, D. (2024). The role of parents in enhancing self-esteem of school-age children: Exploring parenting styles, involvement and socioeconomic factors. *Acta Psychologia*, 3(3). <https://doi.org/10.35335/psychologia.v3i3.65>
- Emery, R. E. ve Wyer, M. M. (1987). Child custody mediation and litigation: An experimental evaluation of the experience of parents. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 55, 179-186.
- Emery, R.E. (2013). *Evlilik, boşanma ve çocukların uyumu*. Çev. Elif Okan
- Energın, Z. (2019). *Türk hukukunda müşterek velayet sorunu* [Yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi].
- Er Kıdak, T. (2021). *Türk medeni kanununa göre velayetin belirlenmesi* [Yüksek lisans tezi, Anadolu Üniversitesi].
- Erden, G. (Ed.). (2014). *Velayet değerlendirmeleri: basitten karmaşık konulara*. Türk Psikologları Derneği Yayınları.
- Eroğlu, Y. ve Topkaya, N. (2019). Boşanma ile ilgili uyum güçlüğü çeken çocuklarda kişilik özellikleri ve benlik kavramı. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 9(52), 181-208.

- Faber, A. J., & Wittenborn, A. K. (2010). The role of attachment in children's adjustment to divorce and remarriage. *Journal of Family Psychotherapy*, 21(2), 89–104.
<https://doi.org/10.1080/08975353.2010.483625>
- Finzi R., Cohen, O. ve Ram, A. (2000). Attachment and divorce. *Journal of Family Psychotherapy*, 11(1), 1-20.
- Fraley, R. C., & Heffernan, M. E. (2013). Attachment and parental divorce: A test of the diffusion and sensitive period hypotheses. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 39(9), 1199-1213. <https://doi.org/10.1177/0146167213491503>
- Frisby B. N., Booth-Butterfield, M., Dillow, M. R., Martin, M. M. ve Weber, K. D. (2012). Face and resilience in divorce: the impact on emotions, stress, and post- divorce relationships. *Journal of Social and Personal Relationships*, 29(6), 715-735.
- Gardner, R. (1999). Differentiating between parental alienation syndrome and bona fide abuse-neglect. *American Journal of Family Therapy*, 97-107.
- Gardner, R. (2002a). Denial of the parental alienation syndrome also harms women. *American Journal of Family Therapy*, 191-202.
- Gardner, R. (2002b). Parental alienation syndrome vs. parental alienation: Which diagnosis should evaluators use in child-custody disputes. *American Journal of Family Therapy*, 93-115.
- Gardner, R. A. (1998). Recommendations for dealing with parents who induce a parental alienation syndrome in their children. *Journal of Divorce and Remarriage*, 28(3-4), 1-23.
- Geçtan, E. (2003). *İnsan olmak*. (26. Basım). Metis Yayınları.

- George, D. ve Mallery, P. (2009). SPSS for Windows step by step: A simple guide and reference, 16.0 update (9th ed.). MA: Pearson. Gezmiş. Türkiye İş Bankası Yayınları.
- Gökdemir, M. E. ve Ekşi, H. (2023). T. Erdoğan ve Ş. Karabatak (Ed.). *11. Türkiye lisansüstü çalışmalar kongresi bildiriler kitabı – I* (s. 267-280).
- Graff-Reed, R. L. (2004). *Positive effects of stressful life events: Psychological growth following divorce* [Doctoral dissertation, Miami University].
- Grossmann, K., Grossmann, K. E., Fremmer-Bombik, E., Kindler, H., Scheurer-Englisch, H. ve Zimmerman, P. (2002). The uniqueness of the child-father attachment relationship: Fathers' sensitive and challenging play as a pivotal variable in a 16-year longitudinal study. *Social Development*, 11, 307-331.
- Güler, F. (2014). *Boşanma sürecinde çocukların benlik saygısı depresyon ve kabul-red algısının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi* [Yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi].
- Güler, G.(2017). Ebeveyn yabancılaştırma sendromu ve boşanma. *Türkiye Klinikleri*, 225-228.
- Gürel, Ö. (2007). *Görme engelli ergenlerle gören ergenlerin benlik saygısı gelişimlerinin karşılaştırılması* [Yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi].
- Gümüş, M. A. (2008). *Teoride ve uygulamada evliliğin genel hükümleri ve mal rejimleri* (185-281). Vedat Kitapçılık.
- Harrison, L. J., ve Ungerer, J. A. (2002). Maternal employment and infant–mother attachment security at 12 months postpartum. *Developmental Psychology*, 38(5), 758–773.
<https://doi.org/10.1037/0012-1649.38.5.758>

- Herman, S. J. (1974). Divorce: A grief process. *Perspectives in psychiatric care*, 3(12), 108-112.
- Hetherington, E. H., Clingempell, W. G., Anderson, E. R., Deal, J. E., Hagan, E. A., Hollier, E. A. ve Lindner, M. S. (1992). Coping with marital transitions: A family systems perspective. *Monographs of the Society for Research in Child Development*, 227(57), 2-5.
- Hetherington, E.H. ve Hagan, E.A. (1999). The adjustment of children with divorced parents: A risk and resiliency perspective. *Child Psychiatry*. 40, 129-140.
- İymen, E.N. (2020). *Anne-babası boşanmış ve boşanmamış ergenlerde sosyal beceri ve kaygı düzeylerinin akademik başarıları ile ilişkisinin değerlendirilmesi* [Yüksek lisans tezi, İstanbul Arel Üniversitesi].
- Johnston, J. R. (2005). Children of divorce who reject a parent and refuse visitation: Recent research and social policy implications for the alienated child. *Family Law Quarterly*, 38(4), 757–775.
- Kahraman, Serhat. (2016). *Boşanma sonrasında genç-ebeveyn ilişkilerinin sürdürülmesi ve öğrencinin akademik başarısına etkisi (Afyon ili örneği)* [Yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi].
- Kalmijn, M. ve Monden, C. W. (2006). Are the negative effects of divorce on well-being dependent on marital quality? *Journal of Marriage and Family*, 68(5), 1197-1213.
- Karlı, E. (2019). Modernleşme sürecinde çözülen aile yapısı ve kadının yeniden inşası. *Uluslararası Hukuk ve Sosyal Bilim Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 1–14.
- Kelly, J. B. ve Janet, R. J. (2001). The alienated child a reformulation of parental alienation syndrome. *Family Court Review (Sage Publications)*, 249-266.

- Kelly, J. ve Emery, R. (2003). Children's adjustment following divorce: Risk and resilience perspectives. *Family Relations; Interdisciplinary Journal Of Applied Family Studies*, 52(4), 352-362.
- Kerckhoff, A. C., & Dewar, P. (2020). Charting self-esteem during marital dissolution. *Journal of Personality and Social Psychology*, 118(4), 812–829. <https://doi.org/10.1037/pspp0000247>
- Kerns, K. A., Klepac, L. ve Cole, A. (1996). Peer relationships and preadolescent's perceptions of security in the child-mother relationship. *Developmental Psychology*, 32, 457–466.
- Kerns, K. A., Tomich, P. L., Aspelmeier, J. E. ve Contreras, J. M. (2000). Attachment-based assessments of parent-child relationships in middle childhood. *Developmental Psychology*, 36 (5), 614-626.
- Kerstis, B., Åslund, C. ve Sonnby, K. (2018). More secure attachment to the father and the mother is associated with fewer depressive symptoms in adolescents. *Uppsala journal of medical sciences*, 123(1), 62–67. <https://doi.org/10.1080/03009734.2018.1439552>
- Keskin, G. ve Çam, O. (2007). Bağlanma süreci: Ruh sağlığı açısından literatürün gözden geçirilmesi. *Ege Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi*, 23(2), 145-158.
- Keskin, I. (2007). *Boşanmanın sosyolojik ve psikolojik nedenleri ve boşanmanın ortaya çıkardığı sonuçlar* [Yüksek lisans tezi, Niğde Üniversitesi].
- Kılıç, F. ve Kılıç, Ü. (2023). Türk aile hukukunda ailenin korunması. *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 19(2), 482–491.
- Kılıç, H. G. (2007). *Bazı demografik değişkenler ve anne baba tutumlarına göre madde bağımlısı bireylerin anne baba bağılıkları ilişkisinin incelenmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi] Çukurova Üniversitesi.

- Kılıçoğlu, A. M. (2015). *Aile hukuku*. Turhan Kitabevi.
- Kıntar, N. (2008). *Benlik saygısı ve dindarlık ilişkisi* [Yayınlanmamış doktora tezi] Uludağ Üniversitesi.
- Kır, İ. (2011). Toplumsal bir kurum olarak ailenin işlevleri. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(36), 381–404. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/70285>.
- Kocamış, T. ve Bahar, Z. (2024). Anne baba tutumlarının psikolojik sağlamlığa ve benlik saygısına etkisi. *Aydın Sağlık Dergisi*, 10(3), 203-212.
- Koçoğlu, S. (2018). *Boşanmanın çocuk açısından sonuçları*. Beta Yayınları.
- Könezoğlu, B. (2006). *Aile ve ailenin korunması* [Yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi].
- Körük, S. ve Sapmaz, F. (2019, Ekim). *Boşanma danışmanlığı*. 21. Uluslararası Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi, Antalya.
- Kramrei, E., Coit, C., Martin, S., Fogo, W. ve Mahoney, A. (2007). Post-divorce adjustment and social relationships: A meta-analytic review. *Journal of Divorce & Remarriage*, 46(3-4), 145-166.
- Kulaksızoğlu, A. (2011). *Ergenlik psikolojisi*. (12. Basım). Remzi Kitabevi.
- Lahousen, T., Unterrainer, H. F. ve Kapfhammer, H.P. (2019). Psychobiology of attachment and trauma—some general remarks from a clinical perspective. *Frontiers in Psychiatry*, 10 (914). <https://doi.org/10.3389/fpsyt.2019.00914>
- Lan, X., & Sun, Q. (2022). Exploring psychosocial adjustment profiles in Chinese adolescents from divorced families: The interplay of parental attachment and adolescent's gender. *Current Psychology*, 41(12), 5832–5848. <https://doi.org/10.1007/s12144-020-01097-1>
- Lansford, J. (2009). Parental divorce and children's adjustment. *Perspectives on Psychological Science*, 4, 140 - 152. <https://doi.org/10.1111/j.1745-6924.2009.01114.x>.

- Lawson, E. J. ve Thompson, A. (1996). Black men's perceptions of divorce-related stressors and strategies for coping with divorce: An exploratory study. *Journal of Family Issues*, 17(2), 249-273.
- Lazarus, R. (1978). Strategy for research in hypertension. *Journal of Human Stress* 4, 35-39.
- life stressor. *Journal of Divorce & Remarriage*, 17(3/4), 151-181.
- Madden-Derdich, D. A., Leonard, S. A. ve Christopher, F. S. (1999). Boundary ambiguity and coparental conflict after divorce: An empirical test of a family systems model of the divorce process. *Journal of Marriage and the Family*, 61(3), 588-598.
- Mancini, A., Bonanno, G. ve Clark, A. E. (2011). Stepping off the hedonic treadmill: Individual differences in response to marriage, divorce, and spousal bereavement. *Journal of Individual Differences*, 32(3), 144-152.
- Marques, T. M., Narciso, I., & Ferreira, L. C. (2020). Empirical research on parental alienation: A descriptive literature review. *Children and Youth Services Review*, 119, Article 105572. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2020.105572>
- Mechanic, D. & Hansell, S. (1989). Divorce, family conflict, and adolescent's well-being. *American Sociological Association*, 30 (1), 105-116.
- Meland, E., Furuholmen, D., & Jahanlu, D. (2023). Parental alienation- A valid experience? *Scandinavian Journal of Public Health*, 52(5), 598-606. <https://doi.org/10.1177/14034948231168978>
- Mercer, J. (2019). Examining parental alienation treatments: Problems of principles and practices. *Child and Adolescent Social Work Journal*, 36(4), 351–363. <https://doi.org/10.1007/s10560-019-00625-8>

- Miralles, P., Godoy, C., & Hidalgo, M. D. (2021). Long-term emotional consequences of parental alienation exposure in children of divorced parents: A systematic review. *Current Psychology: A Journal for Diverse Perspectives on Diverse Psychological Issues*. Advance online publication. <https://doi.org/10.1007/s12144-021-02537-2>
- Nebioğulları, B. (2019). *Çalışan/çalışmayan annelerin ebeveynlik özyeterlilik algıları ile 11-13 yaş çocuklarının algıladığı anne tutumu ve benlik saygısı arasındaki ilişki* [Yüksek lisans tezi, Maltepe Üniversitesi].
- Owen, M.T., Easterbrooks, M. A., Chase-Lansdale, P.L., & Goldberg, W. A. (1984). The relation between maternal employment status and the stability of attachments to mother and to father. *Child Development*, 55(5), 1894-1901. <https://doi.org/10.2307/1129939>
- Öksüzler Cabılar, B. (2023). *Boşanma sonrası uyumun aile stres ve uyum modeli kapsamında incelenmesi* [Doktora tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi].
- Öngider Gregory, N.(2016). Boşanma mı yoksa çocuk için evliliği sürdürmek mi? Çocuğun psikolojik uyumu açısından önemli bir soru. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 8(3), 275-289. doi:10.18863/pgy.238189.
- Öngider, N. (2013a). Boşanmanın çocuk üzerindeki etkileri. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 5(2), 140-161.
- Öngider, N. (2013b). Bilişsel davranışçı terapinin boşanma sonrasında kadınların depresyon, anksiyete ve yalnızlık semptomlarında etkinliği: Bir pilot çalışma. *Bilişsel Davranışçı Psikoterapi ve Araştırmalar Dergisi*, 2, 147-155.
- Öngider, N. (2006). *Evli ve boşanmış ailelerde algılanan ebeveyn kabul veya reddinin çocuğun psikolojik uyumu üzerindeki etkileri* [Yayımlanmamış doktora tezi] Ege Üniversitesi.
- Özdayı, N. (2019). Üniversite öğrencilerinin benlik saygısının bazı demografik bilgilere göre incelenmesi. *Spor Eğitim Dergisi*, 3(1), 69-80.

- Özgüven, İ.E. (2000). *Evlilik ve aile terapisi*. PDREM Yayınları.
- Özmen Doğan, S. (2014). *İlköğretim öğrencilerinin aile bağları ve ailede şiddet görme durumunun benlik saygısı üzerine etkisi* [Yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi].
- Özoğlu, S.Ç. (1976). Psikolojik danışmada benlik kavramı. *A.Ü. Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8, 93-94.
- Öztan, B. (2015). *Aile hukuku* (6. Basım). Turhan Kitabevi.
- Öztürk, S. (2006). *Anne-babası boşanmış 9-13 yaşlarındaki çocuklar ile aynı yaş grubundaki anne-babası boşanmamış çocukların benlik saygısı ve kaygı düzeyleri ilişkisi* [Yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi].
- Pais, J. ve White, P. (1979). Family redefinition: A review of the literature toward a model of divorce adjustment. *Journal of Divorce*, 2(3), 271-281.
- Pettit, E. J. ve Bloom, B. L. (1984). Whose decision was it? The effects of initiator status on adjustment to marital disruption. *Journal of Marriage and the Family*, 46(3), 587-595.
- Pledge, D.S. (1992). Marital separation/divorce: a review of individual responses to a major life stressor. *Journal of Divorce and Remarriage*, 17 (3/4), 151-181.
- Pledge, D.S. (1992). Marital separation/divorce: A review of individual responses to a major
- Plummer, L.P. ve Koch-Hattem, A. (1986). Family stres and adjustment to divorce. *Family Relations*, 35, 523-529.
- Portes, P. R., Lehman, A. J. Ve Brown, J.H. (1999) . The child adjusment inventory: Assessing transition in child divorce adjustment, *J. Divorce&Remerriage*, 30(1/2), 37-45.
- Pritschet, L., Powell, D. ve Horne, Z. (2016). Marginally significant effects as evidence for hypotheses: Changing attitudes over four decades. *Psychological science*, 27(7), 1036-1042.

- Rankin, R. P. ve Maneker, J. S. (1985). The duration of marriage in a divorcing population. *The Impact of Children. Journal of Marriage and the Family*, 47(1), 43-52.
- Reyhani Yüksel, S. (2016). *Velayet hakkının anayasal sınırları*. Legal Yayıncılık.
- Rohde-Brown, J. ve Rudestam, K. E. (2011). The role of forgiveness in divorce adjustment and the impact of affect. *Journal of Divorce & Remarriage*, 52(2), 109-124.
- Rosenberg, M. (1965). Society and the adolescent self-image. *Princeton, NJ: Princeton University Press*. <https://www.docdroid.net/Vt9xpBg/society-and-the-adolescent-self-image-morris-rosenberg-1965.pdf>
- Rosenberg, M.(1965). Rosenberg Self-Esteem Scale. *Journal of Religion and Health*,
- Rudnytsky, P. L. (1997). The personal origins of attachment theory. *The Psychoanalytic Study of the Child*, 52(1), 386-405. doi:10.1080/00797308.1997.11822469
- Rye, M. S., Folck, C. D., Heim, T. A., Olszewski, B. T. ve Traina, E. (2004). Forgiveness of an ex-spouse: How does it relate to mental health following a divorce? *Journal of Divorce and Remarriage*, 41(3/4), 31–51.
- Saccuzzo, D.P. ve Johnson, N.E. (2004). Child custody mediation's failure to protect: Why should the criminal justice system care. *NIJ Journal*, 251.
- Sadak, E. ve Yıldırım, F. (2020). Kurum bakımından ayrılan bireylerin toplumsal yaşama uyum sorunlarının sosyal hizmetler bağlamında değerlendirilmesi. *Yakın Doğu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(2), 169-191.
- Sakar, B. (2021, Haziran 18). *Bağlanma stilleri ve gelişimi*. Doktor Takvimi. <https://www.dokortakvimi.com/blog/baglanma-stilleri-ve-gelisimi>.
- Sakraida, T. J. (2008). Stress and coping of midlife women in divorce transition. *Western Journal of Nursing Research*, 30(7), 869-887.

- Samat, M. (2010). *Evlilik birliğinin korunması* [Yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi].
- Samuels, D., & Griffore, R. (1977). Correlations between preschoolers' self-esteem and mother's educational attainment. *Psychological Reports*, 40, 1154.
<https://doi.org/10.2466/pr0.1977.40.3c.1154>
- Santoso, S. T. P. ve Fahrinnia, V. (2018, January). Mom worked: Patterns of parenting and attachment by children. Paper presented at the 1st International Conference on Early Childhood and Primary Education (ECPE 2018), Malang, Indonesia. *Atlantis Press*.
<https://doi.org/10.2991/ecpe-18.2018.42>.
- Sarıdoğan, M. E., Karahan, T. F., Dicle, A. N., & Menteş, Ö. (2007). Ebeveyne bağlanma düzeyine ve anne-babanın boşanma/birliktelik durumuna göre çocuklarda evlilik çatışmasını algılama biçimleri. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12-25.
- Sayan Karahan, A. (2012). *Boşanma sonrası yaşama uyum* [Doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi].
- Shaffer, D. R. (2005). Establishment of intimate relationships and their implications for future development. *Social and Personality Development* (129-161) . *The United States of America: Thomson Wadsworth Press*.
- Shah, T. (2016). *Adjustment to divorce (spouses)*. Encyclopedia of Family Studies.
- Shor, E., Roelfs, D. J., Bugyi, P. ve Schwartz, J. E. (2012). Meta-analysis of marital dissolution and mortality: Reevaluating the intersection of gender and age. *Social Science & Medicine*, 75(1), 46-59.
- Soltani, L., Ebrahim, M., Shirani, N., & Arbabisarjou, A. (2013). The relationship between children's self-esteem and parents' educational level. *International Journal of Academic*

Research in Progressive Education and Development, 2(2).

<https://doi.org/10.6007/ijarped/v2-i2/9781>

Spanier, G. & Casto, (1979). Adjustment to separation and divorce: an analysis of 50 case studies. *Journal of Divorce*, 2, 241-254.

Stewart, A. C., Vandell, D. L., McCartney, K., Owen, M. T., & Booth, C. (2000). Effects of parental separation and divorce on very young children. *Journal of Family Psychology*, 14, 304-326. <https://doi.org/10.1037/0893-3200.14.2.304>

Suess, J. G., Grossmann, K. E. ve Sroufe, L. A. (1992). Effects of infant attachment to mother and father on quality of adaptation in preschool: From dyadic to individual organization of self. *International Journal of Behavior Development*, 15, 43-65.

Sümer, N. ve Şendağ, M.A. (2009). Orta çocukluk döneminde ebeveynlere bağlanma, benlik algısı ve kaygı. *Türk Psikoloji Dergisi*, 24(63), 86-101.

Symoens, S., Colman, E. ve Bracke, P. (2014). Divorce, conflict, and mental health: How the quality of intimate relationships is linked to post-divorce well-being. *Journal of Applied Social Psychology*, 44(3), 220-233.

Şahin, R. (2019). *Ebeveynleri boşanmış ergenlerin boşanma sonrası yaşama uyumu* [Yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi].

Şen, B. (2014). Ebeveyne yabancılaştırma sendromu. Çocuk ve şiddet: Toplumsal şiddetin cenderesinde çocuklar. *Samer Bilişimsel Yayınlar Serisi*, 42-54.

Şener, A. ve Terzioğlu, G. (2008). Bazı sosyo-ekonomik ve demografik değişkenler ile iletişimin eşler arası uyuma etkisinin araştırılması. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 13(13), 7-20.

- Şentürk, Ü. (2008). Aile kurumuna yönelik güncel riskler. *Aile ve Toplum Eğitim, Kültür ve Araştırma Dergisi*, 5(17), 7-31.
- T.C. 1982 Anayasası. <https://www.anayasa.gov.tr/tr/mevzuat/anayasa>.(Erişim tarihi:08.12.2024)
- T.C. Adalet Bakanlığı (2022,4 Ağustos). *Çocuk teslimi ve çocukla kişisel ilişki kurulmasına ilişkin ilam ve tedbir kararlarının yerine getirilmesine dair yönetmelik*. Resmi Gazete, (31913) <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2022/08/20220804-11.htm> (Erişim tarihi:22.05.2025)
- T.C. Adalet Bakanlığı (2023). *Çocuk teslimi ve çocukla kişisel ilişki kurulmasına ilişkin ilam ve tedbir kararlarının yerine getirilmesi sürecine ilişkin rehber*. Mağdur Hakları Dairesi Başkanlığı.https://magdur.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/26122023154225C%CC%A7OCUK_TESLI%CC%87MI%CC%87_REHBER.pdf (Erişim tarihi:22.05.2025)
- Taşdemir, M. (2022). *Boşanma sürecindeki bireylerin empatik eğilim düzeyleri ve çatışma çözme stillerinin incelenmesi* [Yüksek lisans tezi, Ordu Üniversitesi].
- Tepe, H. T. (2018). *Kuşaklar arası aktarımın bağlanma kuramı ve ruh sağlığı arasındaki ilişki kapsamında sosyal hizmet bakış açısı ile incelenmesi* [Doktora tezi, Ankara Üniversitesi].
- Thayer, S. E. ve Zimmerman, J. (2003). *Ayrılanlar için çocuk bakım*. (U. Türkoğulları, Cev.). Arkadaş Yayınevi.
- Thomas, A. M., & Forehand, R. (1993). The role of paternal variables in divorced and married families: Predictability of adolescent adjustment. *American Journal of Orthopsychiatry*, 63(1), 126-135. <https://doi.org/10.1037/h0079390>

- Thomson, E. (2014). Family complexity in Europe. *Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 654(1), 245-258.
- TMK. <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.4721.pdf>. (Erişim Tarihi: 08.12.2024).
- Torun, F. (2011). Ebeveyne yabancılaştırma sendromu. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar Dergisi*, 3(3), 466-482.
- Torun, F. (2019). *Ebeveyne yabancılaşma sendromu: Çekişmeli boşanmalarda ve velayet savaşlarında* (3. Basım). Psikonet Yayınları.
- Torun, F., Torun, S. D., & Matthewson, M. (2021). Parental alienation: targeted parent experience in Turkey. *American Journal of Family Therapy*, 50(2), 195-204. <https://doi.org/10.1080/01926187.2021.1895903>
- Turner H. A. (2006). Stress, social resources, and depression among never married and divorced rural mothers. *Rural Sociology*, 71(3), 479-504.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi (2005).5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu. <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=5395&MevzuatTur=1&MevzuatTip=5> (Erişim tarihi:22.05.2025)
- Türkmen, Ahmet. (2020). Çocuğun kişisel ilişki kurma hakkı. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 26(2), 1126-1156.
- Uçan, Ö., Yazar, H. ve Sayıl, I. (2005). Bir boşanma olgusunun dört kurama bağlı olarak değerlendirilmesi. *Kriz Dergisi*, 14(2), 23-29.
- Uğurel, C. (2024). *Boşanmış ve boşanma aşamasında olan bireylerin psikolojik esneklik ve boşanmaya uyum düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi* [Yüksek lisans tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi].

- Ulutürk, S. (2019). 11-18 yaş arası boşanmış aile çocuklarının ve boşanmamış aile çocuklarının ebeveyn yabancılaştırma sendromu ve davranış sorunlarının karşılaştırmalı olarak incelenmesi [Yüksek lisans tezi, İstanbul Aydın Üniversitesi].
- Uji, M., & Kawaguchi, M. (2024). Parent attachment: Assessment, effects of gender difference, and mediation between past perceived parenting and mental health into adulthood. *Psychology*, 15(5), 677–695. <https://doi.org/10.4236/psych.2024.155045>
- Ural, O., Güven, G., Sezer, T., Azkeskin, K., vd. (2015). Okul öncesi dönemdeki çocukların bağlanma biçimleri ile sosyal yetkinlik ve duygu düzenleme becerileri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Hacettepe University Faculty of Health Sciences Journal*, 1, 589-598.
- Üner Altuntaş, G. E. (2017). *Velayet ve kişisel ilişkide baba figürü* [Yayımlanmamış doktora tezi] İstanbul Üniversitesi.
- Vassiliou, D. ve Glenn F. C.(2001). The lost parent's perspective on parental alienation syndrome. *The American Journal of Family Therapy*, 181-191.
- Veevers, J. E. (1991). Traumas versus stressors: A paradigm of positive versus negative divorce outcomes. *Journal of Divorce & Remarriage*, 15(1-2), 99-126.
- Velidedeoğlu, H.V (1965). *Türk Medeni Hukuku, C. II, Aile Hukuku*. (5. Baskı). Nurgök Matbaası.
- Wallerstein, J. S. (1986). Women after divorce: Preliminary report from a ten year follow-up. *American Journal of Orthopsychiatry*, 56, 65-77.
- White, L. K. (1990). Determinants of divorce: A review of research in the eighties. *Journal of Marriage and the Family*, 52(4), 904-912.

- White, L. K., Brinkerhoof, D. B., & Booth, A. (1985). The effect of marital disruption on child's attachment to parents. *Journal of Family Issues*, 6(1), 5-22. <https://doi.org/10.1177/019251385006001002>
- White, G. L., Briggs, H. E., Banks, L., Allen, J. L., & Lowe, T. B. (2022). Custodial and noncustodial parent predictors of noncustodial father involvement. *Research on Social Work Practice*, 33(4), 491-505. <https://doi.org/10.1177/10497315221089686>
- Wood, C., Murray G., Jo B. ve Gavin S. (2021). Modification of the rosenberg scale to assess self-esteem in children. *Frontiers in Public Health*.
- Yalçın, Ö. (n.d.). *Çocuk ve ergenlerde bağlanma kuramı, bağlanma bozuklukları*. Özhan Yalçın. <https://ozhanyalcin.com/blog/24/cocuk-ve-ergenlerde-baglanma-kurami-baglanma-bozukluklari> (Erişim tarihi:27.07.2025).
- Yaşar, Z. N. (2019). *6-12 yaş arası çocukların ebeveynlerine bağlanma düzeyleri ile ebeveynlerin kaygı düzeyleri arasındaki ilişkinin belirlenmesi* [Yüksek Lisans Tezi, Kırklareli Üniversitesi].
- Yavuzer, H. (2003). *Çocuğu tanımak ve anlamak*. (12. Basım). Remzi Kitabevi.
- Yeğin, D. (2022). Türk hukukunda boşanma sebeplerinin incelenmesi. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 35(161), 225–251.
- Yılmaz, A. E. ve Fişiloğlu, H. (2005). Turkish parents' post-divorce adjustment: Perceived power/control over child-related concerns, perceived social support, and demographic characteristics. *Journal of Divorce & Remarriage*, 42(3-4), 83–107.
- Yörükoğlu, A. (2000). *Değişen toplumda aile ve çocuk*. (6. basım).
- Yörükoğlu, A. (2007). *Gençlik çağı: Ruh sağlığı ve ruhsal sorunlar* (13. Basım). Özgür Yayınları.

Zeiss, A. M., Zeiss, R. ve Johnson, S. (1981). Sex differences in initiation of and adjustment to divorce. *Journal of Divorce*, 4(2), 21-33.

EK-1 BİLGİLENDİRİLMİŞ ONAM FORMU**EK-1 BİLGİLENDİRİLMİŞ ONAM FORMU**

Bu çalışma Prof. Dr. Seda Bayraktar danışmanlığında Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Bölümü yüksek lisans tez çalışması olarak tarafımda yürütülmekte olup, çalışmada Ebeveyne Yabancılaşma Olgusunun Boşanma Süreçlerine etkisi incelenmektedir. Çalışmanın amacı; ebeveyne yabancılaşma olgusunun boşanma sürecine etkilerini çocuklarda benlik saygısı ve ebeveyne bağlanma düzeylerinin etkileri ile birlikte incelemektir. Bu amaç doğrultusunda siz değerli ebeveynimize; ebeveyne yabancılaşma olgusu ve boşanma süreci ile ilgili deneyimleriniz hakkında sorular yöneltmek hedeflenmektedir.

Çalışmanın 10-15 dk sürmesi beklenmektedir. Çalışmaya katılım tamamen gönüllülük esasına dayalıdır. Katılımcılar gerekçeli veya gerekçesiz istedikleri anda çalışmadan ayrılma hakkına sahiptir. Çalışmada gizlilik prensibi esastır. Katılımcıların kimlik bilgileri ve cevapları saklı tutulacaktır. Yönetilen sorulara vereceğiniz cevapların ya da çalışmadan ayrılmanızın boşanma ve(ya) velayet ile ilgili yargı süreçlerine kesinlikle herhangi bir etkisi olmayacaktır.

Tez çalışmama sunduğunuz katkılar için teşekkür ederim. Sorularınız için iletişime geçebilirsiniz.

Araştırmacı

Psk. Şeyda DEMİRDAĞ

İmza:

Okudum, onaylıyorum.

Katılımcının adı-soyadı:

Tarih:

İmza:

EK-2 VELİ İZİN FORMU

EK-2 VELİ İZİN FORMU

Sayın Veli;

Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Ana Bilim Dalı yüksek lisans öğrencisi olarak, Prof. Dr. Seda BAYRAKTAR danışmanlığında bitirme tezi kapsamında ‘Ebeveyne Yabancılaşma Olgusunun Boşanmaya Uyum Sürecindeki Etkisinin İncelenmesi: Çocuklar ve Ebeveynler Üzerinden Bir Değerlendirme’ başlıklı araştırmayı yürütmekteyim. Araştırmamın amacı; ebeveyne yabancılaşma olgusunun boşanma sürecine etkilerini çocuklarda benlik saygısı ve ebeveyne bağlanma düzeylerinin etkileri ile birlikte incelemektir. Araştırmanın; değerli çocuklarımızın ve ebeveynleri olan siz değerli anne-babaların boşanma sürecine uyumunu iyileştirmek amacı ile geliştirilebilecek sistemlere ışık tutmasını ümit etmekteyim. Bu amaçla çocuğunuzun bazı anketleri doldurmasına ihtiyaç duymaktayım. Çalışmanın yaklaşık bir saat sürmesini planlamaktayım.

Bitirme tezi kapsamındaki araştırma T.C. Adalet Bakanlığının ve Akdeniz Üniversitesinin izni ile gerçekleştirilmektedir. Araştırma uygulamasına katılım tamamıyla gönüllülük esasına dayalı olmaktadır. Çocuğunuz çalışmaya katılıp katılmamakta özgürdür. Araştırma çocuğunuz için herhangi bir istenmeyen etki ya da risk taşımamaktadır. Çocuğunuzun katılımı tamamen sizin isteğinize bağlıdır, reddedebilir ya da herhangi bir aşamasında ayrılabilirsiniz. Çocuğunuzun ad-soyad bilgileri ve anketlere vereceği cevaplar tamamıyla gizli tutulacak ve sadece araştırmacı tarafından değerlendirilecektir.

Uygulamalar, genel olarak kişisel rahatsızlık verecek sorular ve durumlar içermemektedir. Ancak, katılım sırasında sorulardan ya da herhangi başka bir nedenden çocuğunuz kendisini rahatsız hissederse cevaplama işini yarıda bırakıp çıkmakta özgürdür. Bu durumda rahatsızlığın giderilmesi için gereken yardım sağlanacaktır. Böyle bir durumda veri toplama aracını uygulayan kişiye, çalışmayı tamamlamayacağını söylemesi yeterli olacaktır. Anket çalışmasına katılmamak ya da katıldıktan sonra vazgeçmek çocuğunuza hiçbir sorumluluk getirmeyecektir. Çocuğunuzun anket çalışmasında vereceği cevapların ya da çalışmadan ayrılmasının boşanma ve(ya) velayet ile ilgili yargı süreçlerine kesinlikle herhangi bir etkisi olmayacaktır.

Onay vermeden önce sormak istediğiniz herhangi bir konu varsa sormaktan çekinmeyiniz. Çalışma bittikten sonra tarafıma e-posta ile ulaşarak soru sorabilirsiniz. Saygılarımla,

Araştırmacı : Psk. Şeyda DEMİRDAĞ

İletişim bilgileri: e-posta:

Velisi bulunduğum .....’in yukarıda açıklanan araştırmaya katılmasına izin veriyorum.

..../..../.....

Ad-soyad:

EK-3 ÇOCUK RIZA FORMU**EK-3 ÇOCUK RIZA FORMU**

Sevgili .....,

Benim adım Psikolog Şeyda Demirdağ. ‘Ebeveyne Yabancılaşma Olgusunun Boşanmaya Uyum Sürecindeki Etkisinin İncelenmesi: Çocuklar ve Ebeveynler Üzerinden Bir Değerlendirme’ konulu araştırma yapıyoruz. Çalışmada senden doldurmanı istediğimiz anketler olacak. Bu araştırmanın sonuçlarını yazılı bir şekilde yayınlayacağız ama senin adını bildirmeyeceğiz.

Bu araştırmaya katılıp katılmamaya karar vermek için anne ve baban ile konuşup danışabilirsin. Anne ve babana da araştırmadan bahsedip onaylarını/izinlerini alacağız. Bu çalışmaya anne baban izin verse dahi istemezsen katılmayabilirsin. Önce katılmayı kabul etsen bile sonradan vazgeçebilirsin, bu tamamen sana bağlı. Çalışmada anket sorularına vereceğin cevaplar ailenin boşanma davasına etki etmeyecek ve senin yaşantını değiştirmeyecektir. Sormak istediğin bir soru varsa şu anda sorabilirsin. Daha sonra bir sorun olursa telefon numaramdan bana ulaşabilirsin. Bu araştırmaya katılmayı kabul ediyorsan aşağıya lütfen adını ve soyadını yaz ve imzanı at.

Çocuğun adı, soyadı:

Çocuğun imzası:

Tarih:

Velisinin adı, soyadı:

Velisinin imzası:

Tarih:

Araştırmacının adı, soyadı, ünvanı: Psk. Şeyda DEMİRDAĞ

Tel:

İmza:

Tarih:

EK-4 ÇOCUK KİŞİSEL BİLGİ FORMU

Sevgili çocuklar;

Aşağıda, sizinle ve ailenizle ilgili bazı sorular bulunmaktadır. Sorulara verdiğiniz cevaplar, yapmış olduğum araştırmada kullanılacak. İsimleriniz ve verdiğiniz cevaplar sadece benim tarafımdan bilinecektir ve kimse ile paylaşılmayacaktır. Sizden hiç bir soruyu atlamadan, içtenlikle sorulara cevap vermenizi rica ediyorum. Sizin için en doğru olan cevabı işaretlemenizi istiyorum. Yardımanız için teşekkür ederim.

1. Cinsiyetin nedir?

- a. Kız   b. Erkek

2. Kaç yaşındasın?

- a. 9   b. 10   c. 11   d. 12

3. Kaç kardeşin var?

- a. Kardeşim yok   b. 1   c. 2   d. 3   e. 4 ve fazlası....

4. Annenin eğitim durumu?

- a. Okur yazar değil   b. İlkokul   c. Ortaokul   d. Lise   e. Üniversite

5. Annenin mesleği nedir?

.....

6. Babanın eğitim durumu?

- a. Okur yazar değil   b. İlkokul   c. Ortaokul   d. Lise   e. Üniversite

7. Babanın mesleği nedir?

.....

8. Annen ve baban ne kadar süredir ayrı yaşıyor?

- a. 0-6 ay   b. 7ay- 1 yıl   c. 1-2 yıl   d. 2-3 yıl   e. 3 yıldan daha fazla...

9. Kiminle yaşıyorsun?

- a. Annemle   b. Babamla

10. Birlikte yaşamadığın ebeveyninle ne sıklıkla görüşüyorsun?

- a. Haftada bir kez görüyorum
b. İki haftada bir kez görüyorum.
c. Ayda bir kez görüyorum.
d. Yılda birkaç kez görüyorum
e. Hiç görmüyorum.

11. Birlikte yaşamadığın ebeveyninle ne şekilde görüşüyorsun?

- a. Beni evden alıyor
b. Annem/babam beni onun yanına bırakıyor
c. Çocuk teslim merkezinde görüşüyoruz.

EK-5 EBEVEYN GÖRÜŞME SORULARI

1. Adınız-soyadınız?
2. Yaşınız?
3. Eğitim durumunuz?
4. Çalışma durumunuz? Mesleğiniz?
5. Aylık ortalama geliriniz? Nafaka alıyor musunuz?
6. Medeni haliniz?
7. (Boşanmış ise) Ne zaman boşandınız? Evlilik süreniz?
- 8.(Henüz boşanmamış ise) Eşinizle fiilen ayrı yaşama süreci ne zaman başladı?
9. Kaç çocuğunuz var?
10. Çocuğunuz/çocuklarınız kiminle yaşıyor? Yaşı/yaşları kaç?
11. Çocuğunuzun ihtiyaçları, eğitimi vs. gibi konularda destek kanallarınız nelerdir? (Velayet sahibi ebeveyn için)
12. Çocuğunuzun ihtiyaçları, eğitimi vs. gibi konularda çocuğunuzun hayatına ne ölçüde dahil olabiliyorsunuz? (Velayet sahibi olmayan ebeveyn için)
- 13.Çocuğunuzla eski eşiniz hakkında konuşur musunuz? Evet ise neler hakkında?
- 14.Çocuğunuzun ayrılık sürecine tepkisi ne oldu? Tutum ve davranışlarında neler gözlemliyorsunuz?
- 15.Çocuğunuz/çocuklarınız birlikte yaşamadığı ebeveyni ile ne sıklıkla ve ne şekilde görüşüyor?
16. Çocuk Teslim Merkezinde kişisel ilişki kurma deneyiminiz oldu mu? Olduysa bu deneyim hakkındaki görüşleriniz nelerdir?
17. Boşanma ve(ya) velayet süreçlerinde yaşadığınız olumlu deneyimler nelerdir?
18. Boşanma ve(ya) velayet süreçlerinde (var ise) yaşadığınız zorluklar nelerdir?
19. Ebeveyne yabancılaşma nedir? Bu kavramı daha önce duydunuz mu?
20. Ebeveyne yabancılaşma kavramının hayatınızda yer aldığını düşünüyor musunuz?
21. Boşanma ve(ya) velayet süreçleri sizce nasıl işlemelidir? Bu süreçlerin yürütülmesine katkı sağlayacak uygulamalar neler olabilir?

EK-6 BAKER YABANCILAŞMA ÖLÇEĞİ

1-Sizce anneniz size karşı iyi bir anne midir?

- ☐ Hiç değil   ☐ Biraz   ☐ Bazen   ☐ Çoğunlukla   ☐ Tamamen

2-Annenizle iyi anılarınız kaç tanedir?

- ☐ Hiç yok   ☐ Çok az   ☐ Orta   ☐ Oldukça fazla   ☐ Çok fazla

3-Annenizle yaşadığınız iyi bir anıyı anlatınız.

4-Daha iyi bir anne olmak için annenizin neye ihtiyacı var?

- ☐ Hiçbir şeye   ☐ Çok az şeye   ☐ Bazı şeylere   ☐ Çok şeye   ☐ Çok fazla şeye

5-Annenizle zaman geçirmekten hoşlanırmısınız?

- ☐ Hiçbir zaman   ☐ Nadiren   ☐ Bazen   ☐ Çoğunlukla   ☐ Her zaman

6-Eğer size bırakılsa anne ve babanızla ne kadar zaman geçirmek istersiniz?

- ☐ Annemle zaman geçirmek istemem.
☐ İkiisi ile de eşit zaman geçirmek isterim.
☐ Sürekli annemle olmak isterim.

7-Annenizle ilgili güzel bir şeyler anlatır mısınız?

8- Annenizle birlikte yapmaktan keyif aldığınız şeyler nelerdir?

9- Annenizle ilgili olumsuz gördüğünüz şeyler nelerdir?

10-Annenize şu an ne kadar öfkeli veya kırgınsınız?

- ☐ Hiç   ☐ Çok az   ☐ Biraz   ☐ Oldukça   ☐ Çok fazla

11-Böyle hissetmenizin temel sebepleri nelerdir?

12- Annenizin duygularını incitmiş olabileceğinizi düşünür müsünüz?

- ☐ Hiçbir zaman   ☐ Nadiren   ☐ Bazen   ☐ Çoğunlukla   ☐ Her zaman

13- Eğer anne ve babanız sizinle ilgili bir konuda anlaşmazlık yaşıyorsa kim haklıdır?

- ☐ Her zaman Annem
☐ Bazen annem bazen babam
☐ Her zaman babam

14- Annenizle ilgili duygularınızın kaynağı nedir?

- ☐ Tamamen ben
☐ Biraz ben
☐ Biraz başka insanların annem hakkındaki konuşmaları
☐ Tamamen başkaları

15-Annelerin ailesi (anneanne, dede, teyze, dayı, kuzen, vs) ile ilgili duygularınız nedir?

- ☐ Önceden severdim, ancak artık sevmiyorum.
☐ Hiçbir zaman sevmedim.
☐ Önceden de şimdi de severim.

16- Sizce babanız size karşı iyi bir baba mıdır?

- ☐ Hiç değil ☐ Biraz ☐ Bazen ☐ Çoğunlukla ☐ Tamamen

17-Babanızla iyi anılarınız kaç tanedir?

- ☐ Hiç yok ☐ Çok az ☐ Orta ☐ Oldukça fazla ☐ Çok fazla

18-Babanızla yaşadığınız iyi bir anıyı anlatınız.

19-Daha iyi bir baba olmak için babanızın neye ihtiyacı var?

- ☐ Hiçbir şeye ☐ Çok az şeye ☐ Bazı şeylere ☐ Çok şeye ☐ Çok fazla şeye

20-Babanızla zaman geçirmekten hoşlanırsınız mı?

- ☐ Hiçbir zaman ☐ Nadiren ☐ Bazen ☐ Çoğunlukla ☐ Her zaman

21-Babanızla ilgili güzel bir şeyler anlatır mısınız?

22- Babanızla birlikte yapmaktan keyif aldığınız şeyler nelerdir?

23- Babanızla ilgili olumsuz gördüğünüz şeyler nelerdir?

24-Babanıza şu an ne kadar öfkeli veya kırgınsınız?

- ☐ Hiç ☐ Çok az ☐ Biraz ☐ Oldukça ☐ Çok fazla

25-Böyle hissetmeniz için temel sebepleri nelerdir?

26- Babanızın duygularını incitmiş olabileceğinizi düşünür müsünüz?

- ☐ Hiçbir zaman ☐ Nadiren ☐ Bazen ☐ Çoğunlukla ☐ Her zaman

27- Babanızla ilgili duygularınızın kaynağı nedir?

- ☐ Tamamen ben
☐ Biraz ben biraz başka insanların babam hakkındaki konuşmaları.
☐ Tamamen başkaları

28-Babanızın ailesi (babaanne, dede, hala, amca, kuzen, vs) ile ilgili duygularınız nedir?

- ☐ Önceden severdim, ancak artık sevmiyorum.
☐ Hiçbir zaman sevmedim.
☐ Önceden de şimdi de severim.

EK-7 ÇOCUKLAR İÇİN BOŞANMAYA UYUM ENVANTERİ

Sevgili Çocuklar;

Aşağıdaki ifadelerin her birini dikkatlice okuyunuz ve duygularınızı en iyi yansıtan seçeneği işaretleyiniz. Her bir ifade için sadece bir kutuyu işaretleyiniz.

	Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum
1.Bazen annemle babamın yaşadığı sorunların benden kaynaklandığını düşünüyorum.					
2.Annemle babam ayrıldığından beri, ben okulda sorunlar yaşıyorum.					
3.Keşke babamla daha çok zaman geçirebilseydim.					
4.Annemle babam ayrıldığından beri arkadaşlarımla daha fazla zaman geçirebiliyorum.					
5. Annemle babam ayrıldığından beri okul sonrası faaliyetlere (müzik, spor vb.) daha çok katılabiliyorum.					
6.Ailemize ne olacağı konusunda endişeliyim.					
7.Keşke annemle daha fazla zaman geçirebilseydim.					
8.Annemle babam ayrıldığından beri kendimi zaman zaman üzgün hissediyorum.					
9. Annemle babam ayrıldığından beri kardeşlerimle eskisinden daha iyi geçiniyorum.					
10. Annemle babam ayrıldığından beri arkadaşlarıma sık sık kıızıyorum.					
11.Sık sık anne ve babamın beni anlamadığını hissediyorum.					
12.Annemle babam benim hakkımda sık sık kavga ediyorlar.					
13.Büyükbabam, büyükannem ve ailenin diğer üyeleri benimle birlikte birşeyler yaparlar.					
14.Annem ve babam hala iyi geçinemiyorlar.					
15.Keşke annemle babam yeniden biraraya gelseler.					
16.Annem babamdan ayrıldığından beri çekilmez biri oldu.					
17.Annemin arkadaşlarıyla iyi geçinemiyorum.					
18. Annemle babam ayrıldığından beri ikisinden birinin tarafını tutmak zorundaymışım gibi hissediyorum.					
19. Annemle babam ayrıldığından beri daha fazla cezalandırılıyorum. (Odama gönderilmek gibi)					
20. Ayrıldıklarından beri annem ve babam beni daha çok eleştiriyorlar.					
21. Annemle babam ayrıldığından beri babamla birşey yaparsam, annem rahatsız oluyor.					
22.Ayrıldıklarından beri anne ve babamla daha iyi geçiniyorum.					

EK-8 ÇOCUKLAR İÇİN ROSENBERG BENLİK SAYGISI ÖLÇEĞİ

1. Kendimden memnunum.	Çok Doğru ( )	Doğru ( )	Doğru Değil ( )	Kesinlikle Doğru Değil ( )
2. Bazen tamamen değersiz olduğumu düşünüyorum.	Çok Doğru ( )	Doğru ( )	Doğru Değil ( )	Kesinlikle Doğru Değil ( )
3. Birçok iyi yönüm var.	Çok Doğru ( )	Doğru ( )	Doğru Değil ( )	Kesinlikle Doğru Değil ( )
4. Diğer birçok çocuğun yapabildiği şeyleri ben de yapabilirim.	Çok Doğru ( )	Doğru ( )	Doğru Değil ( )	Kesinlikle Doğru Değil ( )
5. Gurur duyacağım pek bir şeyim yok.	Çok Doğru ( )	Doğru ( )	Doğru Değil ( )	Kesinlikle Doğru Değil ( )
6. Bazen kendimi işe yaramaz hissediyorum.	Çok Doğru ( )	Doğru ( )	Doğru Değil ( )	Kesinlikle Doğru Değil ( )
7. Diğer herkes kadar değerli olduğumu hissediyorum.	Çok Doğru ( )	Doğru ( )	Doğru Değil ( )	Kesinlikle Doğru Değil ( )
8. Keşke kendimi daha fazla önemseydim.	Çok Doğru ( )	Doğru ( )	Doğru Değil ( )	Kesinlikle Doğru Değil ( )
9. Sık sık başarısız olduğumu hissediyorum.	Çok Doğru ( )	Doğru ( )	Doğru Değil ( )	Kesinlikle Doğru Değil ( )
10. Kendimle ilgili iyi şeyler hissediyorum.	Çok Doğru ( )	Doğru ( )	Doğru Değil ( )	Kesinlikle Doğru Değil ( )

EK-9 KERNS GÜVENLİ BAĞLAMA ÖLÇEĞİ (ANNE FORMU)

1.	Bana çok benziyor ☐	Bana biraz benziyor ☐	Bazı çocuklar annelerine kolayca güvenirler.	AMA	Bazı çocuklar annelerine güvenip güvenemeyecekleri konusunda emin değildirlir.	Bana biraz benziyor ☐	Bana çok benziyor ☐
2.	Bana çok benziyor ☐	Bana biraz benziyor ☐	Bazı çocuklar yaptıkları her şeye annelerinin çok karıştığını düşünürler.	AMA	Bazı çocuklar kendi başlarına bir şeyler yapmalarına annelerinin izin verdiğini düşünürler.	Bana biraz benziyor ☐	Bana çok benziyor ☐
3.	Bana çok benziyor ☐	Bana biraz benziyor ☐	Bazı çocuklar için annelerinin yardım edeceğine inanmak kolaydır.	AMA	Bazı çocuklar için annelerinin yardım edeceğine inanmak zordur.	Bana biraz benziyor ☐	Bana çok benziyor ☐
4.	Bana çok benziyor ☐	Bana biraz benziyor ☐	Bazı çocuklar annelerinin onlarla yeterince zaman geçirdiğini düşünürler.	AMA	Bazı çocuklar annelerinin onlarla yeterince zaman geçirmediğini düşünürler.	Bana biraz benziyor ☐	Bana çok benziyor ☐
5.	Bana çok benziyor ☐	Bana biraz benziyor ☐	Bazı çocuklar annelerine ne düşündüklerini veya hissettiklerini söylemekten pek hoşlanmazlar.	AMA	Bazı çocuklar annelerine ne düşündüklerini veya hissettiklerini söylemekten hoşlanırlar.	Bana biraz benziyor ☐	Bana çok benziyor ☐
6.	Bana çok benziyor ☐	Bana biraz benziyor ☐	Bazı çocuklar her şeyde annelerine ihtiyaç duymaz.	AMA	Bazı çocuklar annelerine hemen hemen her şey için ihtiyaç duyar.	Bana biraz benziyor ☐	Bana çok benziyor ☐
7.	Bana çok benziyor ☐	Bana biraz benziyor ☐	Bazı çocuklar "Keşke anneme daha yakın olabilseydim" derler.	AMA	Bazı çocuklar annelerine olan yakınlıklarıyla mutludurlar.	Bana biraz benziyor ☐	Bana çok benziyor ☐

- 8.
Bana çok benziyor ☐	Bana biraz benziyor ☐	Bazı çocuklar annelerinin onları gerçekten sevmediğinden endişe duyarlar.	AMA	Bazı çocuklar annelerinin onları sevdiğinden emindirler.	Bana biraz benziyor ☐	Bana çok benziyor ☐
- 9.
Bana çok benziyor ☐	Bana biraz benziyor ☐	Bazı çocuklar annelerinin onları anladığını hissederler.	AMA	Bazı çocuklar annelerinin onları anlamadığını hissederler.	Bana biraz benziyor ☐	Bana çok benziyor ☐
- 10.
Bana çok benziyor ☐	Bana biraz benziyor ☐	Bazı çocuklar annelerinin onları terk etmeyeceğinden gerçekten emindirler.	AMA	Bazı çocuklar annelerinin onları terk edebileceğinden bazen endişelenirler.	Bana biraz benziyor ☐	Bana çok benziyor ☐
- 11.
Bana çok benziyor ☐	Bana biraz benziyor ☐	Bazı çocuklar ihtiyaç duyduklarında annelerinin yanlarında olamayacağını düşünerek endişelenirler.	AMA	Bazı çocuklar ihtiyaç duyduklarında annelerinin yanlarında olacağından emindirler.	Bana biraz benziyor ☐	Bana çok benziyor ☐
- 12.
Bana çok benziyor ☐	Bana biraz benziyor ☐	Bazı çocuklar annelerinin kendilerini dinlemediğini düşünürler.	AMA	Bazı çocuklar annelerinin onları gerçekten dinlemediğini düşünürler.	Bana biraz benziyor ☐	Bana çok benziyor ☐
- 13.
Bana çok benziyor ☐	Bana biraz benziyor ☐	Bazı çocuklar üzgün olduklarında annelerinin yanına giderler.	AMA	Bazı çocuklar üzgün olduklarında annelerinin yanına pek gitmezler.	Bana biraz benziyor ☐	Bana çok benziyor ☐
- 14.
Bana çok benziyor ☐	Bana biraz benziyor ☐	Bazı çocuklar “ Keşke annem sorunlarımla daha çok ilgilense ” derler.	AMA	Bazı çocuklar annelerinin onlara yeterince yardım ettiğini düşünürler.	Bana biraz benziyor ☐	Bana çok benziyor ☐
- 15.
Bana çok benziyor ☐	Bana biraz benziyor ☐	Bazı çocuklar anneleri etrafta olduğunda kendilerini daha iyi hissederler.	AMA	Bazı çocuklar anneleri etrafta olduğunda kendilerini daha iyi hissetmezler.	Bana biraz benziyor ☐	Bana çok benziyor ☐

EK-10 KERNS GÜVENLİ BAĞLAMA ÖLÇEĞİ (BABA FORMU)

1.	Bana çok benziyor ☐	Bana biraz benziyor ☐	Bazı çocuklar babalarına kolayca güvenirlir.	AMA	Bazı çocuklar babalarına güvenip güvenemeyecekleri konusunda emin değildirlir.	Bana biraz benziyor ☐	Bana çok benziyor ☐
2.	Bana çok benziyor ☐	Bana biraz benziyor ☐	Bazı çocuklar yaptıkları her şeye babalarının çok karıştığını düşünürler.	AMA	Bazı çocuklar kendi başlarına bir şeyler yapmalarına babalarının izin verdiğini düşünürler.	Bana biraz benziyor ☐	Bana çok benziyor ☐
3.	Bana çok benziyor ☐	Bana biraz benziyor ☐	Bazı çocuklar için babalarının yardım edeceğine inanmak kolaydır.	AMA	Bazı çocuklar için babalarının yardım edeceğine inanmak zordur.	Bana biraz benziyor ☐	Bana çok benziyor ☐
4.	Bana çok benziyor ☐	Bana biraz benziyor ☐	Bazı çocuklar babalarının onlarla yeterince zaman geçirdiğini düşünürler.	AMA	Bazı çocuklar babalarının onlarla yeterince zaman geçirmediğini düşünürler.	Bana biraz benziyor ☐	Bana çok benziyor ☐
5.	Bana çok benziyor ☐	Bana biraz benziyor ☐	Bazı çocuklar babalarına ne düşündüklerini veya hissettiklerini söylemekten pek hoşlanmazlar.	AMA	Bazı çocuklar babalarına ne düşündüklerini veya hissettiklerini söylemekten hoşlanırlar.	Bana biraz benziyor ☐	Bana çok benziyor ☐
6.	Bana çok benziyor ☐	Bana biraz benziyor ☐	Bazı çocuklar her şeyde babalarına ihtiyaç duymaz.	AMA	Bazı çocuklar babalarına hemen hemen her şey için ihtiyaç duyar.	Bana biraz benziyor ☐	Bana çok benziyor ☐
7.	Bana çok benziyor ☐	Bana biraz benziyor ☐	Bazı çocuklar "Keşke babama daha yakın olabilseydim" derler.	AMA	Bazı çocuklar babalarına olan yakınlıklarıyla mutludurlar.	Bana biraz benziyor ☐	Bana çok benziyor ☐

- 8.
Bana çok benziyor ☐	Bana biraz benziyor ☐	Bazı çocuklar babalarının onları gerçekten sevmediğinden endişe duyarlar.	AMA	Bazı çocuklar babalarının onları sevdiğinden emindirler.	Bana biraz benziyor ☐	Bana çok benziyor ☐
- 9.
Bana çok benziyor ☐	Bana biraz benziyor ☐	Bazı çocuklar babalarının onları anladığını hissederler.	AMA	Bazı çocuklar babalarının onları anlamadığını hissederler.	Bana biraz benziyor ☐	Bana çok benziyor ☐
- 10.
Bana çok benziyor ☐	Bana biraz benziyor ☐	Bazı çocuklar babalarının onları terk etmeyeceğinden gerçekten emindirler.	AMA	Bazı çocuklar babalarının onları terk edebileceğinden bazen endişelenirler.	Bana biraz benziyor ☐	Bana çok benziyor ☐
- 11.
Bana çok benziyor ☐	Bana biraz benziyor ☐	Bazı çocuklar ihtiyaç duyduklarında babalarının yanlarında olamayacağını düşünerek endişelenirler.	AMA	Bazı çocuklar ihtiyaç duyduklarında babalarının yanlarında olacağından emindirler.	Bana biraz benziyor ☐	Bana çok benziyor ☐
- 12.
Bana çok benziyor ☐	Bana biraz benziyor ☐	Bazı çocuklar babalarının kendilerini dinlemediğini düşünürler.	AMA	Bazı çocuklar babalarının onları gerçekten dinlemediğini düşünürler.	Bana biraz benziyor ☐	Bana çok benziyor ☐
- 13.
Bana çok benziyor ☐	Bana biraz benziyor ☐	Bazı çocuklar üzgün olduklarında babalarının yanına giderler.	AMA	Bazı çocuklar üzgün olduklarında babalarının yanına pek gitmezler.	Bana biraz benziyor ☐	Bana çok benziyor ☐
- 14.
Bana çok benziyor ☐	Bana biraz benziyor ☐	Bazı çocuklar “ Keşke babam sorunlarımla daha çok ilgilense ” derler.	AMA	Bazı çocuklar babalarının onlara yeterince yardım ettiğini düşünürler.	Bana biraz benziyor ☐	Bana çok benziyor ☐
- 15.
Bana çok benziyor ☐	Bana biraz benziyor ☐	Bazı çocuklar babaları etrafta olduğunda kendilerini daha iyi hissederler.	AMA	Bazı çocuklar babaları etrafta olduğunda kendilerini daha iyi hissetmezler.	Bana biraz benziyor ☐	Bana çok benziyor ☐

ÖZGEÇMİŞ

Adı ve SOYADI	Şeyda DEMİRDAĞ
EĞİTİM DURUMU	
Lise	Isparta Anadolu Lisesi
Lisans	Ondokuz Mayıs Üniversitesi/Fen-Edebiyat Fakültesi/Psikoloji (2010-2014) – Coimbra Üniversitesi/Psikoloji Fakültesi/Psikoloji (2012-2013)
Yüksek Lisans	Akdeniz Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü/Psikoloji (2023-...)
Tez Konusu	Ebeveyne Yabancılaşma Olgusunun Boşanma Uyum Sürecindeki Etkisinin İncelenmesi: Çocuklar ve Ebeveynler Üzerinden Bir Değerlendirme
Yabancı Dil / Diller	İngilizce
İŞ DENEYİMİ	
2020-...	Adalet Bakanlığı, Psikolog (Antalya)
2019	Bahçeşehir Koleji, Rehber Öğretmen (Antalya)
2014-2016	Özel Sınav Ortaokulu, Psikolog (Samsun)